

”HALLITTUA JA VÄHEMMÄN HALLITTUA KAAOSTA”

Työn ja perheen yhteensovittaminen suurten perheiden äitien kokemana

SAIJA PAJUNEN
Tampereen yliopisto
Sosiaalitutkimuksen laitos
Sosiaalipolitiikka
Pro gradu-tutkielma
Huhtikuu 2011

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosiaalitutkimuksen laitos

SAIJA PAJUNEN: ”Hallittua ja vähemmän hallittua kaaosta”. Työn ja perheen yhteensovittaminen suurten perheiden äitien kokemana.

Pro gradu-tutkielma, 100 s., 6 liites.

Sosiaalipolitiikka

Huhtikuu 2011

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää suurten perheiden äitien kertomia kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisen arjesta sekä mitä merkitystä kerrotuilla kokemuksilla on äideille. Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostui narratiivisesta lähestymistavasta ja sosiaalisesta konstruktionismista. Analyysin toisessa vaiheessa uutta näkökulmaa etsittiin rationaalisen valinnan teorioiden lähtökohdista. Lopuksi kertomuksia tarkasteltiin vielä koetun työn ja perheen välisen tasapainon/epätasapainon näkökulmasta. Tutkimukseen osallistui yksitoista työssäkäyvää suuren perheen äitiä kirjoittamalla kirjoituksen kokemuksistaan työn ja perheen yhteensovittamisesta. Kvalitatiivisen aineiston etuna on mahdollisuus nähdä erilaiset kokemukset ja niille annetut tulkinnat tutkittavien elämäntilanteiden kokonaisuuden näkökulmasta. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä ja analyysin ensimmäisessä vaiheessa aineistosta rakennettiin kuusi uutta kertomusta suurten perheiden äitien kokemuksista työn ja perheen yhteensovittamisen arjesta. Analyysia jatkettiin tarkastelemalla kertomuksista erilaisia työn ja perheen yhteensovittamiseen vaikuttavia yksilöllisiä taustatekijöitä.

Tutkimustulokset osoittivat, että suurten perheiden äitien elämäntilanteet ovat hyvin erilaiset ja saman perheen sisälläkin eri perhevaiheissa työn ja perheen yhteensovittamisen haasteet vaihtelevat. Jokaisella kertomusten äidillä oli monista erilaisista tekijöistä koostuva yksilöllinen elämäntilanteensa. Jatkuva kiireen tunne sävytti kaikkia kertomuksia. Useimmissa kertomuksissa kiireentuntu syntyi päivän täyttymisellä työstä, harrastustoiminnasta ja suuresta kotityötaakasta, mikä sai elämän tuntumaan jatkuvalta suorittamiselta. Osassa kertomuksia alle kouluikäisten lasten hoito ja lasten koulunkäynnissä avustaminen veivät myös aikaa. Vanhempien työaikojen yhteensovittaminen tai yhteensovittamattomuus perhe-elämän aikatauluihin nousi merkittäväksi tekijäksi työn ja perheen yhteensovittamisen onnistumisen kokemusten kannalta. Myös vanhempien välisellä työnjaolla lastenhoidossa ja kotityössä sekä sillä, oliko perheellä käytettävissään avustavia verkostoja, oli merkitystä äidin jaksamiselle. Useimmissa kertomuksissa tuli esiin työn ja perheen yhteensovittamisen sukupuolittuneisuus eli lastenhoito ja kotityöt kuormittivat ensisijaisesti äitejä. Yksinhuoltajaäidillä avustava verkosto oli ensiarvoisen tärkeässä asemassa, koska mahdollisuutta jakaa perhevelvollisuuksia puolison kanssa ei ollut.

Suurten perheiden äidit olivat hyvin perhemyönteisiä ja mahdollisuuksiensa mukaan pyrkivät järjestelmään työn ja perheen yhteensovittamisen arjen kaikkien perheenjäsenten kannalta toimivaksi. Kaikissa kertomuksissa tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, useimmiten taloudellisista tekijöistä johtuen. Suurten perheiden äideillä on pitkä kokemus äitiydestä ja he ovat ajan myötä ehtineet sopeutua perhe-elämän velvoitteisiin. Perheisiin on myös ajan myötä ehtinyt muodostua omat tapansa tehdä asioita. Vaikka työssäkäyvän suuren perheen äidin arki oli haasteellista ja väsymyksen tunteitakin tuotiin esiin, useissa kertomuksissa kuitenkin kerrottiin, että äidit eivät koe tilannetta ongelmallisena, vaan ovat tyytyväisiä elämäänsä.

AVAINSANAT: suuri perhe, työ, työn ja perheen yhteensovittaminen, arki, narratiivisuus, sosiaalinen konstruktionismi, teoriaohjaava sisällönanalyysi.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 Perhe	3
1.2 Arjen näkökulma	4
2. TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMINEN	6
2.1 Työ ja vanhemmuus	9
2.2 Erilaisia työn ja työajan muotoja	12
2.3 Perhe-elämä	16
2.4 Kotityöt ja lastenhoito perheessä	20
2.5 Aiempaa tutkimusta työn ja perheen yhteensovittamisen arjesta	30
2.6 Valinnat työn ja perheen yhteensovittamisessa	32
2.7 Työn ja perheen välisen vuorovaikutuksen teoriat	37
3. KERROTTU KOKEMUS TUTKIMUKSEN KOHTEENA	39
3.1 Narratiivisuus tiedonprosessina ja tutkimusaineiston luonteenä	39
3.2 Narratiivinen lähestymistapa	41
3.3 Kokemukset tutkimuksen kohteena	43
3.4 Merkitykset tutkimuksen kohteena	45
4. TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA TOTEUTUS	46
4.1 Tutkimuskysymykset	46
4.2 Aineiston keruu ja kuvaus	46
4.3 Tutkimuksen luotettavuus, yleistettävyys ja eettisyys	49
4.4 Aineiston analyysi	50
5. SUURTEN PERHEIDEN ÄITIEN KOKEMUKSIA TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMISEN ARJESTA	55
5.1 Kati: Joustavasti työtä ja perhettä yhteensovittava	55
5.2 Katja: Tavallista haastavampaa lapsiperheen arkea elävä	57
5.3 Minna: Yrittäjän arkea elävä	59
5.4 Jaana: Työssä taloudellisesta pakosta	60
5.5 Tiina: Pätkätyöläisen arkea elävä / kotiäitiyttä painottava	63
5.6 Tuija: Yksin arjesta selviytyvä	66

6. SUURTEN PERHEIDEN ÄITIEN ARJEN PALIKAT	68
7. SUURTEN PERHEIDEN ÄITIEN ARKI ON KIIREISTÄ SUORITTAMISTA, MUTTA KUITENKIN KAIKEN VAIVAN ARVOISTA -JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	80
7.1 Yhteenveto	80
7.2 Pohdinta	86
LÄHTEET	91
LIITTEET	101
Liite 1: Kirjoituspyyntö	101
Liite 2: Teemat	102
Liite 3: Oma vastaukseni kirjoituspyyntöön	103

1. JOHDANTO

Kiinnostukseni työn ja perheen yhteensovittamisen tutkimiseen heräsi oman elämäni kautta. Olen kolmen lapsen äiti, jolla on vakituinen työpaikka. Koska aviomieheni on työnsä vuoksi paljon poissa kotoa, perheessämme on toteutettu perinteistä suomalaista työnjakoa vanhempien kesken, jossa äiti vastaa lapsista ja isä elannosta. Syykin on se perinteinen eli isän tulot ovat huomattavasti suuremmat. Olen ollut pitkään erilaisilla vapailla työstäni ja oma kokemukseni työn ja perheen yhteensovittamisesta on vähäistä. Olen miettinyt työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä paljon ja keskustellut asiasta myös muiden äitien kanssa. Lopullisen varmistuksen aiheen valinnaksi tutkimuksen kohteeksi antoi opintojen alkua edeltävänä kesänä käymäni pitkä keskustelu suuren perheen äidin kanssa, sillä keskustelu antoi minulle luottamuksen siihen, että kertomus työn ja perheen yhteensovittamisesta suuren perheen näkökulmasta on kertomisen arvoinen.

Suomessa on vakiintunut käsite ”työn ja perheen yhteensovittaminen” puhuttaessa ansiotyön ja sen ulkopuolisen elämän välisestä suhteesta (Pälli & Rissanen 2006, 43-46). Työn ja perheen yhteensovittaminen on tärkeä yhteiskuntapoliittinen kysymys, joka koskee sosiaalipolitiikan lisäksi myös työelämää. Se on myös keskeinen yhteiskuntapolitiikan teema niin Suomessa kuin muissakin länsimaissa. Työn ja perheen yhteensovittaminen on ollut pysyvästi esillä ainakin 1960-luvun loppupuolelta lähtien, kun kysymys lastenhoidosta ajankohtaistui äitien palkkatöissä käymisen yleistyttyä. Viimeisen vuosikymmenen aikana teemasta on tullut ajankohtainen kaikkialla vauriissa hyvinvointivaltioissa, kun on kannustettu sekä naisia että miehiä ansiotyöhön täystyöllisyysasteiden nostamiseksi. Myös väestölliset muutokset ovat nostaneet esiin kysymyksen hoivan ja huolenpidon järjestämisestä. (Eräranta & Käsälä 2007, 184-185.) Työn ja perheen yhteensovittaminen on myös sukupuolittunut teema. Ansiotyö ja hoiva jakaantuvat epätasaisesti naisten ja miesten välillä (Eräranta & Käsälä 2007, 195). Naiset tasapainoilevat miehiä useammin työn ja perheen vaatimusten välillä, sillä naiset tekevät myös työssä ollessaan suuremman osan lastenhoidosta ja kotityöstä (Niemi & Pääkkönen 2001, 23 ; Miettinen 2008, 63-65).

Työn ja perheen yhteensovittamista on tutkittu paljon sekä Suomessa että ulkomailla. Tutkimuskirjallisuudesta minulle on välittynyt kuva työn ja perheen yhteensovittamisen kulttuurisidonnaisuudesta. Tämän vuoksi olen keskittynyt tässä tutkimuksessa pääsääntöisesti suomalaiseen tutkimuskirjallisuuteen. Aiempi suomalainen työn ja perheen yhteensovittamisen tutkimus on keskittynyt pikkulapsiperheisiin ja koululaisperheiden näkökulma on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tässä tutkimuksessa on mukana äitejä, joilla on sekä alle kouluikäisiä että kouluikäisiä lapsia. Suuret perheet ovat myös aiemmassa suomalaisessa tutkimuksessa jääneet

vähälle huomiolle. Aiemmassa tutkimuksessa suurella perheellä on tarkoitettu perhettä, jossa on vähintään kolme lasta (esimerkiksi Haataja 2005; Malinen ym. 2005; Moisio 2005). Myös tässä tutkimuksessa suurella perheellä tarkoitetaan perhettä, jossa on vähintään kolme lasta. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut suurten perheiden äitien subjektiivisista kokemuksista työn ja perheen yhteensovittamisesta. Mutta koska työn ja perheen yhteensovittamisesta on vaikea puhua viittamatta muihin perheen jäseniin, tässä tutkimuksessa puhutaan myös muusta perheestä ja sen jäsenistä.

Suuresta perheestä huolehtiminen vie paljon aikaa ja vaatii paljon työtä. Monijäsenisessä perheessä myös perheenjäsenten välinen kanssakäyminen on aikaavievämpiä kuin pienessä perheessä. Ajan ja voimien jakaminen työn ja perheen välillä ei välttämättä ole helppo tehtävä. Eri ammatit ja erilaiset työajat vaikuttavat eri tavoin työn ja perheen yhteensovittamisen mahdollisuuksiin. Äitien toiveet ja tarpeet työajan suhteen eivät välttämättä aina toteudu käytännössä. Monijäsenisessä perheessä perheen taloudelliset menot väistämättä ovat pientä perhettä suuremmat ja taloudelliset tekijät raamittavat myös äitien mahdollisuuksia. Eri perheissä perhevelvollisuuksia saatetaan jakaa hyvin erilaisilla vanhempien kesken ja avustavien verkostojen saatavuus ei aina ole itsestään selvää. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut suurten perheiden äitien arkisista kokemuksista työn ja perheen yhteensovittamisesta. Tutkimuksessa tarkastelen suurten perheiden äitien tämän hetkistä elämäntilannetta ja erilaisia ratkaisuja, joita äidit ovat tehneet arjen järjestelyissä yhdistääkseen työn ja perheen. Tarkastelen myös sitä, minkälaisista erilaisista tekijöistä äitien työn ja perheen yhteensovittamisen elämäkokonaisuus muodostuu ja minkälaisia merkityksiä nämä erilaiset yksilölliset taustatekijät saavat äitien elämäkokonaisuudessa.

Tutkielma etenee seuravasti. Tutkielman johdannossa määrittelen vielä perheen käsitettä ja arjen näkökulmaa. Luvussa kaksi tarkastelen työn ja perheen yhteensovittamisen historiallista taustaa lyhyesti ja esittelen aiempaa tutkimusta ja teoriaa työn ja perheen yhteensovittamisesta. Luvussa kolme esittelen narratiivisen lähestymistavan ja sosiaalisen konstruktioismin. Luvussa neljä kerron tutkimuksen toteutuksesta ja menetelmistä. Luvussa viisi esittelen kuusi kertomusta suurten perheiden äitien kokemuksista työn ja perheen yhteensovittamisen arjesta. Luvussa kuusi jatkan analyysia ja liitän empiirisen aineiston aiempaan tutkimukseen ja teoriaan. Lopuksi luvussa seitsemän tiivistän keskeiset tutkimustulokset ja arvioin tutkimuksen toteutumista.

1.1 Perhe

Tilastokeskuksen mukaan lapsiperhe on perhe, johon kuuluu vähintään yksi kotona asuva alle 18-vuotias lapsi. Vuoden 2009 lopussa Suomessa oli 584 000 lapsiperhettä, 40 prosenttia kaikista perheistä. Lapsiperheiden osuus perheistä on ollut viime vuodet tasaisessa laskussa. Lapsiperheissä asui 41 prosenttia väestöstä. 61 prosenttia lapsiperheiden vanhemmista oli avioliitossa, avopareja oli 18 prosenttia, yksinhuoltajaäitien perheitä 18 prosenttia ja yksinhuoltajaisien perheitä 3 prosenttia. Avoparien osuus lapsiperheistä on kasvanut, samoin yksinhuoltajien määrä (Tilastokeskus 2010, 12-13.) Yksinhuoltajan lapseksi määritellään lapsi, joka asuu vain toisen vanhempansa kanssa (Kartovaara 2007b, 48). Perherakenteet ovat muuttuneet: 17 300 perheen puoliset muuttivat erilleen vuonna 2005, mikä on 4 prosenttia pareista. (Kartovaara 2007a, 93). Avioerojen yleistyminen on merkinnyt yksinhuoltajien ja uusperheiden määrän kasvua (Moisio 2005, 14; Moisio 2006, 39). Uusperheellä tarkoitetaan kaksivanhempaista perhettä, jossa kaikki lapset eivät ole vanhempien yhteisiä, vaan osa lapsista on tullut toisen tai molempien vanhempien aikaisemmasta suhteesta (Huttunen 2001, 55). Tilastokeskuksen mukaan uusperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa on alle 18-vuotias, vain toisen puolison lapsi. Vuoden 2009 lopussa Suomessa oli 54 000 uusperhettä, 9 prosenttia lapsiperheistä. (Tilastokeskus 2010, 14.) Vaikka perheiden moninaisuus on lisääntynyt, katsotaan perheen edelleen yleisimmin viittaavan perinteiseen ydinperheeseen, johon kuuluvat isä, äiti ja heidän yhteiset lapsensa (Paajanen 2007, 35, 77, 84). Vuonna 2005 lapsista 63 prosenttia asui omakotitalossa, 22 prosenttia kerrostalossa ja 14 prosenttia rivitalossa. Asuntolaina on lapsiperheissä yleinen, sillä lapsista 60 prosenttia asui velkaisessa omistusasunnossa vuonna 2005. (Reijo 2007, 133, 138.)

Suurten, vähintään kolmelapsisten perheiden lukumäärä on ollut varovaisessa kasvussa vuoden 1980 jälkeen. Vuonna 1980 perheet, joissa oli kolme tai yli kolme lasta muodostivat 13 prosenttia lapsiperheistä. (Moisio 2005, 12; Haataja 2005, 87.) Vuonna 1990 kolmilapsisia ja yli kolmilapsisia perheitä oli 16 prosenttia kaikista lapsiperheistä ja vuonna 2003 19 prosenttia kaikista lapsiperheistä. (Moisio 2005, 13.) Tilastokeskuksen perhetilastoissa kuvataan tietyn hetken poikkileikkaustilanne perheiden koosta maassa tietyllä hetkellä, ei perheen lopullista lapsilukua. Vuoden 2009 lopulla 44 prosentissa lapsiperheistä oli yksi lapsi, 38 prosentissa kaksi lasta, 13 prosentissa kolme lasta ja 5 prosentissa neljä tai useampi lasta. (Tilastokeskus 2010, 14-15.) Aviopareista 22 prosentilla oli kolme tai useampi lasta, avopareista 12 prosentilla ja yksinhuoltajaäideistä 12 prosentilla vuoden 2009 lopussa (Tilastokeskus 2010, 31).

1.2 Arjen näkökulma

Salmen (2004a, 11-14) mukaan arkielämän käsite on oleellinen puhuttaessa työn ja perheen yhteensovittamisesta, koska käsite on syntynyt näiden elämänpiirien erkanemisen myötä modernissa teollisessa yhteiskunnassa. Arkielämän käsitteen määrittely tuottaa vaikeuksia. Sen erityisyys on siinä, että vaikka kaikki tietävät mitä se on, sitä on vaikea määrittää sanoin. Salmi (2004a, 23) määrittelee arkielämän ”prosesseiksi, joissa ihmiset muokkaavat arkielämän rakenteellisia ehtoja eletyksi elämäksi”. Määritelmä tuo esiin ”vuorovaikutuksen ihmisten jokapäiväisten toimintakäytäntöjen ja yhteiskunnallisten rakenteiden välillä.”

Perheiden arki rytmittyy ajan kautta. Välillä on kiire, välillä on aikaa. On arkipäiviä, viikonloppuja, työaika, perheaikaa ja omaa aikaa. Keskeinen arjen toimintaa ohjaava jännite liittyy perheen aikataulujen yhteensovittamiseen. Perheenjäsenet elävät omien aikataulujensa ja rytmensä mukaan ja näitä rytmejä edelleen sovitetaan yhteen päiväkodin, koulun ja työelämän aikatauluihin. Arjen ajankäyttö on sukupuolittunutta, sillä naiset käyttävät enemmän aikaa kotiin liittyvällä elämänalueella ja miehet panostavat ajallisesti enemmän työhön. Miesten tekemä pidempi työpäivä tasapainottuu ajallisesti naisten runsaammalla osuudella kotitöistä ja lastenhoidosta. (Malinen & Rönkä 2009, 180, 182-183.) Kun molemmat vanhemmat ovat sidoksissa työhön ja työelämän rytmeihin, perheen ajallinen pelivara suhteessa mieselättäjän ja kotiäidin perheeseen kapenee merkittästi (Julkunen 2008, 224).

Arjessa on kyse ajan jakamisesta ansiotyön tekemiseen ja perheen kanssa elämiseen sekä ajankäytön organisoimisesta. Arjen aikaan vaikuttavat eniten 1) työelämän aika (työn aloitus- ja lopetusajat; päivä- vai vuorotyö, työpäivän pituus; kokopäivä – vai osapäivätyö, työmatkat) 2) markkinoiden aika (kauppojen ja muiden palveluiden aukioloajat) 3) erilaisten instituutioiden aika (perheenjäsenten työ-, koulu-, hoito- ja harrastusajat, loma-ajat) 4) kotitalouden aika (kotitöiden syklit) ja 5) perheenjäsenten henkilökohtainen aika (uni- ja nälkärytmit, ajankäyttö yhdessä ja yksin). (Rönkä & Kinnunen & Sallinen 2005, 24.) Päivän ajankäyttöä säätelevät erilaiset aikarakenteet osoittavat miten monia tasoja yksilön ajankäytössä on pystyttävä sovittamaan yhteen eli miten monta kierrosta arkipäivän aikaruuvissa on. Mitä enemmän kierroksia tulee, sitä tiukemmin aika on rajattu. Arjen ongelmat muodostuvat siitä, että aikataulut eivät sovi yhteen tai ovat päällekkäisiä. (Salmi 1991, 118-123.)

Rönkä ym. (2009, 274, 94) vertaavat toimivaa arkea joukkuepeliin, jossa vanhemmuuden, parisuhteen, työelämän, päivähoiton ja perheen yksittäisten jäsenten on sitouduttava yhteisen päämäärän tavoitteluun tiiminä. Jos joku pelaajista ei huomioi muita, vaan keskittyy yksilöpeliiin tai jättäytyy passiiviseksi sivustaseuraajaksi, koko joukkueen peli hankaloituu. Hetkittäin vahvempi pelaaja voi paikata heikomman pelaajan peliä, mutta joutuessaan pinnistelemaan liikaa, vahvoinkin pelaaja väsy. Toimiva arki sujuu kuin huomaamatta ja kevyesti, mutta arjesta tulee painavaa ja tärkeää silloin, kun se ei toimi. Rutiinit ja tottumukset eli tavat antavat mahdollisuuden olla jatkuvasti tekemättä valintoja. Rutiinit voivat olla myös uuvuttavia ja tylsiä. Arki kätkee sisäänsä paljon valtataistelua ja neuvotteluja. Arkisuus sijoittuu naisten alueelle, sillä naisten oletetaan huolehtivan arjesta ja osaavan sitä. Kotityössä kiteytyvät arjen ulottuvuudet eli rutiini, tavanomaisuus, kodintunnon tekeminen, selvä sukupuolijako sekä ulkopuolisten pakkotahtien ja oman rytmin yhteensovittaminen. Kotitöiden tekemisessä ei aina ole ratkaisevaa se paljonko joutuu tekemään, vaan missä tahdissa pitää tehdä. Jos kotityötä voi tehdä omassa rytmissä, siitä voi myös nauttia. (Jokinen 2005, 10-11, 14-15,47,63.)

Arjen sujumiselle merkittäviä ovat kyky organisoida asioita ja tekemisiä, omien rutiinien löytäminen, oman ajan hallinta, kyky priorisoida ja työnjako perheen sisällä. Arki sujuu kun on tarpeeksi aikaa tehdä tarvittavat työt. Arjen sujumiseen tarvitaan myös rauhallista yhdessäoloa perheen kesken sekä mahdollisuus omaan aikaan. Arjen sujumiseen auttaa myös positiivinen asenne. Epämukavaa arjesta tekee jatkuva kiireen tunne, tekemättömien töiden paljous, tiukat aikataulut ja vapaa-ajan puute. (Ristimäki ym. 2008, 55-56.) Tässä tutkimuksessa arki ymmärretään näkökulmana työn ja perheen yhteensovittamiseen, jolloin on tärkeää, että äidit saavat itse kertoa arkipäivästään (ks. Repo 2009, 25).

2. TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMINEN

Suomea on pidetty vahvan työkuulttuurin maana ja työ onkin ollut suomalaisille keskeinen elämänarvo (Sinkkonen & Kinnunen 1996, 91). Suomessa naiset ovat tehneet kokopäiväistä palkkatyötä laajemmin kuin naiset muissa Euroopan maissa. Suomalaisia naisia tarvittiin sodanjälkeiseen jälleenrakennustyöhön ja sotakorvausten suorittamiseen miesten rinnalle. Naiset siirtyivät maatalousyhteiskunnasta kokopäiväiseen palkkatyöhön. (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 15, 22.) Teollisen yhteiskunnan synty erotteli tuotannon ja uusintamisen, työn ja asumisen, työajan ja muun ajan, työelämän ja perhe-elämän sekä yksityisen ja julkisen. Arkielämä sellaisena kuin me sen ymmärrämme on muotoutunut teollistumisen ja eri elämäalueiden erkanemisen myötä. (Salmi 2004a, 12,14.) 1960-luvulla solmitussa niin sanotussa palkkatyöäitiyden sopimuksessa kyse ei ollut valinnasta työn ja perheen välillä, vaan mahdollisuudesta yhdistää työ ja perhe. Palkkatyöäitiyteen kuuluvat naisten taloudellinen itsenäisyys, toiminta miesten kanssa samoilla areenoilla ja naisten kaksoirooli eli vastuu kotitöistä ja lastenhoidosta palkkatyön lisäksi. Palkkatyöäitiyden perustana ovat yksilöverotus, tulonsiirrot ja palvelut, äitiys- ja vanhempainvapaat sekä pienten lasten julkinen päivähoido. (Berg 2008, 34; Julkunen 1994, 179-194.)

Suomalaisten naisten koulutustaso ja palkkatyöhön osallistumisaste ovat Suomessa korkeita ja työssäkäynnin malli on lähellä miesten mallia; useimmiten kokopäiväistä eikä äitiys yleensä katkaise työhön osallistumista pitkäksi aikaa (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 22; Miettinen 2008, 15-16). 15-74-vuotiaiden miesten työvoimaosuus oli 69,9 prosenttia ja naisten 65,1 prosenttia vuonna 2008. Lapsiperheiden vanhemmista valtaosa kuuluu työvoimaan: alle 18-vuotiaiden lasten äitien työvoimaosuus oli 81,8 prosenttia ja isien 94 prosenttia vuonna 2007. (Naiset ja miehet Suomessa 2009, 40, 43.) Yksinhuoltajaaideista 71 prosenttia oli työllisiä vuonna 2005. Lasten lukumäärällä on vaikutusta äitien työllisyyteen, sillä kolmesta lapsesta eteenpäin työllisten äitien määrä alkaa laskea sitä enemmän mitä enemmän lapsia on. (Hulkko 2007, 250, 253, 264.) Lehdon & Sutelan (2008, 145) mukaan palkansaajanaiset ovat keskimäärin 18 kuukautta lasta kohti pois työelämästä perhevapaiden vuoksi.

Suomessa hoivaa pidetäänkin paremminkin erityisenä ajanjaksona ja katkona työn keskellä kuin oleellisena osana elämää. 1960-luvulta lähtien yhteiskunnallisena tavoitteena ja normina on ollut kokopäivätyö, sillä se on kattanut paremmin työvoimatarvetta ja luonut vahvan itsenäisen toimeentulon. (Pylkkänen 2007, 42.) Suomalaiset naiset ovat työmarkkinoiden sopeutujia, jotka usein sopeuttavat työssäkäyntinsä perheen hyväksi (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 25-26). Suomalaiset työmarkkinat ovat vahvasti eriytyneet sukupuolen mukaan. Vaikka nuorten naisten

koulutustaso on ohittanut miesten koulutustason, naiset työskentelevät miehiä alemmissa asemissa, ovat miehiä harvemmin johtavissa asemissa ja ansaisevat miehiä vähemmän. (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 23, 26.) Naiset tekevät miehiä enemmän osa-aikatyötä: vuonna 2008 naisista 17,3% ja miehistä 7,3% sekä työskentelevät miehiä useammin määräaikaisena (Naiset ja miehet Suomessa 2009, 46). Naiset työskentelevät myös miehiä enemmän vuorotyössä, noin viidennes työllisistä äideistä työskentelee vuorotyössä (Hulkko 2007, 259).

Suomessa työn ja perheen yhteensovittamisen perusta on luotu sosiaalipolitiikan keinoin. Kansainvälisesti vertaillen laajaa vanhempainvapaajärjestelmää on kehitetty 1960-luvulta alkaen. Kunnallinen päivähoito on ollut vuodesta 1996 alkaen kaikkien alle kouluikäisten lasten oikeus. Kotihoitovaihtoehdon tarjoaa ainutlaatuinen hoitovapaajärjestelmä kotihoidontukineen alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmille. Perhepolitiikan tausta on naisten ansiotyön pitkässä ja vahvassa perinteessä ja suomalaisen hyvinvointivaltion historiassa. (Salmi 2004d, 3.) Perhevapaisiin kuuluvat lapsen syntymän yhteydessä pidettävä noin kolmen kuukauden mittainen äitiysvapaa ja kolmen viikon mittainen isyysvapaa. Vanhempainvapaalle voi jäädä joko äiti tai isä ja se päättyy yleensä lapsen ollessa yhdeksän kuukauden ikäinen. Jos isä pitää vähintään kaksi viimeistä viikkoa vanhempainvapaasta, hän saa lisäksi vuodesta 2010 alkaen 13-36 päivää ylimääräistä vapaata (ns. isäkuukausi). Tämän jälkeen jompikumpi vanhemmista voi pitää hoitovapaata joko kokoaikaisena kunnes lapsi täyttää kolme vuotta tai osittaisena lapsen koulun toisen lukuvuoden loppuun asti. Tilapäinen hoitovapaa oikeuttaa alle 10-vuotiaan lapsen vanhemman jäämään kotiin hoitamaan äkillisesti sairastunutta lasta enintään neljäksi työpäiväksi. (Kela 2010, 5-12, 19; Työministeriö 2006, 26.) Vanhempain on myös mahdollista saada yksityisen hoidon tukea alle kouluikäisen lapsen hoitajan palkkaamiseksi tai muun kuin kunnan tuottaman päivähoiton kustannuksiin (Kela 2010, 17).

Pienten lasten hoitoa on pidetty työn ja perheen yhteensovittamisen pääongelmana ja yhteensovittamisen tueksi kehitetyt sosiaalipolittiset järjestelmät koskevat ensisijaisesti pikkulapsiperheitä. Perheen elämä jatkuu pikkulapsivaiheen jälkeenkin ja myös kouluikäiset lapset tarvitsevat vanhempiensa aikaa. (Salmi 2004d, 4.) Työn ja perheen yhteensovittamisen haasteet vaihtelevat perhe-elämän eri vaiheissa. Lainsäädäntömme tukee tällä hetkellä parhaiten pikkulapsiperheiden asemaa. Perhepolitiikan saatetaan ajatella hoitavan ongelmat perhevapaiden ja päivähoiton avulla. Työn ja perheen yhteensovittamisen tarpeet eivät kuitenkaan rajoitu vain pikkulapsivaiheeseen, vaan ulottuvat myös koululaisperheisiin. Hoiva ja apu eivät myöskään rajoitu vain omiin lapsiin, vaan apua voivat kaivata myös omat tai puolison vanhemmat. (Savolainen & Lammi-Taskula & Salmi 2004, 9-10,15; Lammi-Taskula 2004, 58-59.)

Lapsen koulun aloittaminen käynnistää uuden vaiheen työn ja perheen yhdistämisen järjestelyissä. Päiväkotilaisen päivärytmi noudattaa vanhempien työaikoja, mutta ekaluokkalaisen koulupäivä kestää vain muutamia tunteja. On pohdittava miten lapsi viettää aikansa aamulla vanhempien lähdettyä työhön ja iltapäivällä ennen kuin vanhemmat palaavat työstä. Työaikojen joustavuus on edelleen tärkeää. Kouluikäisen lapsen harrastukset kaipaavat aktiivisia vanhempia ja lapsi itse tarvitsee vanhempiensa aikaa. Kokopäivätyössä olevilla pienten koululaisten vanhemmilla on oikeus pitää toisen kouluvuoden loppuun asti osittaista hoitovapaata eli lyhentää työaikaansa. (Kela 2010, 19; Lammi-Taskula 2004, 58-59; Savolainen & Lammi-Taskula & Salmi 2004, 25.) Osittaisen hoitovapaan käyttö on ollut vähäistä. Osittainen hoitovapaa on ollut suosituimpi koululaisten kuin alle 3-vuotiaiden lasten hoidon järjestämisessä, 70 prosenttia käyttäjistä on koululaisten vanhempia. Käyttäjistä 94 prosenttia on naisia. (Lammi-Taskula & Salmi & Parrukoski 2009, 60; Salmi & Lammi-Taskula & Närvi 2009, 163-164.) Koululaisten vanhempia koskeva sosiaalipoliittinen toimenpide on myös koululaisten iltapäivähoito (Repo 2005b, 403).

Minna Salmi (2004b, 113-115) esittelee kaksi mallia työn ja perheen suhteen ymmärtämiseen: Joko- tai- näkökulma ja sekä-että-näkökulma. Joko- tai- näkökulma on yleinen (muun muassa tutkimuksissa) ja siinä työn ja perheen suhde nähdään ristiriitana tai ongelmana. Mallin perustana on pitkä perinne julkisen (työelämä) ja yksityisen (perhe) elämänalueen erottamisessa. Perinteeseen kuuluu myös historiallinen sukupuolten välinen työnjako, jossa työn ja perheen yhteensovittamisessa ei ollut ristiriitaa niin kauan kuin naiset pysyivät työssä yksityisellä alueella kodin piirissä. Malliin kuuluu myös elämän kokonaisuuden näkökulman puuttuminen eli ei nähdä, että työntekijänä olevan ihmisen elämäkokonaisuuteen kuuluu työn lisäksi muutakin tärkeää. Työn kulku on usein rakennettu ottamatta huomioon muun elämän asettamia vaatimuksia. Salmi näkee Joko-tai-mallin sitkeähenkisenä, koska se on säilynyt hengissä Suomen kaltaisessa maassa, jossa naiset ovat jo vuosikymmeniä olleet oleellinen osa työvoimaa, perheelliset naiset tekevät kokopäivätyötä, naisten koulutustaso on korkeampi kuin miesten ja jossa naisia ja miehiä pidetään tasa-arvoisina (Salmi 2004b, 116).

Sekä-että- näkökulman lähtökohtana on elämäkokonaisuuden ajatus. Yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että ihmisillä on mahdollisuus sekä työhön että perheeseen. Jotta työn ja perheen suhdetta elämässä voidaan kuvata kaikessa moninaisuudessaan, tarvitaan joko-tai-näkökulman lisäksi sekä-että-näkökulma. Ihmiset eivät arjessaan koe työtä ja perhettä vain ristiriitaisina, vaan myös toisiaan tukevinä elämänalueina. (Salmi 2004b, 116-128.) Työelämässä ja perhe-elämässä voi oppia taitoja, esimerkiksi organisointitaito, joita voi hyödyntää toisella elämän

alueella. Moniroolisuus voi olla myös voimavara ja palkitseva asia. (Rönkä & Kinnunen 2002, 102.) Työn ja perheen ei siis tarvitse olla vaihtoehtoisia, vaan ne voivat olla myös toisiaan täydentäviä (vrt. Eräranta & Käsälä 2007, 196).

2.1 Työ ja vanhemmuus

Työpaikalla työntekijä nähdään usein vain työntekijänä. Hänen katsotaan olevan olemassa vain työtään varten, eikä ajatella hänellä olevan muutakin elämää, joka saattaa asettaa vaatimuksia ajankäytölle. Työn organisoinnin tavoilla on merkitystä sille, miten työntekijät arkipäivässä pystyvät yhdistämään työn ja perheen. Vähäinkin työajan joustavuus saattaa edistää arjen sujumista. (Savolainen & Lammi-Taskula & Salmi 2004, 9-10, 23.) Työelämässä olisikin laajennettava näkökulmaa huomioimaan elämäkokonaisuuden näkökulma, sillä ihmisen elämäkokonaisuuteen kuuluu muutakin elämää kuin työelämä (Salmi 2004d, 8; Salmi 2004a, 11). Työelämässä ei ajatella miten työssäolo ja työaikajärjestelyt asettavat ehtoja perhe-elämän mahdollisuuksille (Salmi 2004c, 129).

Vanhemmuus käynnistää usein omien arvojen ja toimintatapojen pohdinnan. Totutut tavat ja arvostukset työyhteisössä voidaan nähdä uudessa valossa elämäntilanteen muuttuessa. Ajankäytön vaatimukset muuttuvat lasten myötä ja työn aikavaatimukseen vastaaminen mutkistuu. (Savolainen & Lammi-Taskula & Salmi 2004, 23.) Suomalaisessa yhteiskunnassa työelämän asettamat ehdot työn ja perheen yhteensovittamiselle ovat usein tiukat. Jos arkielämän ajankäyttöratkaisuissa työ ja perhe joutuvat vastakkain, perhe yleensä antaa periksi. Työelämän vaatimukset säätelevätkin pitkälle muita jokapäiväisen elämän toimintoja. (Salmi 2004c, 132.) Paajasen (2001) tutkimuksessa naisista lähes puolet ja miehistä puolet koki työn haittaavan perhe-elämää, erityisesti näin kokivat korkeasti koulutetut ja vuorotyötä tekevät huoltajat. Vähiten haittoja kokivat määräaikaista tai osa-aikatyötä tekevät. Kolmannes vastaajista koki, ettei heillä ollut riittävästi aikaa yhdesäoloon lapsensa kanssa. Eniten ajanpuutteesta kärsivät kokopäivätyötä tekevät. (Paajanen 2001, 54,61.)

Perheen kanssa olemiseen tarvitaan voimia. Työelämän paineet voivat kuitenkin viedä aikaa ja energiaa, sillä työelämän vaativuus on koko ajan lisääntynyt. (Lammi-Taskula & Salmi 2004, 36.) Työ ja perhe-projektissa tutkittiin työn ja perheen yhteensovittamista yhdellätoista suomalaisella työpaikalla vuosina 1996-1999 (Lammi-Taskula ym. 2004, 139). Työ ja perhe- kyselyyn vastanneista lähes puolet koki itsensä usein väsyneeksi jo työhön lähtiessään tai koki olevansa täysin uupunut työpäivän päättyessä. Joka kuudennella oli viikottaisia stressin kokemuksia.

(Lammi-Taskula & Salmi 2004, 36; myös Malinen ym. 2005, 65; Salmi 2004b, 116.) Kun työn ja perheen vaatimukset ja yksilön odotukset, kyvyt ja taidot vastaavat toisiaan, työn ja perheen vuorovaikutus on myönteistä. Jos taas yksilön voimavarat eivät vastaa työn ja perheen vaatimuksia, ristiriidat työn ja perheen yhteensovittamisessa tulevat todennäköisemmiksi. Monet roolit vaativat monialaista osaamista ja kykyä eri rooleissa toimimisen hallintaan. Moniroolisuuden kokemiseen vaikuttavat yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi rakenteelliset tekijät työssä ja kotona. Keskeistä on yksilön kokemus voimavarojen (aika sekä fyysinen ja henkinen jaksaminen) riittävydestä sekä miten ne pystyy jakamaan työn ja perheen kesken. (Kinnunen & Mauno 2002, 102.) Työn ja perheen yhteensovittaminen on erilaista perhe- ja työuran eri vaiheissa (Raijas & Varjonen, 2007, 262-263). Työelämän vaatiessa työntekijöiltä yhä enemmän, on työn ja perheen sujuva vuorovaikutus tullut entistä tärkeämmäksi ihmisten hyvinvoinnille ja jaksamiselle. Tärkeitä tekijöitä työpaikoilla työn ja perheen yhteensovittamisessa ovat työpaikkojen henkilöstöpolitiikka, työpaikalla vallitseva kulttuuri, työajat, työn luonne, työntekijän asema sekä sukupuoli. Perheystävällisyyteen johtavia työaikakäytäntöjä ovat työajan joustot, liukuva työaika ja työajan lyhentäminen. (Kivimäki ja Otonkorpi-Lehtoranta (2003, 14-16-17, 132.) Heimon ja Nätkinin (2007, 220) tutkimuksessa erityisesti esimiehen toiminta teki työpaikasta hyvän tai huonon.

Koska yksi ja sama ihminen toimii kaikilla eri elämäntilanteilla, jako yksityiseen ja julkiseen on käytännössä vaikeaa. Tehokkuuteen työssä ei vaikuta vain siellä vietetty aika, vaan se miten intensiivisesti työhön voi keskittyä. Keskittymiskykyyn taas vaikuttaa se, onko työn ja perheen yhdistäminen helppoa vai hankalaa. (Salmi 2004b, 116.) Työn ja perheen yhdistämisen sujuminen vapauttaa energiaa, luo hyvinvointia ja motivaatiota. Työhön keskittyminen paranee, työteho kasvaa ja voidaan keskittyä työpaikan kannalta oleellisimpaan eli työntekoon. (Savolainen & Lammi-Taskula & Salmi 2004, 10,13,16.) Työllä on monia merkityksiä elämässä. Se voi olla tärkeä toimeentulon kannalta, sisältönsä vuoksi tai työhön liittyvien ihmissuhteiden takia (Salmi 2004b, 124). Työssä pidetään tärkeänä myös mahdollisuutta toteuttaa itseään, saavuttaa asettamia tavoitteita, ottaa vastuuta ja saada itsearvostuksen kannalta tärkeitä onnistumisen kokemuksia (Kinnunen & Mauno 2002, 101). Työ toimii myös vastapainona perhe-elämän vastuille ja vaatimuksille (Lammi-Taskula & Salmi 2009a, 42,46). Palkansaajavanhemmista 73 prosenttia koki jaksavansa paremmin lasten kanssa kun käy myös työssä (Lehto & Sutela 2008, 149). Yksinhuoltajat ovat myös kokeneet työn sosiaaliset suhteet erittäin tärkeinä. Mielekäs työ antaa voimia selvitä arjesta. (Suhonen ja Salmi 2004b, 93-97.)

Vaikka työ aiheuttaa aikapulaa perheelle, työssäkäynti on kuitenkin välttämätöntä perheen toimeentulolle, sillä menetetty yhdessäoloaika on saatujen tulojen väistämätön käänköpuoli (Lammi-Taskula & Salmi 2009a, 44). Lapsiperheet ovat monijäsenisiä kotitalouksia, joissa tulonhankkimiseen osallistuu vain osa perheenjäsenistä, mutta tulojen käyttämiseen osallistuvat kaikki (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2009, 82). Lapsiperheiden keskimääräisellä koon kasvulla on ollut vaikutusta lapsiperheiden taloudelliseen tilanteeseen ja asemaan tulonjaossa (Moisio 2006, 39). Työtä tekevien köyhien lapsiperheiden määrän kasvu on painottunut erityisesti yksinhuoltajatalouksiin ja kolmen tai useamman lapsen lapsiperheisiin (Kauhanen 2005, 24). Lapsiperheiden tulokehitys on ollut hyvä perheissä, joissa on yksi tai kaksi lasta sekä perheissä, joissa nuorin lapsi on saavuttanut kouluiän. Tulokehitys on ollut heikompaa perheissä, joissa on kolme tai useampi lasta, yksinhuoltajilla sekä perheissä, joissa on alle kolmivuotias lapsi (Moisio 2006, 47).

Stakesin hyvinvointi ja palvelut (HYPA) -tutkimushankkeen osana kerättiin lapsiperhekysely. Pienituloisuus on todennäköisempää suurissa perheissä ja lähes joka toinen köyhyysrajan alittanut lapsi kuuluikin Hypa- tutkimuksen lapsiperhekyselyssä perheeseen, jossa on vähintään kolme lasta. Pienituloisuus on todennäköisempää myös, jos lapsi asuu yksinhuoltajaperheessä. Köyhyysriskiä lisäävät yhden ansaitsijan varassa oleminen, monta elätettävää ja matala palkka. Yksinhuoltaja huolehtii myös kustannuksista yksin. Pienituloisuus liittyy myös pääasiallisen huoltajan sukupuoleen, sillä valtaosa yksinhuoltajista on naisia. Vuonna 2007 köyhyysrajan alittaneista lapsista 29 prosenttia oli yksinhuoltajan lapsia. Yksinhuoltajaperheissä köyhyysriski alkaa alentua vasta nuorimman lapsen saavutettua kouluiän. Monen pienituloisen käytettävissä olevat tulot kuluvat pääasiassa perheen välttämättömään kulutukseen ja rahaa ei jää säästettäväksi. Lapsiperhekyselyssä lähes puolet lapsiperheistä koki menojen kattamisen hankalaksi, yksinhuoltajista kaksi kolmesta. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2009, 82, 85-87.) Lapsiperheissä on säästetty ostamalla halvempia ruokatuotteita ja tekemällä enemmän itse, kierrättämällä ja ostamalla kirpputoreilta, luopumalla matkustamisesta sekä vähentämällä vanhempien omia kulutus- ja harrastusmenoja. Viimeisimpiä säästökohteita lapsiperheissä ovat lasten menot, erityisesti harrastusmenot. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä 1996, 25-31; Pylkkänen 2009, 94, 100-101.)

Suomessa muutokset työelämässä ovat olleet viime vuosina hyvin nopeita. Työn ja perheen yhteensovittamisen kannalta on olennaista, mitä tapahtuu työaikojen ja työn organisointitapojen muuttuessa. (Lammi-Taskula & Salmi 2004, 30.) Suomalainen työelämä ja työn tekemisen ehdot ovat kiristyneet 1990-luvulta alkaen. Nykypäivän työelämää kuvaa kiire. Työn osaamis- ja

vaativuustaso ovat kasvaneet, työelämän joustavuus ja työn liikkuvuus ovat lisääntyneet, aikataulut ovat tiukentuneet, työtä on organisoitu uusilla tavoilla, on otettu käyttöön uusia johtamis- ja palkitsemismuotoja, tulosvaatimukset ja arvioinnit ovat lisääntyneet sekä epävarmuus on lisääntynyt määräaikaisten ja epätyypillisten työsuhteiden yleistyessä. Työn henkisen kuormittavuuden koetaan lisääntyneen, aiheuttajina ovat työpaineet ja epävarmuus työsuhteen pysyvyydestä. (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 23; Salmi 2004b, 116-117; Salmi 2004c, 132.) Joustavilla työjärjestelyillä tarkoitetaan työajan ja työn organisoinnin tapoja, jotka sallivat enemmän työsilöllistä liikkumavaraa (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 57).

2.2 Erilaisia työn ja työajan muotoja

Työn ja perheen yhdistämisen arjessa puolisoiden töiden luonteella ja työajoilla on suuri merkitys (Suhonen & Salmi 2004a, 76; Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 16). Mahdollisuus vaikuttaa työaikaan on tärkeä lapsiperheille (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 14). Aikapaineet voivat olla kovia, jos molemmilla puolisoilla on vaativa työ (Suhonen & Salmi 2004a, 76). Työaika-autonomia mahdollistaa työn joustavan sovittamisen perheen tarpeisiin ja työajan ennakoitavuus mahdollistaa ajan suunnittelun ja helpottaa ajan koordinoitua, sillä monet kodin tehtävät ja tapahtumat ovat aikasidonnaisia eli niitä ei voi siirtää myöhempään. Työn keskeinen ulottuvuus on myös työn ajoitus, sillä työn tekeminen iltaisin, öisin ja viikonloppuisin on sosiaalisesti kalliimpaa. (Tammelin 2009, 177-178; myös Anttila & Nätti & Väisänen 2007, 256; Kröger 2005, 206; Sipilä & Kröger 2005, 4 .)

Nykyään yhä useampi tekee normaalityöajasta poikkeavaa vuorotyötä tai työskentelee epätyypillisellä työajalla (Kröger 2005, 206). Epätyypillisellä työajalla tarkoitetaan työskentelyä ajalla, joka on yleensä varattu perheelle ja levolle eli aikaisin aamulla, myöhään illalla, yöllä, lauantaina tai sunnuntaina (Bihan & Martin 2005, 9-10). Erityisesti naiset tekevät yhä useammin muuta kuin päivätyötä, mikä selittyy työskentelyllä palveluissa esimerkiksi kaupanalalla sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa (Tammelin 2009, 179). Vuonna 2005 työssäkäyvistä naisista työskenteli iltaisin 42 prosenttia, viikonloppuisin 37 prosenttia ja yöllä 11 prosenttia (Hulkko 2007, 259-260, 264). Epätyypilliset työajat asettavat perheille haasteen lasten hoidon turvaamiseen, erityisesti jos työaikoihin ei ole mahdollista vaikuttaa, eikä työaikoja voi ennustaa (Bihan & Martin 2005, 11, 24). Monilla paikkakunnilla päivähoido tarjoaa palveluita myös epätyypillisinä työaikoina. Vaikein ongelmakohta epätyypillisillä työajoilla työskenteleville perheille on lapsen siirtyminen

kouluun, käytännössä koululaisen hoidon järjestäminen iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. (Kröger 2005, 206.) Yksinhuoltajien elämäntilanteessa korostuu mahdollisuus joustaa työvuoroissa ja työajoissa sekä työyhteisön suhtautuminen työaikojen järjestelyyn perhesyistä (Suhonen ja Salmi 2004b, 93, 97). Oman vapaa-ajan löytäminen saattaa tuottaa myös enemmän vaikeuksia kun ei ole puolisoa kotona helpottamassa arjen järjestelyjä (Kröger 2005, 207).

Työ ja perhe - kyselyssä joka kymmenes naisvastaaja oli viimeisen vuoden aikana harkinnut työpaikan vaihtoa tai kokonaan pois työstä jäämistä puolisonsa työn takia. Toisen puolison työskentely vuorotyössä korosti yhteistä vastuuta kotitöistä ja lastenhoidosta. (Suhonen & Salmi 2004a, 76,81, 84-86.) Toisen puolison päivätyöstä poikkeava työaika, erityisesti jos se on epäsäännöllistä ja vaativaa, vaikuttaa perheen arkirutiinien järjestelyyn ja vaatii sovittelua sekä aikataulujen rakentamista (Tammelin 2009, 177-178). Työ- ja perhe-kyselyn vastaajista 40 prosentilla oli mielestään usein tai jatkuvasti liian vähän aikaa perheelle. Alle kouluikäisten lasten äideistä kolmannes ja joka neljäs isistä koki usein tai jatkuvasti aikaa olevan liian vähän lapsille. 7-17-vuotiaiden lasten äideistä ajanpuutetta koki joka viides ja isistä vajaa kolmannes. Kokemukset ajan riittämättömyydestä olivat yleisempiä pienten lasten vanhemmilla, mutta varsinkin miehet halusivat lisää aikaa lapsille kun he ovat kouluikäisiä. (Lammi-Taskula & Salmi 2004, 34-36.) HYPA - lapsiperhekyselyssä äideistä lähes puolet koki laiminlyövänsä kotiasioita työasioiden vuoksi, isistä runsas kolmannes (Lammi-Taskula & Salmi 2009a, 42).

Ihannetapauksessa lapsiperheiden molempien vanhempien työaikatarkaisuna olisi lyhyemmän työpäivän tekeminen. Molempien vanhempien työajan lyhentäminen tai osa-aikainen työnteko yhdistettynä osa-aikaisiin perhevapaisiin olisi ihanteellista lasten ja sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, sillä molemmat vanhemmat voisivat itsenäisesti opetella vanhemmuutta, lapsilla olisi läheinen suhde molempiin vanhempiin ja äidin työmarkkina-asema paranisi. (Salmi 2004d, 8.) HYPA-lapsiperhekyselyssä isillä oli enemmän mahdollisuuksia työn joustavuuteen kuin äideillä, sillä kaksi isää kolmesta pystyi poistumaan työpäivän aikana työpaikalta hoitamaan asioita, äideistä vain puolet. Päivittäistä liukumaa työhön tulossa ja lähdössä pystyi hyödyntämään puolet isistä ja kaksi äitiä viidestä. Etätyötä pystyi tekemään yksi isä kuudesta ja yksi äiti kymmenestä. (Lammi-Taskula & Salmi 2009a, 45.) Vuonna 2008 kaksi kolmesta palkansaajasta pystyi vaikuttamaan työn tulo- ja lähtöaikoihinsa, kolmasosa ei. Miehillä vaikutusmahdollisuudet ovat olleet jo pidempään suuremmat kuin naisilla. Vaikutusmahdollisuudet työaikoihin ovat huomattavasti paremmat päivätyössä kuin vuorotyössä. (Lehto & Sutela 2008, 132-133.) Työ ja perhe-kyselyssä työntekijäasemassa olevilla oli enemmän omaan työaikaan kohdistuvia toiveita kuin

toimihenkilöillä tai johtajilla, mikä selittynee sillä, että työntekijöiden mahdollisuudet vaikuttaa työn tekemisen tapaan ja ajankäyttöön olivat pienemmät. (Lammi-Taskula & Salmi 2004, 37.) Perhebarometrissa 2010 tärkeimmiksi uudistuksiksi lapsiperheiden tukemisessa nähtiin joustavien työaikaratkaisujen lisääminen ja osa-aikatyömahdollisuuksien parantaminen (Lainiala 2010, 24).

Osa-aikatyö

Suomessa osa-aikatyön tekeminen ei ole kovinkaan yleistä ja se on liittynyt selvimmin opiskelijavaiheeseen tai kokopäivätyön puutteeseen, ei pienten lasten äitien työskentelyyn kuten monissa muissa Euroopan maissa. Vaikka eri tutkimuksissa (esimerkiksi Hakovirta & Salin 2006) osa-aikatyö ja työajan lyhentäminen ovat tulleet esiin yhtenä toivotuimmista vaihtoehdoista työn ja perheen yhteensovittamiseksi, osa-aikatyö ei ole Suomessa yleistynyt työaikaratkaisuna työn ja perheen yhdistämiseksi. (Miettinen 2008, 15, 81.) Naisista 17,3 prosenttia työskenteli osa-aikatyössä vuonna 2008. Lastenhoito oli osa-aikatyön syynä 11 prosentilla naisista. Noin kolmannes alle kouluikäisten ja 7-9-vuotiaiden lasten työssäkäyvistä äideistä olisi halunnut lyhentää työaikaansa. (Naiset ja miehet Suomessa 2009, 46, 256-257.) Vuoden 2008 työolotutkimuksessa osa-aikatyötä tekevästä palkansaajista 13 prosenttia ilmoitti syyksi osa-aikatyön tekemiseen pienten lasten tai omaisten hoidon. Vuonna 2003 vastaava luku oli ollut 7 prosenttia. Lehto ja Sutela näkevät kasvun syyksi osittaisen hoitovapaan uudistuksen vuonna 2004. Ennen uudistusta osittaista hoitorahaa oli maksettu vain alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmille, mutta vuodesta 2004 eteenpäin sitä on maksettu myös pienten koululaisten vanhemmille, jotka lyhentävät työaikaansa. Nykyään osittaista hoitovapaata on mahdollista saada lapsen toisen luokan loppuun asti, aiemmin takaraja oli ensimmäisen luokan syyslukukauden loppu. (Lehtola & Sutela 2008, 31-32.)

Lehto & Sutela (2008, 148) kysyivät tutkimuksessaan palkansaajilta syitä, miksi he eivät olleet käyttäneet hyväksi mahdollisuutta osittaiseen hoitovapaaseen. Taloudellisten syiden lisäksi yleisin syy oli hoitovapaan pitäminen tarpeettomana. Myös töiden osa-aikaiseksi järjestämistä pidettiin hankalana, aavisteltiin joutuvan osa-aikaisena tekemään saman työn pienemmällä palkalla, pelättiin haitallista vaikutusta asemaan työpaikalla ja todettiin saadun liian vähän tietoa asiasta. Osa-aikatyöhön hakeutumista voi vaikeuttaa myös se, ettei sitä ole tarjolla omalla alalla tai työajat eivät ole sopivia perheelliselle. Työn luonne tai asenteet työpaikoilla voivat vaikeuttaa työnajan lyhentämistä. (Miettinen & Manninen 2006, 87-88.) Työntekijällä ei ole subjektiivista oikeutta yksilölliseen työaikaan (kuten osa-aikatyö) vanhempainvapaan jälkeen osittaisen hoitovapaan ulkopuolella, mutta sellaisesta sopiminen on tietysti sallittua. Työnantajan on tasa-arvolain mukaan laadittava tasa-arvosuunnitelma, jossa työn ja perheen yhteensovittaminen huomioidaan ja sitä

edistämään kehitetään hyviä käytäntöjä esimerkiksi työaikajärjestelyissä, mutta se ei kumoa työnantajan oikeutta johtaa ja jakaa työtä liiketoiminnan tarpeiden mukaisesti. Työnantajalla ei ole mitään ehdotonta velvollisuutta sovittaa työaikoja perheen tarpeisiin. (Pylkkänen 2007, 41.)

Miettinen & Manninen (2006) ovat tutkineet työn ja perheen yhteensovittamisen kysymyksiä määräaikaista tai osa-aikaista työtä tekevissä perheissä. Suurin osa lyhempää työaikaa tekevistä on naisia, osa-aikatyö on toistaiseksi ollut lähinnä pienten lasten äitien valinta. Synä osa-aikatyön suosion vähäisyyteen Suomessa on pidetty suomalaista kokoaikatyön mallia, perheiden taloudellisia tilanteita ja hoitovapaa-oikeutta (alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmat ovat oikeutettuja hoitovapaaseen ja saamaan tuolta ajalta kotihoidontukea). Syyksi on nähty myös osa-aikatyön ja työn jakamisen kulttuurin puuttuminen Suomesta. Ansionmenetykset vähentävät myös kiinnostusta osa-aikatyöhön. Osa-aikatyössä on nähty myös ongelmia. Osa-aikatyön lisääntyminen saattaisi lisätä naisten heikompaa asemaa työmarkkinoilla työmarkkina-asemaltaan heikkojen ja pienipalkkaisten töiden yleistyessä. Osa-aikatyötä tekevän asemaa heikentää myös monien etuuksien perustuminen ansiotuloihin. (Miettinen & Manninen 2006, 81-82.) Mikäli työn ja perheen yhteensovittamisen järjestelyt jäävät edelleen naisten kannettavaksi, riskinä on, että jatkossa lyhyempää työaikaa soveltavat, määräaikaiset ja tilapäiset työsuhteet tulevat pääasiassa naisten osaksi. Tämä merkitsisi nais- ja miestyövoiman eriarvoisen aseman syventymistä työmarkkinoilla. (Salmi 2004d, 7.)

Osa-aikatyön on nähty tarjoavan vanhemmille lisäaikaa perheen parissa ja helpottavan kiirettä kotona. Miettisen ja Mannisen haastattelemat naiset olivat hakeutuneet osa-aikatyöhön tai lyhentäneet työaikaansa voidakseen hoitaa pientä lasta mahdollisimman paljon kotona tai helpottaakseen koululaisen hoitojärjestelyjä. Osa-aikaista työtä tekevien puoliset kantoivat perheissä pääasiallisen vastuun tuloista. Myönteisinä puolina tuotiin esiin arkielämän helpottuminen ja kiireen väheneminen. Nähtiin, että kun kodin hoitamiseksi on enemmän aikaa, jää enemmän aikaa myös lapsille ja silloin itsekin jaksaa paremmin, eikä uuvu ja stressi sekä paineetkin helpottavat. Tutkimuksessa nähtiin merkittävänä perheen arkielämän kannalta näkymätön, virallisen työajan ulkopuolelle jäävä ansiotyöaika eli työmatkat ja ylityöt. Tutkijat laskevat kokopäivätyön (7-8 tuntia) todellisen pituuden lähelle 9-10 tuntia. (Miettinen & Manninen 2006, 83-84,86.) Työn taas nähtiin tarjoavan haasteita, mahdollisuuden itsensä kehittämiseen, tärkeitä sosiaalisia suhteita, vastapainoa ja vaihtelua arkeen, apua jaksamiseen kotona sekä lisätuloja perheen talouteen. Osa-aikatyön avulla pysyteltiin mukana työelämän vaatimuksissa ja pidettiin yllä ammattitaitoa. Paluu kokopäivätyöhön pikkulapsivaiheen jälkeen oli itsestänselvyys. (Miettinen & Manninen 2006, 85-86, 90.)

Yrittäjyys kodin yhteydessä

Vuoden 2008 lopussa kolmannes yrittäjistä oli naisia. Naiset toimivat miehiä useammin yksityisyrittäjinä, sillä vain neljännes naisyrittäjistä toimii työnantajana. Naisten yritykset ovat usein palvelualoilla toimivia pieniä yrityksiä, joiden perustaminen ei vaadi suurta pääomapanosta. Naisten yrityksistä 90 prosenttia toimii kaupanalalla ja muilla palvelualoilla. Naisten yrityksissä korostuvat yksityiset sosiaali- ja terveystalvet ja muut henkilökohtaiset palvelut kuten kampaamo- ja parturitoiminta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009, 103-105, 111; Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 19.) Kotona tehtävää ansiotyötä voi olla vapaan ammatin harjoittaminen (esimerkiksi asianajaja tai perhepäivähoitaja), teollinen kokoonpanotyö (taiteilijat, kirjailijat, atk-alan ammattilaiset), eri alojen pienyrittäjyys ja perheyriyksessä työskentely. Kotona tehtävän ansiotyön etuna on nähty mahdollisuus järjestellä oma työaikansa ja aikataulunsa, työmatkojen välttäminen, mahdollisuus sovittaa oma toiminta erilaisten instituutioiden aikatauluihin, väljyys arkipäivän organisoinnissa, mahdollisuus sovittaa työ sopimaan muiden perheenjäsenten aikatauluihin, ansio- ja kotitöiden joustava yhteensovittaminen sekä työn itsenäisyys. Negatiivisia puolia ovat vaikeus erottaa työaika vapaa-ajasta, töiden oleminen koko ajan silmien alla, palvelutyötä tekevillä työaikojen sijoittumisen määrittelevät asiakkaat, työtovereiden puuttuminen, yksinäisyys, elämänpiirin suppeus, työn vähäinen arvostus, tulojen alhaisuus ja heikko sosiaaliturva. Ongelmia kotona työskentelyssä nähtiin vähemmän kuin hyviä puolia. (Salmi 1991, 122-133, 143-145, 151, 156, 161.)

2.3 Perhe-elämä

Suomalaiset arvostavat perhettä ja pitävät sitä tärkeänä osana elämäänsä (Reuna 1998, 53-54). Perhesuhteilta vaaditaan enemmän kuin ennen laatua, miellyttävää tunneilmapiiriä ja tyydyttävyyttä (Kinnunen & Malinen & Laitinen 2009, 127). Perheen sisäisten suhteiden laatu on nykyään korostunut. Perhesuhteista haetaan läheisyyttä, latautumista paikkaa, pysyvyyttä ja luottamuksellisuutta. Perheeltä haetaan yhteisöllisyyttä, mutta samanaikaisesti jokaisen perheenjäsenen elämä suuntautuu eri areenoille oman elämäntilanteen mukaisesti, mistä aiheutuu jännitettä. (Rönkä & Malinen & Lämsä 2009b, 16.) Työ ja perhe tyydyttävät erilaisia tarpeita. Perheeltä odotetaan rakkautta, vuorovaikutusta, kumppanuutta ja turvallisuutta (Rönkä & Kinnunen 2002, 101). Perhe-elämän myönteistä antia ovat hoivan antaminen ja saaminen, turvallisuus ja jatkuvuus sekä läheisyys ja rakkaus (Lammi-Taskula & Salmi 2009a, 46). Vuoden 2007 perhebarometrissa perhe merkitsi useimmiten läheisyyttä, vastuuta muista ihmisistä, yhdessä

olemista ja henkistä tukea. Kolmen ja sitä useamman lapsen vanhemmille perhe merkitsi huolta ja murhetta enemmän kuin muille. (Paajanen 2007, 25-76.)

Jallinoja (2006) on tuonut esiin perhemyönteisyyden eli familismin nousun suomalaisessa perhettä koskevassa keskustelussa 1990-luvun ja 2000-luvun vaihteessa. Hän kutsuu tätä keskustelua moderniksi familismiksi. Moderni familismi korostaa muua muassa hyvän vanhemmuuden ja perheen yhteisen ajan merkitystä. Sulautuessaan moderneihin käytäntöihin familismi löi niihin leimansa, mutta antoi modernien käytäntöjen säilyä. (Jallinoja 2006, 24, 109-11, 125-131.) Rönkä & Kinnunen (2009, 94-95) tulkitsevat Jallinojan (2006) näkevän näiden arvojen toteutumisessa nykyperheiden arjessa ristiriitaisuuksia:

”Yhtäältä vanhempien odotetaan asettavan lasten ja perheen edut etusijalle. Toisaalta perheillä on omassa arkielämässään vain vähän mahdollisuuksia toimia haluamallaan tavalla, sillä työelämä on entistä vaativampaa ja vaikeammin yhdistettävissä perhe-elämään. Perheajan nostalgiasointi tässä tilanteessa on omiaan ruokkimaan syyllisyyden ja riittämättömyyden tunteita. Familismi on luultavasti merkittävästi vaikuttanut myös siihen, että liiallinen työhön paneutuminen alettiin nähdä vieraana, joka tulee karkoittaa panostamalla enemmän perheeseen.”

Modernisaation ja perheen kitkainen suhde on synnyttänyt modernin familismin; perhe ei tunnu sopivan moderniin yhteiskuntaan. Moderni familismi kehkeytyi pitkälle yksilöllistyneessä yhteiskunnassa. Länsimaisessa kulttuurissa familistinen ja individualistinen perhekäsitys on nähty toisilleen vastakkaisina. ”Individualistinen näkökulma on vaihtumassa eri tavoin solidaarisuutta ja ihmisten välistä yhteisyyttä korostavaksi näkökulmaksi”. (Jallinoja 2006, 24, 268-269, 273.) Familismin modernit perustelut perheen vahvistamiselle ovat olleet rationaalisia; on vedottu vanhempien yhteiskunnalliseen tehtävään varmistaa lasten onnistunut sosiaalisuus. Toisena modernina perusteluna on ollut henkilökohtainen valinta; valinnanvapauden vetoaminen oli saavuttanut valta-aseman vuosikymmenen vaihteen henkissä ilmapiirissä ja siitä oli tullut hyvä perustelu miltei mihin tahansa. (Jallinoja 2006, 102, 269.) Kun työ ja perhe nähtiin arvoina, työn ja perheen yhteensovittamisesta tuli valinnan kysymys, joka jokaisen on ratkaistava henkilökohtaisesti. Valinta tehdään punnitsemalla mikä elämässä on tärkeää. (Jallinoja 2006, 147.)

Perhemyönteisyys on yleistynyt voimakkaasti ja taas työn merkitys on vähentynyt sekä miehillä että naisilla (Jallinoja 2009, 70; Lehto & Sutela 2008, 18-19). Familistisessa liikehdinnässä perhe ja työ asetettiin vastakkain: jos sitoutuu vahvasti työhön, ei ehdi tai jaksa sitoutua perheeseen. Naiset ovat

miehiä yleisemmin puhtaasti perhemyönteisiä. Kaikista perhemyönteisimpiä naisista ovat kotiäidit ja yrittäjät. Naiset ovat perhemyönteisiä lähes riippumatta siitä miten tärkeänä he pitävät työtä tai miten paljon he tekevät työtä. Perhemyönteisyys onkin yleistä niiden joukossa, jotka pitävät työtä itselle tärkeänä. (Jallinoja 2009, 70-74.)

Vanhemmuus

Lapsiperheiden vanhemmat elävät arkeaan ristiriitaisten kulttuuristen odotusten keskellä (Repo 2009, 8). Vanhemmat tiedostavat sosiaaliset odotukset ja normatiiviset käsitykset vanhemmuutta koskevissa sukupuolittuneissa velvollisuuksissa, missä toinen vanhemmista nähdään paremmin soveltuvaksi tiettyihin tehtäviin työssä tai kotona (Lammi-Taskula 2007, 65). Äidin rooli on tiukimpia olemassa olevia sosiaalisia rooleja. Erilaisia ja moninaisia äitiyden esityksiä on vähän. (Jokinen (1996, 13.)

Äitiyteen liittyy sen myyttisestä ja kulttuurisesta perustasta johtuen vahvoja moraalikoodeja ja eettisiä periaatteita (Nousiainen 2004, 59). Äitiys ei vain tapahdu naiselle, vaan nainen on siinä itsekin toimijana. Ajatukset äitiydestä muodostuvat sekä yksilön omista ajatuksista ja kokemuksista että ympäristön ajatuksista, käsityksistä ja uskomuksista äitiydestä. Äitiyteen liitetty uskomukset ovat kulttuurisidonnaisia. Katvala puhuu suomalaiseseen äitiyteen kulttuurisesti liitettyistä käsityksistä uskomuksina; uskomuksina siitä millainen äidin pitäisi olla. Äiti liitetään uskomuksissa kotiin ja äidin kotonaoloa pidetään parempana kuin kodin ulkopuolella olemista. Uskomukset äidin tärkeydestä lapselle tekevät äidin läsnäolosta kotona keskeisen. Äidillä on kodissa valtaa, mutta äidille myös osoitetaan odotuksia ja vaatimuksia, esimerkiksi lastenkasvatusvastuusta. Äidin tehtävänä on olla uhrautuvainen, ymmärtäväinen ja saatavilla oleva hyvä äiti. Äidin kuuluu olla myös työteliäs, ahkera ja vastuullinen. Äitiyden uskomukset ihanneäidin kuvana voivat aiheuttaa riittämättömyyden- ja syyllisyydentunteita äideille, jotka eivät näihin ihanteisiin yllä. (Katvala 2001, 10, 21-22, 25, 90-92,97, 99, 103.) Kulttuuriset kertomukset äitiydestä kertovat ihanteellisesta äitiydestä, johon monien tavallista arkea elävien äitien on vaikea asettua (Nousiainen 2004, 62). Vaikka äitiyttä on mahdollista totetuttaa monella tavalla, kulttuuriset äitiyteen liitettävät uskomukset voivat edelleen vaikuttaa naisten valintoihin ja rajata äitiyden toteuttamista (Berg 2008, 35; Katvala 2001; Nousiainen 2004). Äitiyttä pidetään kuitenkin nykyään vain yhtenä vaiheena naisen elämässä ja äideillä edellytetään olevan äitiydestä irrallinen oma elämä. Äitiydestä on vaikea puhua viittamatta isään. (Nätkin 1997, 150-153,195; Vuori 2001, 126.)

Työn ja perheen yhteensovittaminen nähtiin aluksi vain naisten ongelமாகsi, joka oli syntynyt naisten siirryttyä töihin kodin ulkopuolelle. Työn ja perheen ajateltiin olevan vuorovaikutuksessa vain naisten elämässä. Nykyään työn ja perheen yhteensovittamisen katsotaan koskettavan molempia sukupuolia. (Kinnunen & Mauno 2002, 103.) Tasa-arvokeskustelu nosti esin vaatimuksen miesten osallistumisesta kotitöihin ja lastenhoitoon, jotta naiset voivat osallistua työelämään ja koulutukseen. Keskustelu oli kuitenkin pitkään vaisua ja vasta 1980-luvulla miehiä alettiin myönteisessä hengessä patistelemaan vastuun jakamiseen perheessä. Miesten uusi rooli perheenisinä alettiin nähdä tärkeänä myös miehille itselleen ja ennen muuta lapsille. Vanhemmuuden jakaminen äidin ja isän kesken nähtiin totetutuvan isän tasoittaessa äidin kaksinkertaista työtaakkaa työn ja kodin puristuksissa. (Vuori 2001, 30-31, 126-127.) Jaetun vanhemmuuden diskurssissa puhe isistä on positiivista ja rohkaisevaa. Miehiä kannustetaan toimimaan isinä ja nauttimaan isyydestä, mutta harvoin ottamaan täyttä vastuuta toimistaan. Isyys tulkitaan miesten yksilölliseksi valinnaksi ja perheen sisäisen neuvottelun tulokseksi. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa oletetaan isällä periaatteessa olevan kykyjä kaikkeen siihen mihin äidilläkin. Isien ei oleteta luopuvan entisestä toimijuudestaan, mutta äidin on usein luovuttava henkilökohtaisista toiveistaan ja ajastaan sekä valittava lapsen parhaan nimissä ja äitejä katsotaankin enemmän ulkoa päin ja kohteeksi asettaen. Äitien tehtävänä on auttaa ja tukea isyyttä. (Vuori 2001, 356-359.)

Huttunen (2001, 75, 94) näkee perinteiselle roolijaolle perustuvan isyyden riskialtiina, sillä niukalti kotitöitä osaavan ja päällisin puolin lastensa tarpeet tuntevan isän arki sujuu ongelmitta vain niin kauan kuin äiti voi ja haluaa huolehtia perheen asioista. Jaetussa vanhemmuudessa molemmat ottavat yhtäläisen vastuun elannosta ja kodin- sekä lastenhoidosta. Viime kädessä miehellä on tänä päivänä hyvin kyseenalainen henkilökohtainen etu saada jättää kotityöt ja lastenhoito äidille ja antautua itse työelämän loputtomille vaatimuksille. Huttunen (2001, 150-151, 163-164, 169-170) määrittelee vahvistuvaksi tai voimistuvaksi isyydeksi 1970-luvulta alkaneen ajattelutavan, jossa on tärkeää miehen laaja-alainen sitoutuminen isyyteen niin, että se näkyy hänen arvovalinnoissaan, arkitoiminnassaan ja ajankäytössään. Vahvistuvan isyyden alkuaikoina miehillä ei ollut tietoa eikä taitoa toimia oma-aloitteisesti ja vastuuta ottavasti ja isä toimikin äidin ohjeistamana avustavana isänä eli kyseessä oli usein äidin tuuraaminen ruuanlaitossa ja lastenhoidossa äidin ollessa työssä. 1980-luvulta alkaen isät ovat alkaneet toimia omaehtoisemmin ja isätyyppi on saanut yleisnimen osallistuva isä. Modernit isät ovat perinteisiä isiä osallistuvampia, tekevät enemmän kotitöitä, uskaltavat tarttua vauvanhoitoon ja osaavat olla enemmän lasten kanssa heidän ehdoillaan. Osallistuvan isän isyyteen sitoutuminen näkyy vastuunottamisena monenlaisista lapseen liittyvistä

asioista. Sitoutuneelle isälle aukeaa ovi lapsen maailmaan ja kun isä ottaa vastuuta lapsen arjen sujumisesta, myös suhde omaan isyyteen muuttuu. Isä alkaa kantaa lasta mielessään, sovitella menemisiään, muistuttaa itseään lapsen tarpeista ja on huolissaan lapsesta esimerkiksi lapsen sairastuessa. Sitoutunut isä ei miellä itseään äidin tuuraajaksi, vaan isyys on hänelle kokoaikaista. Viime aikoina on alettu puhua myös hoitavasta tai hoivaavasta isästä, joka toteuttaa isänä olemisessa jaetun vanhemmuuden periaatetta. Hoitotyö nähdään työnä, jonka voi oppia vähitellen kuin minkä tahansa työn ja siihen harjaannutaan kokemuksen kautta. (Huttunen 2001, 171, 174.) Huttunen (2001, 90-93) tuo esiin myös toisen ääripään isyydestä: passiiviset ja heikosti sitoutuneet isät, jotka eivät juurikaan osallistu lastensa elämään.

Yleisesti isän osallistumista lastenhoitoon pidetään tärkeänä, mutta käytännössä äidin asemaa ensisijaisena hoitajana ei kyseenalaisteta. Pienten lasten vanhemmat korostavat omissa valinnoissaan sukupuolen mukaan määrittävää vanhemman vastuuta. Jotta isän vastuu lastenhoidosta toteutuisi, tarvitaan myös työnantajien ja työtovereiden tukea. Perheen arjessa on myös pohdittava ja kyseenalaistettava sukupuolten välisiä suhteita. Jaetun vanhemmuuden tärkeys tunnustetaan Suomessa arvotasolla, mutta käytännössä sitä ei välttämättä toteuteta jokapäiväisessä perhe-elämässä. (Lammi-Taskula 2007, 5-6, 145-146.) Nousiainen (2004, 61) näkee tärkeänä aidon jaetun vanhemmuuden, jossa molemmat vanhemmat vastuullisesti sitoutuvat lapsesta huolehtimiseen ja jossa molemmilla vanhemmilla on mahdollisuus irrottautua vastuusta aikajoin. Vanhemmuuden ja kotitöiden tasaisempi jakaminen äitien ja isien kesken on naisten lisäksi myös miesten ja lasten etu. Lasten ja isän välille kehittyy vahva suhde, jos heillä on aikaa yhdessäoloon. Tasaisempi työnjako helpottaa naisten kaksoistaakkaa, sillä naiset tekevät kokopäivätyön lisäksi valtaosan kotitöistä ja lastenhoidosta. Miesten olisi myös mahdollista kehittää työelämässä tarpeellisia taitoja kuten organisointikykyä, toisten huomioonottamista ja konfliktien ratkaisukykyä. (Salmi 2004d, 6.)

2.4 Kotityöt ja lastenhoito perheessä

Työn ja perheen yhteensovittamisen kannalta avo- tai aviopuoliso on olennaisen tärkeä henkilö, sillä puolison työn luonne ja työaika vaikuttavat arjen järjestelyihin. Puoliso kuuluu edelleen valtaosan elämään, työ ja perhe-kyselyssä 77 prosentilla oli puoliso. Eri elämänvaiheissa puolison merkitys saattaa painottua eri tavoin, sillä lasten synnyttyä vastuun jakaminen lapsista ja perheen arjesta vaatii neuvotteluja ja sopimista puolisoitten kesken. (Suhonen ja Salmi 2004a, 74-75.) Perheen sisäiset järjestelyt ja toimintatavat voivat helpottaa tai vaikeuttaa monessa roolissa toimimista.

Keskeistä on kuinka puoliset jakavat keskenään arjen vastuita. Puolisoiden välinen työnjako määritellään perheen sisällä. Myös vallitsevat sukupuoliroolit heijastuvat puolisoitten välisiin ratkaisuihin. (Kinnunen & Malinen & Laitinen 2009, 142.)

Osallistuminen työelämään, vapaat lasten hoidon vuoksi ja jokapäiväinen työnjako lastenhoidossa ja kotityössä neuvotellaan perheessä vanhempien kesken. Tärkeitä tekijöitä neuvottelussa ovat tieto mahdollisuuksista, keskustelu sekä erimielisyys tai yksimielisyys vanhempien kesken. Vanhemmat voivat sopia vastuun jakautumisesta yhteisymmärryksessä. On mahdollista myös että toinen vanhemmista saattaa toteuttaa omia ihanteitaan ja toinen vanhempi sopeutuu tilanteeseen tai että molemmat vanhemmat sopeutuvat tilanteeseen joka ei vastaa heidän ihanteitaan esimerkiksi työelämätilanteensa vuoksi. Jos vanhemmat näkevät työnjaon vanhempien velvollisuuksissa ja elatuksessa samalla tavalla, asiasta ei välttämättä ole tarve keskustella paljon. Perheissä joissa kannatetaan perinteistä työnjakoa, neuvotellaan vähemmän. Vanhempien korkea koulutus lisää keskustelua työnjaosta perheessä. Jos vanhemmat näkevät työnjaon erilaisilla, tarvitaan neuvottelua ja tässä neuvottelussa tulevat näkyviin valtasuhteet jaettaessa velvollisuuksia. Hyvä asema työmarkkinoilla antaa miehille taloudellista valtaa. Naiset taas ovat usein epäedullisemmassa asemassa työmarkkinoilla, mutta naisilla on usein enemmän valtaa perhe-elämässä. (Lammi-Taskula 2007, 18,113, 115, 123.) Sukupuoli järjestää naisten ja miesten välisiä suhteita, tavallisimmin määrittäen mieheyden hierarkisesti naiseutta ylemmäksi. Sukupuoli oikeuttaa myös erilaisia sukupuolten välisiä valta-asetelmia ja nämä asetelmat puolestaan tuottavat ymmärrystä sukupuolista. (Kolehmainen & Aalto 2004, 13.)

Kun puoliset eroavat ja varsinkin jos lapset jäävät vain toisen puolison vastuulle, työn ja perheen yhteensovittamiseen tulevat uudet haasteet. Työ ja perhe-tutkimuksessa suurimmalla osalla yksinhuoltajuus merkitsi pääasiallisesti yksin lapsista vastuussa olemista, mikä voi tuottaa suuriakin vaikeuksia yllättävissä tilanteissa. Yksinhuoltajien kertomuksissa korostui arjesta itsenäisesti, omin voimin selviytymisen pakko. (Suhonen & Salmi 2004b, 89-92.) Yksinhuoltajilla on suurin vaara lastenhoito-ongelmien kärjistymiseen. SOCCARE- tutkimuksessa epävirallinen tukiverkosto oli merkittävä yksinhuoltajille. Lähes joka toisessa yksinhuoltajaperheessä käytettiin päivähoiton tai koulun lisäksi epävirallisen verkoston apua (esimerkiksi isovanhemmat), sillä monen perheen lastenhoitotarpeet ylittivät julkisen palvelujärjestelmän tarjonnan. Sosiaalinen tukiverkosto jousti silloin, kun palvelujärjestelmä ei joustanut. Osalle yksinhuoltajista lasten toinen vanhempi oli merkittävä epävirallisen avun lähde, osalla taas ei ollut tätä mahdollisuutta käytettävissä. Erikoistilanteet, kuten lapsen tai yksinhuoltajan sairastuminen sekä koululaisten kesäloma

aiheuttivat merkittäviä ongelmia. Virallisten palvelujen laaja kattavuus katoaakin erikoistilanteissa ja vapaa-aikaan liittyvissä hoitotarpeissa. Koska yksinhuoltajalla ei ole samassa taloudessa toista aikuista, kodin ulkopuolinen vapaa-ajantoiminta on mahdollista vain erityisjärjestelyin. Jos isovanhemman tai lasten toisen vanhemman apua tarvittiin paljon lasten hoitamiseen työaikana, yleensä katsottiin, että heiltä ei voi enää pyytää apua vapaa-aikana ja tämä aiheutti sen, että omaa aikaa ei ollut ollenkaan. Kröger kutsuu hoivaköyhyydeksi tilannetta, jossa perheen hoivatarpeet ylittävät saatavilla olevat viralliset ja epäviralliset hoivaresurssit. Yksinhuoltajille yleinen tiukka talous rajoittaa mahdollisuuksia ostaa hoivapalveluita helpottamaan arkea. Tiukka talous saattaa vaikeuttaa avun pyytämistä läheisiltäkin, sillä useimmiten saatu apu pyritään korvaamaan jollain tavalla, esimerkiksi lahjoilla. (Kröger 2005, 207, 211-213, 215-218, 225-229.)

Kotitöiden ja lastenhoidon jakautuminen vanhempien kesken

Raijas ja Varjonen (2007, 263) määrittelevät kotitöiksi ”tehtäviä, joita tehdään palkatta perheen jäsenten tarpeiden tyydyttämiseksi”. Piekkola ja Ruuskanen (2006, 17) määrittelevät kotitöiksi kodin piirissä tehtävän työn, josta saadaan hyötyä. Kotityöt sisältävät ruuan valmistusta, ostoksilla käyntiä ja asiointia, siivoamista, pyykinpesua, lastenhoitoa, kodin kunnostamista ja ylläpitoa, piha- ja puutarhatöitä sekä kulkuvälineiden huoltoa (Raijas & Varjonen 2007, 263; Piekkola & Ruuskanen 2006, 17). Lammi-Taskula lisää listaan vielä tiskaamisen, silittämisen ja vaatehuollon, lemmikkien hoidon, laskujen maksun ja kodin paperityöt, ihmisten ja tavaroiden kuljettamisen, palveluiden hankkimisen, sairaan lapsen hoidon, lasten kanssa leikkimisen, lasten opettamisen ja läksyjen kanssa auttamisen, lasten peseytymisen, lasten laittamisen nukkumaan, lasten viemisen ja hakemisen hoidosta tai koulusta ja lasten kuljettaminen harrastuksiin. (Bittman & Pixley 1997, 89-90; ref.Lammi-Taskula 2007, 83, 176.)

Pysyvin työn ja perheen yhteensovittamisen kipukohdista ovat kotityöt, joita erityisesti lapsiperheissä on paljon (Raijas & Varjonen 2007, 262). Esimerkiksi lapsen ruokailu edellyttää, että joku on käynyt ostoksilla ja valmistanut ruuan sekä tiskannut ja siivonnut jäljet. Lapsen pukeminen vaatii, että joku on hakkinut, pessyt ja järjestellyt lapsen vaatteet. Lapsen hyvinvointi vaatii myös, että joku siivoaa kodin säännöllisesti. (Lammi-Taskula 2007, 83.) Perheessä ja parisuhteessa eniten ristiriitoja aiheuttaa kotitöiden jako (Malinen ym. 2005, 16; Nieminen 2008, 48; Paajanen 2007, 45, 80). Muita riidan aiheita ovat talouteen liittyvät asiat, lasten kasvatus ja työn ja perheen yhtensovittaminen (Paajanen 2007, 45, 80). Pikkulasten äidit ilmoittivat, että kotitöihin liittyviä kiistoja oli muita perheitä enemmän perheissä, joissa päävastuu kotitöistä oli äidillä. Joka kymmenes äiti riiteli usein puolisonsa kanssa kotitöistä ja yli kolmasosa äideistä silloin tällöin.

(Lammi-Taskula 2007, 129, 132; Lammi-Taskula & Salmi 2009b, 55.)

Perheen sisällä yhteensovittamisongelmat konkretisoituvat valinnoissa, joita tehdään puolisoitten kesken eli työmarkkinoille hakeutuminen, palkkatyön määrä ja kotitöiden jakaminen. Kotityöt voidaan hoitaa eri tavoin, olennaista on perheenjäsenten kokemus tyytyväisyys noudatettavaan tapaan. Perheen toiminnan ja yksilöllisen hyvinvoinnin kannalta tärkeää on perheenjäsenten kokemus työnjaon toimivuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. (Raijas & Varjonen 2007, 262-263.) HYPA-tutkimuksessa valtaosa pikkulasten isistä oli erittäin tai melko tyytyväinen työnjakoon sekä lastenhoidossa (95%) että kotitöissä (90%). Äidit taas olivat tyytymättömämpiä: 79 prosenttia äideistä oli tyytyväisiä työnjakoon lastenhoidossa ja 68 prosenttia työnjakoon kotitöissä. (Lammi-Taskula & Salmi 2009b, 51.) Epätasaisuus työnjaossa korostuu, kun lasten määrä kasvaa ja arjen pyörittämisen tehtävät lisääntyvät. Monilapsisten perheiden (3-4 lasta) äidit olivat tyytymättömämpiä sekä taloustöiden jakoon että työnjakoon lastenhoidossa kuin 1-2 lapsen äidit. Lasten lukumäärän kasvu nosti myös kotitöiden kuormittavuutta ja vähensi kotitöiden tuomaa tyydyttävyyttä. (Malinen ym. 2005, 37, 41.)

Perheen työnjako on perinteinen kun nainen tekee enemmän kotitöitä kuin mies ja mies enemmän ansiotyötä kuin nainen. Kun toinen puoliso tekee enemmän kotitöitä ja ansiotyötä kuin puolisonsa, kyseessä on kaksoistaakka. Kun molemmat puoliset tekevät yhtä paljon sekä kotitöitä että ansiotyötä, kyseessä on jaetut roolit. Paletti-tutkimuksessa 36 prosentilla perheistä oli työn ja perheen yhteensovittamisstrategiana naisen kaksoistaakka, neljänneksellä perheistä yhteensovittamisstrategiana oli perinteinen työnjako ja joka viidennellä perheellä strategiana oli miehen kaksoistaakka. Jaetut roolit oli harvoin käytetty strategia. (Malinen & Rönkä 2009, 185-187.) Lasten syntyminen saattaa vahvistaa perinteistä kotitöiden jakoa. Yli kolmilapsisissa perheissä äidin jääminen kotiin hoitamaan lapsia on pienempiä perheitä todennäköisempää ja monilapsisissa perheissä taloudelliset syyt voivat korostaa usein parempaa palkkaa saavan isän elatusvelvollisuutta. Kun äiti palaa vanhempain- tai hoitovapaan jälkeen työhön, työnjako perheessä ei välttämättä muutu, vaan jatkuu vapaan aikana totuttuun tapaan. (Lammi-Taskula 2007, 6, 65, 67, 85; 117; Raijas & Varjonen 2007, 262-263, 266; Takala 2000, 49.)

Naisten osallistuminen työmarkkinoille on lisännyt heidän kokonaistyöaikaansa (ansio- ja kotityö). Nuorilla lapsettomilla pareilla kokonaistyöaika on suurinpiirtein sama molemmilla puolisoilla, mutta lapsen syntymisen jälkeen naisten kokonaistyöaika on miesten vastaavaa pidempi. Ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen kasvanut kotityön määrä jää naisilla pysyvästi korkealle

tasolle. Työssäkäyvien naisten kotitöihin käyttämä aika on viikossa 10 tuntia miehiä korkeampi perheissä, joissa on alle kouluikäinen lapsi. Lasten varttuessa kotityön määrä laskee naisilla. (Piekkola & Ruuskanen 2006, 27-30; Pääkkönen & Niemi 2002, 35.) Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen (1999-2000) mukaan lapsiperheissä perheenjäsenet käyttivät yhteensä kotityöhön päivittäin 10 tuntia, jos nuorin lapsi oli alle kouluikäinen ja vajaat 9 tuntia, jos lapset olivat kouluikäisiä (Pääkkönen 2005, 125) eli lapsiperheissä tehdään kokonaisen työpäivän verran kotityötä (Raijas & Varjonen 2007, 263). Naiset tekevät valtaosan palkattomasta kotityöstä kaikissa perheissä. Takalan (2005) tutkimuksessa naiset käyttivät kolminkertaisen ajan miehiin verrattuna kodin usein toistuviin perustehtäviin, kuten ruokatalouden hoitoon, siivoukseen ja pyykinpesuun; naiset melkein 16 tuntia ja miehet 4,5 tuntia. Perheissä, joissa molemmat puoliset olivat työssä, naiset tekivät viikossa 10 tuntia enemmän palkatonta työtä kuin miehet: naiset 28 tuntia viikossa ja miehet runsaat 17 tuntia. Lasten tulo perheeseen lisää naisten kotityöhön käyttämään aikaa. Perheessä, joissa on alle kouluikäisiä lapsia, nainen käytti kotitöihin viikossa yli 44 tuntia, josta lastenhoitoa oli 18 tuntia (mies 22 tuntia ja yli 7 tuntia). Koululaisperheessä nainen käytti kotitöihin 29 tuntia viikossa ja mies vajaat 19 tuntia. Pikkulapisperhevaiheen jälkeen naisten kotitaloustyöhön käyttämä aika pysyy korkealla tasolla myöhemmissäkin perhevaiheissa. (Takala 2005, 84, 89, 90, 92, 94, 96.) Lastenhoito on kaikissa perhevaiheissa enemmän äidin vastuulla kuin isän, sillä kokoaikatyötä tekevissä perheissä äidit tekevät 60 prosenttia kaikesta lastenhoidosta ja kaksi kolmasosaa perheen lastenhoitoajasta (Pääkkönen & Niemi 2002, 37-38, 41).

Naiset kokevat selvästi miehiä useammin olevansa liikaa vastuussa kotitöistä (Nieminen 2008, 66). Perhevapaakyselyssä pikkulasten äideistä reilut kaksi kolmasosaa näki päävastuun kotitöistä olevan äidillä. Puolet isistä ja alle kolmasosa äideistä näki vastuun jakaantuvan tasan vanhempien kesken. Äideillä päävastuu oli pyykinpesusta, ruuanlaitosta arkisin ja lasten vaatehankinnoista. Lasten kanssa leikkiminen ja lasten kuljettaminen olivat tasaisesti jaettuja tehtäviä. Tiskaamisen ja siivoamisen äidit näkivät omalla vastuullaan olevana, isät taas jaettuna. Kotona lasta hoitavien äitien vastuulla oli suurempi osuus kotitöistä kuin työssäkäyvillä äideillä. Kotiäitien vastuulla yksin oli pyykinpesu, ruuanlaitto, astioiden pesu ja siivoaminen. (Lammi-Taskula & Salmi 2009b, 54.) Kotitöiden jakaminen on edelleen perinteisen sukupuolittunutta. Naisilla ja miehillä on edelleen kodeissa omat selkeät tehtäväalueensa; naisilla kodin seinien sisäpuolella ja miehillä ulkopuolella. (Raijas & Varjonen 2007, 272, 266-276.)

Selkeä työnjako lastenhoidossa ja kotitöissä voi helpottaa arkea, mutta toisen kokemaa kuormitusta voi olla vaikea ymmärtää, jos ei ole riittävää kokemusta toisen tekemästä työstä. Oma kokemus

antaa ymmärryksen lastenhoitoon ja kotitöihin liittyvän työn määrästä ja nostaa arvostusta toisen tekemää työtä kohtaan. (Lammi-Taskula 2007, 16, 149; Lammi-Taskula & Salmi 2009b, 56.) Sukupuoli ei enää välttämättä määrää esimerkiksi kumpi vanhemmista huolehtii lasten kuljetuksesta tai jää sairaan lapsen kanssa kotiin, vaan niistä vastaa vanhempi, jolla on mahdollisuus järjestellä työmatkansa tai työaikansa perheen aikataulujen kannalta järkevimmällä tavalla (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 23). Miettinen (2008, 141) on todennut isien osallistumisen kasvavan lasten kasvaessa. Isät kantavat vastuuta lasten ulkoilusta, leikeistä, lasten harrastustoiminnasta, koulutyöstä ja kuljetuksista. Myös Salmi toteaa miesten aktiivisuuden perheeseen liittyvissä tehtävissä lisääntyneen erityisesti lasten kanssa olemisessa ja tekemisessä viime vuosikymmeninä (Salmi 2004d, 8).

Aalto ja Varjonen (2005) ovat tutkineet perheen koon vaikutusta kotityöaikaan ja tehtävien jakautumiseen. Äidin ja isän yhteenlaskettu ansiotyö- ja kotityöaika lapsiperheissä pitenee perheen koon kasvaessa. Lapsiperheissä kotitöistä eniten aikaa vievät ruokatalouden hoito, siivous ja lastenhoito. Isommissa perheissä kotitöihin käytetään enemmän aikaa kuin pienissä perheissä, erityisesti ruokataloudenhoidossa ja siivouksessa. Myös pyykinpesuun käytetty aika kasvaa jonkin verran perheen koon kasvaessa. Kouluikäisten perheissä siivoukseen ja ruokatalouden hoitoon käytetään enemmän aikaa kuin pienten lasten perheissä. Pienten lasten perheissä taas käytetään enemmän aikaa lastenhoitoon kuin koululaisperheessä. Kouluikäisten määrän lisääntyessä myös heidän hoitoonsa käytetty aika kasvaa, lähinnä lasten harrastuksiin osallistumisen kautta. Isoimmissa perheissä (yli viisi lasta) äidin ja isän osuus kotityöajasta pienenee lasten osallistuessa kotitöihin. Talouden koolla todettiin olevan vaikutusta lastenhoitoavun saatavuuteen: mitä suurempi talous, sitä harvempi on saanut ulkopuolista apua lastenhoitoon. (Aalto & Varjonen 2005, 25-28, 33-37.)

Lastenhoidon järjestelyt

Kouluikäisten lasten hoito iltapäivisin on edelleen heikosti organisoitu (Kinnunen & Mauno 2002, 104). Koululaisten iltapäivähoidon järjestämisestä päätetään kuntakohtaisesti ja kaikille iltapäivähoitoa hakeneille ei taata hoitopaikkaa (Repo 2005a, 67). Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestettiin 91 prosentissa kunnista vuonna 2005. Ekaluokkalaisista toimintaan osallistui 43 prosenttia oppilaista ja toisluokkalaisista 25 prosenttia. (Rautanen 2007, 194-195.) Liukuva työaika tuo osalle vanhemmista joustavuutta ajankäyttöön aamuisin ja iltapäivisin. (Lammi-Taskula 2004, 59.) Suomalainen käytäntö jättää koululaiset iltapäivisin useiksi tunneiksi ilman aikuistukea on herättänyt hämmästyystä ja paheksuntaa maissa, joissa naisten kokopäiväinen

ansiotyö ei ole tavallista (Kivimäki 2003, 197). Pulkkinen (2002) on tuonut näkyväksi koululaisten yksinäiset iltapäivät. Pulkkinen näkee suomalaisten vanhempien yliarvioivan lasten kykyä itsenäisyyteen, koska työssä käyvillä vanhemmilla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin jättää lapsi selviytymään yksin. Iltapäivätoiminnan painopiste on myös liiaksi pienissä koululaisissa, jolloin keskilapsuudessa ja varhaisnuoruudessa lapset jäävät ilman aikuisten ohjausta ja tukea. (Pulkkinen 2002, 12, 14, 24.)

Paajasen (2001) tutkimuksessa vain sisarrusten kanssa kotona iltapäiviä vietti vähintään kerran viikossa kolmasosa 8-vuotiaista ja puolet 11-vuotiaista. Säännöllisesti, vähintään kerran viikossa yksin kotona iltapäivisin oli viidennes 8-vuotiaista ja kolmannes 11-vuotiaista. Lapsista 35 prosenttia oli joskus yksin 1-2 tuntia ja 10 prosenttia 3-4 tuntia. Joskus iltapäivisin yksin kotona oli 45 prosenttia lapsista. Lasten yksin kotona oleminen oli yleisintä kaupungissa asuvien lasten keskuudessa, eronneiden huoltajien keskuudessa sekä 30-39-vuotiaiden huoltajien keskuudessa. Yli kahden tunnin yksinolo oli yleisintä eronneiden huoltajien lapsilla sekä kokopäivätyössä olevien vanhempien lapsilla. Näiden lasten huoltajat kokivat muita huoltajia enemmän työn haittaavan perhe-elämää. Huoltajat, joiden lapsi oli iltapäivisin yksin kotona, kokivat muita useammin, ettei heillä ollut riittävästi aikaa yhdessäoloon lapsen kanssa. Kyselyyn vastanneista 77 prosenttia näkikin, että yhteiskunnan pitäisi ottaa enemmän vastuuta koululaisten iltapäivistä. (Paajanen 2001, 22-25, 38, 83-84.)

Työ ja perhe- kyselyssä yleisin pienen koululaisen (alle 10 vuotta) iltapäivän viettopaikka oli oma koti, jossa lapsi oli usein ilman aikuisen seuraa. Lasten nähtiin oppivan nopeasti itsenäisiksi, kun ei ollut vaihtoehtoja. Suurella osalla lapsista oli mahdollisuus soittaa vanhemman työpaikalle tarvittaessa. Mahdollisuus pitää yhteyttä puhelimella helpotti huolestuneita vanhempia ja antoi turvaa lapselle. Lapset eivät yleensä menneet vanhempien työpaikalle koulun jälkeen. Vajaalla puolella vanhemmista oli käytettävissään liukuva työaika, mikä helpotti aamujen ja iltapäivien järjestelyjä erityisesti toimihenkilöasemassa olevilla. Ne vanhemmat, joiden lapset viettivät iltapäivän koulun jälkeen ilman aikuisen valvontaa, olivat kokeneet muita enemmän ongelmia. Lähes kaksi kolmasosaa pienten koululaisten vanhemmista oli kokenut koulujen lomajaksot ongelmallisina. Vanhempien yleisin työaikaan liittyvä toive oli mahdollisuus järjestellä työaikaan oman elämäntilanteen mukaan. (Lammi - Taskula 2004, 59-60, 63-65, 68-69, 70- 74.) Malisen ym. (2005, 61-62) tutkimuksessa suurten perheiden (3-4 lasta) äidit kokivat lasten loma-ajan hoidon vaikeammaksi kuin 1-2 lapsen äidit. Lasten hoidon sujuvuus on suuremman työn takana, jos lapsia on useampi ja koululaisten loma-ajat tuottavat enemmän järjestelyjä kuin päiväkotikäisten. Äidit

kertoivat perheillä olevan hoitopalveluista tarvetta erityisesti kunnalliselle kotipalvelulle tilapäiseen lapsenhoitoon, koululaisten hoitoon loma-aikoina, 3-4-luokkalaisten koululaisten iltapäivähoitoon ja koululaisten aamuhoitoon.

Perheillä tukiverkkojen laajuus ja avun saatavuus vaihtelevat (Savolainen & Lammi- Taskula & Salmi 2004, 23). Tukiverkostot voivat muodostua isovanhemmista, muista sukulaisista, ystäväistä tai muista samassa elämäntilanteessa olevista henkilöistä (Piensoho 2006, 58). Mahdollisuuksia lasten hoidon järjestämisen helpottamiseen ovat myös avun pyytäminen perheenjäseniltä, kotiapulaisen palkkaaminen, kohtuuhintaisen palvelun ostaminen tai työajan lyhentäminen. Jos hoivajärjestelyt perustuvat ainoastaan sosiaalisen tukiverkoston varaan, ihmissuhteet joutuvat kovalle koetukselle. (Sipilä & Kröger 2005, 6.) Työ ja perhe-tutkimuksessa isovanhemmat olivat lapsiperheille tärkeä tuki ja turva, vaikka heidän apuunsa ei turvaututtukaan välttämättä usein (Suhonen & Salmi 2004a, 75). Vuoden 2007 perhebarometrissa 44 prosenttia vastaajista ratkaisi satunnaiset lastenhoito-ongelmat isovanhempien avulla. Seuraavaksi useimmiten apua saatiin ystävilta tai tuttavilta, isommilta sisarruksilta sekä sukulaisilta. Jonkinlaista palkattua apua käytti joka kymmenes vastaaja. (Paajanen 2007, 62-64, 82.)

Palveluiden ostaminen

Monet perinteisesti miesten töihin lukeutuneet työt (esimerkiksi korjaus- ja remonttityöt) ovat siirtyneet kodin ulkopuolelle palkatuksi työksi. Myös perinteisiä naisten töitä on siirtynyt kodin ulkopuolelle (esimerkiksi päivähoito), mutta perheet tekevät vielä itse suuren osan näistä töistä. Yhtenä syynä on nähty palvelujen puute tai niiden hinta. Verohelpotuksena toteutuva kotitalousvähennys madaltaa kynnystä ostaa kotitalouspalveluja. Kotitalousvähennystä on käytetty runsaasti siivouksen sekä remontti- ja korjaustöiden teettämiseksi. Kotitalouden tehtävien siirtyminen markkinoille ei välttämättä muuta töiden sukupuolittuneisuutta, sillä esimerkiksi hoiva-alan naisvaltaisuus on säilyttänyt tehtävien sukupuolittuneen luonteen. Kodin tehtävien palkkatyöläistyminen on kuitenkin tehnyt sukupuolijaon näkyväksi: kodin piirissä tapahtuva työ on pitkälti näkymätöntä. (Miettinen 2008, 10, 142.)

Työelämän lisäksi vapaa-aikaa leimaa ajan puute ja kiireen tunne erityisesti lapsiperheissä. Jostain on luovuttava, jotain jätettävä pois tai annettava toisten tehtäväksi. (Ristimäki ym. 2008, 7.) Lisää vapaa-aikaa on mahdollista saada vähentämällä toimintoja, esimerkiksi tinkimällä standardeista kuten siivoamalla harvemmin, tekemällä vähemmän esimerkiksi jättämällä silittämättä tai

siirtämällä toimintoja muiden tehtäväksi esimerkiksi ostamalla palveluja (Anttila & Nätti & Väisänen 2007, 249). Väestöliiton PALAPELI - perheiden arkea helpottavien palveluiden kehittämishankkeessa tutkittiin perheiden arkea helpottavien palveluiden käyttöä ja kehittämistä. Kotitalouspalveluiden ostaminen on yksi tapa lisätä käytettävissä olevaa aikaa. Tutkimukseen osallistuneista harva oli ostanut kotitalouspalveluja. Lapsiperheet olivat muita kiinnostuneempia palveluista, erityisesti siivous-, kodin remontti- ja lastenhoitopalveluista. Kotitöiden koettiin vievän liikaa vapaa-aikaa ja aiheuttavan stressiä. Puolet vastaajista näki kotitöiden jäävän tekemättä ajanpuutteen vuoksi. Palveluiden nähtiin myös lisäävän jaksamista ja vapaa-aikaa. Useat kokivat kuitenkin, että hyvän ja luotettavan palveluntarjoajan löytäminen oli hankalaa tai että palvelut olivat kalliita tai ei oltu valmiita maksamaan sellaisesta työstä, jonka pystyy tekemään itsekin. Puolet lapsiperheistä eivät kokeneet tarvitsevansa palveluita, osa taas halusi tehdä kotityöt itse. Osalle kotityöt olivat luonnollinen ja tärkeä osa perheen arkea ja lastenkasvatusta, lasten haluttiin oppivan kotitöiden tekemiseen. Itse tekemisen merkitystä korostettiin. Asennekynnyksinä siivouspalveluiden hankintaan olivat kodin kokeminen yksityisenä alueena, jonne oli vaike päästää vieraita ihmisiä, näkemys, että siivous kuuluu tehdä itse sekä haluttomuus näyttää vieraille ihmisille sotkuista kotia. (Ristimäki ym. 2008, 7, 64-68, 73-74, 80, 109-110.) Julkunen (2008, 226) huomauttaa, että palveluiden hankkiminen ja organisointi vaatii myös aikaa ja työtä.

Vapaa-aika

Pienten lasten perheissä vapaa-ajan menetys koskee etenkin naisia ja ensimmäisen lapsen syntymä vähentää naisten harrastuksiin käyttämää aikaa. Miehillä on yli elämänvaiheiden 5-7 tuntia enemmän vapaa-aikaa viikossa kuin naisilla. Naisilla vapaa-ajan määrä lisääntyy tasaisesti lasten varttuessa. (Piekkola & Ruuskanen 2006, 23, 26, 32; Pääkkönen & Niemi 2002, 39.) Kun paineet eri elämänalueilla kasvavat suureksi, oma vapaa-aika, kuten harrastukset ja ystävien tapaaminen, on ensimmäinen elämänalue, josta pienten lasten vanhemmat vähentävät panostustaan. Seuraavaksi tingitään parisuhteesta, taloustöiden tekemisestä ja lasten kanssa olemisesta. Vähiten vähennetään työhön panostamista. Naiset vähentävät panostusta eri elämäalueille miehiä enemmän. (Malinen ym. 2005, 85-86; Pääkkönen & Niemi 2002, 8, 39.) Ajankäyttötutkimuksessa kokopäivätyössä olevista pienten lasten äideistä 42 prosenttia ilmoitti olevansa jatkuvasti kiireinen ja silloin tällöin kiireinen 54 prosenttia. Kolme neljäsosaa pienten lasten äideistä koki aikapulaa. Äidit halusivat lisää aikaa kotitöihin, lasten kanssa olemiseen, ja liikunnan harrastamiseen (Pääkkönen & Niemi 2002, 8, 40.)

Naisille oman ajan ottaminen voi olla vaikeampaa tai vähemmän hyväksyttyä kuin miehille, koska naisilla on päävastuu lapsista. Perinteisistä hyvään äitiin kohdistuvista rooliodotuksista johtuen oman ajan ottaminen voi herättää syyllisyyttä. Naisille vapaa-aika ei välttämättä ole niin rentouttavaa kuin miehille, sillä naisten on vaikea vetää rajaa vapaa-ajan ja velvollisuuksien välille kodin piirissä. Miehet kokevat kotityöt ja lastenhoidon vapaaehtoisempana ja rentouttavampana kuin niitä velvollisuudentunnosta tekevät naiset. Miehet tekevät myös naisia enemmän kertaluontoisia kotitöitä kuten ulkotyöt. Naiset taas tekevät yleensä toistuvia välttämättömiä töitä kuten pyykinpesu. (Malinen ym. 2005, 79.)

Jallinojan (2009, 50-71) tutkimuksen mukaan suomalaiset haluavat viettää vapaa-aikaa perheen kanssa ja myös tekevät niin. Halu olla perheen kanssa on lisääntynyt. Erilaiset vastuut ja tehtävät täyttivät suuren osan pienten lasten vanhempien päivistä ja jättivät Paletti-tutkimuksessa vapaa-ajalle tilaa päivittäin tunnista kolmeen tuntia. Vapaa-aika on työstä palautumista ja irtaantumista sekä työn vastakohta. Vapaa-aika nähdään laadukkaana ja rentouttavana aikana, joka liittyy harrastuksiin, lepoon, perheeseen, kotiin ja sosiaalisiin suhteisiin. Paletti-tutkimuksessa viikonloput olivat lepoa ansiotyöstä, mutta myös aikaa, jolloin tehdään kotitöitä, sillä kotityöt ja lastenhoito työllistävät vanhempia joka päivä. Arkisin elämä on työntäyteistä ja hektistä, viikonloppuisin taas vietetään aikaa perheenjäsenten kanssa. Koululaisperheisiin verrattuna pikkulapsiperheissä ollaan vapaa-aikana paljon yhdessä ja viikonloput pyritään pyhittämään yhdessäololle perheen kanssa. Arjen kiireisyyden tunne vaatii vastapainoksi tietoista pysähtymistä. Kiireentuntua ja syyllisyyttä siitä ruokkivat odotukset laatuajasta, lapsikeskeisyydestä ja ajankäytön tehokkuudesta. (Malinen & Rönkä 2009, 187-188, 192, 200-2002; Rönkä ym. 2009, 278.) Nykyisessä yksilöllistyneessä kulttuurissa yksilöiden odotetaan itse huolehtivan työ- ja suorituskyvyn säilyttämisestä ja uusintamisesta huolehtimalla itsestään, palautumisestaan, unestaan, ravinnostaan, liikunnastaan, sosiaalisista suhteistaan, työpaikan ilmapiiristä, työmäärän kohtuullisuudesta, rajojen asettamisesta, vapaa-ajasta sekä elämän tasapainosta (Julkunen 2008, 265-266).

Etenkin kouluikäisten lasten perheissä harrastustoiminta on monissa perheissä olennainen osa vapaa-aikaa. Paajasen (2001) tutkimuksessa 82 prosenttia 11-vuotiaista ja 80 prosenttia 8-vuotiaista osallistui ohjattuun harrastustoimintaan, useimmiten 1-3 kertaa viikossa. Harrastaminen aloitettiin keskimäärin viisivuotiaana, kolme neljästä lapsesta oli aloittanut harrastamisen viimeistään 6-vuotiaana. Harrastusten määrä lisääntyi kouluikässä. Osallistuminen harrastustoimintaan oli satunnaisempaa maaseudulla kuin kaupungissa. Iltapäiväkerhoon osallistuminen oli yleisempää kaupungissa. Tutkimuksessa 80 prosenttia huoltajista piti tärkeänä, että lapsella on harrastuksia.

Harrastukset nähtiin tärkeinä sosiaalistajina ja mahdollisuutena saada ystäviä. Harrastukset antoivat lapselle virikkeitä ja sisältöä elämään, toimivat vastapainona muulle elämälle ja pitivät lapset pois pahoilta poluilta. Harrastukset nähtiin turvallisena ja hyvänä tapana viettää aikaa. Harrastamisen haittana nähtiin se, että se vie vanhempien aikaa ja rahaa. Maaseudulla asuvien lasten harrastuksiin kului vähemmän rahaa kuin kaupungissa. Puolella kyselyyn vastanneista perheistä oli koko perheen yhteisiä harrastuksia kuten ulkoilu, uinti ja retkeily. (Paajanen 2001, 26-28, 38-39, 41-42, 44-46, 48, 50-51, 80, 83.)

2.5 Aiempaa tutkimusta työn ja perheen yhteensovittamisen arjesta

Lapsiperheiden arkeen liitetään paljon erilaisia kielikuvia, kuten arjen rumba, hulabaloo ja hässäkkä, jotka kuvaavat arkea pikkulapsiperheissä. Myös työn ja perheen yhteensovittamista pikkulapsiperheissä on kuvattu erilaisin kielikuvoin: palapelinä (Salmi & Lammi-Taskula 2004), elämän eri palasista liimattavana mosaiikkina (Heimo & Nätkin 2007, 225) ja perhe-elämän palettina (Rönkä & Malinen & Lämsä 2009a). Paletti-tutkimuksessa (Rönkä & Malinen & Lämsä 2009a) on tutkittu työn ja perheen yhteensovittamista pikkulapsiperheissä. Lapsiperheen arjelle on ominaista syklisyys eli tietyt tilanteet ja rutiinit toistuvat kerta toisensa jälkeen päivittäin. Elämää rytmittävät vanhempien työajat, lasten hoitoajat, nukkuma-ajat ja ruokailurytmit. Perhesysteemissä tapahtuu koko ajan jotain. Haastavat hetket liittyvät yleensä lapsiperheissä tilanteisiin, joissa siirrytään kodista toisiin toimintaympäristöihin tai palataan kotiin eli aamulähdöt ja kotiintulo. Koska perhe koostuu useista jäsenistä, joilla on erilaiset tarpeet ja elämänrytmit, perheen arkeen tulee kitkaa, kun eri perheenjäsenten välisistä toiveista neuvotellaan ja aikatauluista sovitaan. (Rönkä & Malinen & Lämsä 2009b, 12-16.) Tutkimuksessa myönteisistä kokemuksista kerrottiin enemmän, mutta kielteisten kokemusten vaikutus oli selvemmin näkyvissä. Työ ja perhe tukivat toisiaan ja rikastuttivat elämää antaen virikkeitä ja onnistumisen kokemuksia. Haasteiden näkökulmasta keskeisiä olivat ajan puute ja työpäivän pituus. Ongelmaksi ei koettu työssäkäyntiä, vaan haasteita asettavat tilanteet, joissa työtä oli liikaa, se ajoittui väärin tai työ ei joutanut. Työaikojen ja päivähoitoaikojen yhteensopivuus oli myös tärkeää. (Rönkä ym. 2009, 275-277.)

Stressaavimmat tilanteet työn ja perheen yhteensovittamisessa liittyivät työhön ja perheeseen liittyviin velvollisuuksiin ja ajankäytön ongelmiin. Tutkimuksessa naiset kokivat enemmän perheeseen liittyviä haasteita ja miehet työhön liittyviä haasteita. Työhön liittyen naiset kokivat haastavina epäsäännölliset työajat ja väsyttävän pitkät työpäivät. Työmatkat ja ylityöt koettiin myös haastavina. Perheeseen liittyvinä stressitilanteita olivat lasten sairastelut, neuvolakäynnit ja lapsen

kanssa valvominen. Erityisesti naiset kokivat kotityöt kuormittavina ja väsymys vähensi omasta hyvinvoinnista huolehtimista. Ajankäyttöön liittyviä haasteita olivat ajankäyttö ja kiire kokonaisvaltaisesti, sillä aikaa oli liian vähän ja erityisesti illat työpäivän jälkeen liian lyhyitä, oli kiire hakea lapset hoidosta, oli kuljetettava lapset harrastuksiin ja oli kiire aamurutiinien järjestämisessä niin, että lapset ehtivät ajoissa hoitoon ja vanhemmat työhön. Yhteensovittamista helpottavia keinoja olivat naisilla työnteon määrällinen vähentäminen ja joustavuuden etsiminen työajoista, puolisoiden välisen vastuun jakaminen, asioiden asettaminen tärkeysjärjestykseen laittamalla perhe työn edelle ja perheen yhdessäolon arvostaminen kotitöiden kustannuksella, rutiinien luominen arkeen, toimintojen suunnittelu etukäteen ja huolehtiminen omasta hyvinvoinnista huomioimalla unen tarpeellisuus jaksamisen edellytyksenä. Aikaa pyrittiin myös hallitsemaan tai järjestelemään sen käyttöä uudelleen. Perheen ulkopuolinen apu (sukulaiset, ystävät, palkatut työntekijät) tarjosivat myös helpotusta työtaakkaan. Vaikka ajasta oli pulaa, lapset pyrittiin hoitamaan hyvin ja tingittiin muista asioista kuin lasten tarpeista. (Kinnunen, Malinen & Laitinen 2009, 137-139, 143-145, 147.) Onnistumisen työn ja perheen yhteensovittamisessa todettiin olevan ennen kaikkea yhteensovittamisen vaikeuksien poissaoloa (Kinnunen, Malinen & Laitinen 2009, 130-136). Vanhemmat satsasivat paljon vanhemmuuteen ja lasten hyvinvointiin, eikä niistä helposti tingitty. Lasta kuunneltiin paljon, hänen kanssaan neuvoteltiin ja hänen hyvinvointinsa pyrittiin huomioimaan. Lapsen kasvamisen seuraaminen, lasten ajatusmaailma ja spontaanisuus sekä tunne läheisyydestä, tarvitsevuudesta ja rakkaudesta ovat asioita, joita ei työelämästä saa. Vanhemmat vaativat itseltään paljon ja huono omatunto seuraakin siitä, että työelämän vievän ajan ja panostuksen takia vanhempi ei koe pysyvänsä toteuttamaan vanhemman tehtävänsä toivotulla tavalla. (Rönkä ym. 2009, 275-276.)

Sallisen (2006, 93-95) kouluikäisten nuorten (11-17v) perheiden arkea koskevassa tutkimuksessa vanhempien mielestä arjen haastavimpia hetkiä oli paluu töistä kotiin; perhe nälkäisenä odottamassa ruokaa, kaikki halusivat huomiota sekä kertoa asiansa ja usein oli kiire harrastuksiin. Äidit taas olisivat kaivanneet hetken omaa rauhaa työpäivän jälkeen. Jatkuva kiireisyys, työaikojen ja perheenjäsenten aikataulujen yhteensopimattomuus sekä vanhemman oma väsymys koettiin myös haastavana. Työn lisäksi arkea kuormitti vapaa-aika harrastuksineen, kuljetuksineen ja kotitöineen. Äidit kokivat syyllisyyttä siitä, että työhön käytetty aika oli pois perheeltä ja huolta siitä, ettei aikaa perheelle, kotitöille, vapaa-ajantoiminnoille ja itselle jäänyt tarpeeksi. Yhdessäoloaika verottivat arjen pakolliset toiminnot ja rutiinit, jotka veivät suuren osan päivästä. Levolle oli aikaa vasta myöhään illalla. Vastapainoksi arjelle kaivattiin kiireetöntä yhdessäoloa, jossa vanhempi on lapselle täysin läsnä. Nuoret olivat tyytyväisiä perhe-elämäänsä. He arvostivat kiireetöntä ja vapaata

yhdessäoloa, keskusteluja ja perheen yhteisiä matkoja. Viime aikoina on osoitettu, että lasten ja perheen parissa vietetyn ajan määrää ei voi korvata sen laadulla eli sillä, että satsaa harvoin perheen parissa vietettyihin hetkiin kaikkensa, ei voi korvata poissaoloaan. Lasten ja perheen arkeen osallistuminen mahdollistaa lasten kokemusten kuuntelun ja luo huolenpidon sekä turvallisuuden ilmapiiriä. (Kinnunen & Mauno 2002, 105.)

2.6 Valinnat työn ja perheen yhteensovittamisessa

Viime vuosien sosiologisessa keskustelussa on vaadittu huomion kiinnittämistä yksilöiden valintoihin ja niiden seurauksiin perhe- ja yhteiskuntasuhteiden rakentumisessa, sillä traditiot eivät säätele ihmisten elämään enää entiseen tapaan. Forsberg korostaa huomion kiinnittämistä yksilöiden valintoihin ja lähi-ihmissuhteille annetuihin merkityksiin. Tällöin perhe ei ole vain passiivinen yhteiskunnallisten muutosten kohde, vaan se rakentuu yksilöllisissä päätöksissä. Uuden yksilöllisyyden ja siihen liittyvän yksilöllisen valinnan etiikka Forsberg näkee ristiriitaisena, sillä kaikki lapsista aikuisiin ovat edelleen riippuvaisia myös muista ihmisistä. (Forsberg 2003, 9-11.) Perhe usein ikään kuin kiteytyy äidin valintoihin ja hänen suhteeseensa työelämään ja yhteiskuntaan. Perhe käsitetään äidin vastuulla olevaksi ja se on edelleen yksityisen ja julkisen rajalla. (Heimo & Nätkin 2007, 227.) Työn ja perheen yhteensovittamisessa vanhemmat mahdollisuuksiensa rajoissa tekevät päätöksiä ja sovittavat yhteen vaatimuksia lasten parhaan, oman työn, puolison työn ja kotirauhan säilymisen ristipaineissa (Kivimäki 2003, 200).

Työn ja perheen yhteensovittaminen on sukupuolittunut tema. Ansiotyö ja hoiva jakaantuvat epätasaisesti naisten ja miesten välillä ja on keskusteltu johtuuko tämä yksilöiden vapaista valinnoista vai rakenteiden tai instituutioiden asettamista pakoista. (Eräranta & Käsälä 2007, 195.) Miettinen (2008, 10) näkee yhteiskunnallisten tekijöiden ohjaavan perheen valintoja: miesten korkeampi palkkataso vaikuttaa osaltaan äitien valikoitumisessa useimmiten perhevapaiden käyttäjiksi. Koska naisilla on perinteisesti ollut päävastuu lastenhoidosta ja naiset ovat käyttäneet perhevapaat, naistyöntekijän (mahdollinen) äitiys on nähty taloudellisena riskinä työnantajalle ja tämä on asettanut naiset epätasa-arvoiseen asemaan työelämässä. Äitiyden on nähty tuovan esteitä myös naisen urakehitykselle ja asettavan naisen heikompaan asemaan työelämässä. Pienempipalkkaisen ja huonomman urakehityksen omaavan äidin valikoituminen perhevapaiden käyttäjäksi näyttääkin perheessä usein järkevältä valinnalta. Hyvä asema työmarkkinoilla ja hyvä palkka antavat enemmän mahdollisuuksia valita palkkatyön ja palkattoman työn välillä. (Lammi-Taskula 2007, 16, 27.)

Vanhempien valintoihin lastenhoidon ja ansiotyön välillä vaikuttavat perinteet, kulttuuri, arvot ja käsitykset siitä, mitä pidetään hyvänä äitiytenä, isyytenä ja lapsuutena (Haataja 2005, 81). Naisten valintoja eivät kuitenkaan ohjaa vain arvot ja moraaliset näkökohdat, vaan myös yhteiskunnalliset, rakenteelliset, organisatoriset ja kulttuuriset mahdollisuudet ja rajoitukset kuten lait, sosiaaliturva ja työpaikkakulttuurit (Heimo & Nätkin 2007, 220; Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 15-16; Repo 2009, 25, 28). Hakovirta ja Salin (2006, 256-257, 259) esittävät äitien työmarkkinavalintoja ohjaaviksi tekijöiksi institutionaaliset, taloudelliset, yksilölliset ja perheen rakenteeseen liittyvät tekijät. Instituutionaalisissa tekijöissä keskeistä on, missä määrin naisille on turvattu pääsy työmarkkinoille ja miten yhteiskunnassa on ratkaistu työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyvät kysymykset. Pohjoismaissa sosiaalipolitiikka tukee äitien työssäkäyntiä sosiaalipalveluiden (esimerkiksi päivähoitojärjestelmä) sekä työntekijöiden sosiaalisten oikeuksien kautta. Suomessa taloudellisena tekijänä naisia ohjaa töihin taloudellinen pakko. Aiemmassa tutkimuksessa osa äideistä koki vanhempainvapaan tai hoitovapaan jälkeen olevansa pakotettuja palaamaan töihin, usein taloudellisista syistä (Heimon ja Nätkinin 2007, 218; Miettinen 2008, 86-87). Yksilöllisistä tekijöistä esimerkiksi korkea koulutus lisää äitien työssäkäyntiä ja korkeamman koulutuksen omaavilla äideillä on enemmän valinnanmahdollisuuksia työmarkkina-aseman suhteen. Perheen rakenteellisista tekijöistä Takala (2000, 49) on todennut lasten iällä ja lukumäärällä olevan vaikutusta äidin valintoihin: mitä useampia lapsia perheessä on ja mitä nuorempia lapset ovat, sitä todennäköisemmin äiti haluaa hoitaa lapsia kotona. Monilapsisten perheiden äidit olivat perhevapaakyselyssäkin olleet muita useammin pidempiä jaksoja kotihoidon tuen piirissä (Lammi-Taskula & Salmi 2009b, 52). Äidillä onkin sitä enemmän katkoksia ja taukoja työurallaan, mitä useampi lapsi hänellä on (Pylkkänen 2009, 95). Myös äitien työssäkäyntiä koskevat preferenssit ja asenteet, kuten työkeskeisyys tai kotiorientoituneisuus vaikuttavat äitien työmarkkinavalintoihin (Hakovirta ja Salin 2006, 258). Perheeseen tai sen etuun vetoamalla voidaan myös perustella erilaisia valintoja tai vastustaa työelämän vaatimuksia tai normeja (Repo 2009, 8, 29).

Turpeinen ja Toivanen (2008) tutkivat työn ja perheen yhteensovittamisen rajoja ja mahdollisuuksia koskevaa arkiajattelua ja yksilöllisten valintojen perusteita. Tutkimuksessa haastateltavat nostivat esiin erilaisia työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyviin ratkaisuihin ja valintoihin liittyviä tekijöitä: 1) perheiden erilaisuus (perheen koko eli monilapsisissa perheissä on enemmän yhteen soviteltavaa kuin yksilapsisissa; perheen muoto eli yksinhuoltaja vai kaksi vanhempaa; lasten ikä eli pienten lasten perheen haaasteet ovat erilaiset kuin koululaisperheessä; vanhempien ikä eli nuorena jaksaa paremmin tai vanhempana ei murehdita työasioita samalla tavalla kuin nuorena sekä harrastukset perheessä) 2) perheiden erilaiset taloudelliset resurssit (mahdollisuus vaikuttaa

työaikaan ja palkata apua) 3) työnjako puolisoitten kesken (työnjako käytännössä, puolison ansiotyön luonne) 4) perheen avustavat verkostot (sukulaiset, palkattu apu) 5) yksilölliset tekijät (yksilöiden voimavarat, luonne, halut, kyvyt, itsetunto, perheen rutiinit ja käytännöt, sitoutuminen työ- ja kotirooleihin) 6) ansiotyö perheessä (työorganisaatioiden toimintatavat ja kulttuuri eli työpaikan suhtautuminen perheellisiin, työaika, työn luonne, työntekijän organisatorinen asema, työsuhteen varmuus ja vakituisuus, työpaikan sijainti ja työmatkat) 7) yhteiskunnan järjestelmät, instituutiot sekä työ- ja perhepolitiikka (lakisääteiset oikeudet, taloudelliset tuet, päivähoitopalvelujen laatu, koulut, suuret asuntolainat). (Turpeinen & Toivanen 2008, 98-110, 175.)

Larsen (2009, 95-114) tutki SOCCARE-projektissa lastenhoitojärjestelyitä neljässä eri maassa (Suomi, Portugali, Italia ja Iso-Britannia). Tutkimuksessa työn ja perheen yhteensovittamisen strategiat nähtiin eräänlaisina valintoina, joita perheet tekevät yhteensovittaakseen työn ja perheen. Tutkija on aiempaan tutkimukseen pohjaten määritellyt työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyviin valintoihin vaikuttavina tekijöinä 1) perheiden lastenhoitojärjestelyt ja lastenhoitopalvelujen käyttö (virallinen/epävirallinen) 2) sukupuolten välinen työnjako lastenhoidossa 3) yksilölliset käsitykset ja asenteet työtä ja lastenhoitoa kohtaan (perhemyönteisyys/työorientoituneisuus) 4) vanhempien koulutustausta ja vanhempien tulotaso 5) lasten ikä (vanhempien välinen työnjako ja hoidon saatavuus) sekä 6) vanhempien työajat.

Rationaalisen valinnan teoriat

Valinnat ovat erityisen keskeisiä rationaalisen valinnan teorioissa. Niissä keskeisiä ovat ihmisen toiminta ja yksilöllisiin ja kollektiivisiin valintoihin liittyvät ongelmat. Teoriaperinne pitää sisällään useita erilaisia lähestymistapoja. Rationaalisen toiminnan lähtökohtana on valintojen järkevyyt ja mielekkyys toimijan oman tulkinnan perusteella. Kapea rationaalisuusnäkemys olettaa yksilön tavoittelevan toiminnallaan pääasiassa taloudellista hyötyä. Taustalla vallitsee taloustieteen rationaalisen valinnan teoria, jossa yksilö tekee valinnan taloudellisten seuraamusten perusteella. Tätä näkemystä on kritisoitu taloustieteen ja käyttäytymistieteiden piirissä, sillä ihmisten toiminnassa voidaan korostaa taloudellisen hyödyn lisäksi monia vaihtoehtoisia asioita ja ulottuvuuksia, joiden yhteydessä voidaan myös puhua rationaalisuudesta. Laajennetun rationaalisuuskäsityksen mukaan ihmisen toiminta voi perustua muuhunkin kuin taloudellisen hyödyn maksimointiin ja toiminta voi olla pohjimmiltaan epäitsekkästä. (Hakovirta 2006, 47-49.)

Yksilön toiminnassa voivat kilpailla omat yksilölliset henkilökohtaisen hyvinvoinnin preferenssit ja sosiaaliset hyvinvointipreferenssit. Yksilön onkin haettava tasapainoa sen välillä, kuinka paljon hän kumpaakin kussakin tilantessa painottaa. Kun arvostettavia asioita on useita, valittu toimintavaihtoehto voi olla toisessa suhteessa arvokas ja toisessa huono. Yksilö voi yrittää pyrkiä tasapainoon, jossa mahdollisimman monta toivottavaa asiaa yhdistyy. Eri valintakriteereillä voi olla erilainen arvo. Yksilö voi valintatilanteessa käyttää taloudellisen hyödyn sijasta jotain muuta päättelysääntöä, jossa hyvät asiat kompensoivat huonoja. Rationaalisen toiminnan edellytyksenä voidaan pitää yksilön mahdollisuutta tehdä vapaasti valintoja asettamansa päämäärän saavuttamiseksi. Käytännössä tämä ei aina ole mahdollista ja huomio on kiinnitettävä vaihtoehtoihin, jotka yksilöt kokevat itselleen mahdollisiksi. Myös sosiaalinen ympäristö asettaa rajoitteita yksilön toiminnalle. Vaikka ihmisellä olisi periaatteellinen valinnanvapaus ja vaihtoehtoja toiminnan suuntamiselle, sekä yhteiskunta että yksilön oma elämäntilanne rajoittavat yksilön liikkumatilaa. Rationaalisuuden määrittelyssä onkin tärkeää erottaa toiminnan lähtökohta ja tosiasiallinen käyttäytyminen. (Hakovirta 2006, 50-51.)

Viimeaikaisissa äitien työssäkäyntiä koskevassa tutkimuksessa on korostettu sosiaalisia normeja, arvoja sekä moraalialueita vanhempien valintoja ohjaavina tekijöinä. Arvot otetaan käyttöön valintatilanteissa, joissa ei kyetä toimimaan kuten ennen tai joissa on mahdollisuus tehdä valintoja. Vallitsevat arvot heijastuvat suoraan perheiden arkeen sekä yksilöiden valintoihin ja toimintaan. Yksilön työlle ja perheelle antamat merkitykset vaikuttavat myös yksilön työmarkkinapolun muotoutumiseen. Valinnat ovat riipuvaisia siitä, mitä arvoja halutaan korostaa ja mitkä tekijät koetaan tärkeiksi. Koska ihmiset arvostavat erilaisia asioita, päädytään erilaisiin valintoihin ja samoistakin preferensseistä voidaan päätyä erilaisiin valintoihin. Lasten vanhemmat joutuvat pohtimaan oman toiminnan seurauksia myös muiden kuin itsensä kannalta. Hakovirta kutsuu toiset huomioon ottavaa toimintaa vastuurationaaliseksi toiminnaksi. Vastuurationaalisisessa toiminnassa lähtökohtana on kaikkien perheenjäsenten hyvinvoinnin lisääminen. Vanhemmat ovat usein valmiit uhraamaan oman hyvinvointinsa lasten hyvinvoinnin hyväksi. Toiminta voidaan nähdä rationaalisisena, koska sillä varmistetaan lasten selviytyminen. Omat tarpeet eivät välttämättä ole vastakkaisia muiden ihmisten tarpeille, vaan huolenpito itsestä voi olla myös huolenpitoa muista. Omien arvojen mukainen toiminta ei aina ole mahdollista, koska sosiaaliset rakenteet muodostavat kontekstin valinnoille. Ihmiset eivät toimi kulttuurista, instituutioista ja normeista irrallisina, vaan toiminta tapahtuu tietyssä instituutionaalisisessa kontekstissa ja vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Hakovirta 2006, 53-60, 157, 161, 167.)

Kysymystä siitä, missä määrin yksilön intressit ja preferenssit tai sosiaalinen konteksti määrittävät yksilön toimintaa on pyritty ratkomaan peruslähtökohdiltaan erilaisilla teoreettisilla lähestymistavoilla (Hakovirta 2006, 60). Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen on Hakim (2000; 2003) preferenssiteoria. Siinä tutkitaan naisten henkilökohtaisia preferenssejä erilaisten työ- ja elämäntyylien välillä sekä preferenssien yhteyttä naisten valintoihin ansiotyön ja kotiäitiyden välillä. Hakim näkee tämän päivän naisilla olevan todellisia valinnanmahdollisuuksia ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. Preferenssiteoriassa nähdään asenteiden, arvojen ja preferenssien olevan tärkeitä elämäntyyliävalinnoissa sosiaalisten, taloudellisten ja rakenteellisten tekijöiden lisäksi. Preferenssit eivät synny tyhjiössä, vaan paikallisten sosiaalisten ja kulttuuristen instituutioiden kontekstissa. Preferensseihin vaikuttavat sosiaaliset instituutiot, lait, tavat, kansalliset politiikat ja kulttuuriset rajoitukset. Asiat ja tavarat voivat merkitä ihmisille eri asioita riippuen yksilön elämäntyylistä ja arvoista. Hyödyke, jonka yksi ihminen kokea välttämättömyydeksi, voi toisen henkilön mielestä olla luksustuote tai kolmannen mielestä rahan haaskausta. Hakim näkee taloudellisen pakon edessä työskentelyn kuuluvan osittain menneeseen aikaan, paitsi köyhissä perheissä työskennellään edelleen taloudellisen pakon edessä. Kokemus taloudellisen pakon edessä työskentelystä nykyään voi käytännössä olla perheen elämäntyylin tason nostamista korkeampaan tuloluokkaan, siis eräänlainen elämäntyyliävalinta. Henkilöt arvostavat erilaisilla työstä saatavaa palkitsevuutta ja henkilöillä on erilaisia tavoitteita elämässä ja nämä tavoitteet saavat erilaisia merkityksiä eri ihmisten elämässä. (Hakim 2000, 1-2, 14, 17, 41, 168-169, 189.)

Hakim (2000) ryhmittelee naiset kolmeen ideaalittyypiin: kotikeskeisiin (home-centred), työkeskeisiin (work-centered) ja sopeutujiin (adaptive). Hakim huomauttaa, että harvan naisen elämä sopii täydellisesti yhteen ideaalittyypiin. Ideaalittyypien tarkoituksena onkin korostaa tyyppien keskeisiä piirteitä ja eroavuuksia. Kotikeskeisille lapset, perhe ja koti ovat keskeisiä elämässä. Kotikeskeisillä on usein määrällisesti enemmän lapsia kuin kahdella muulla ideaalittyypillä. Toiset kotikeskeisistä eivät työskentele kodin ulkopuolella ollenkaan, toiset työskentelevät lasten syntymään saakka tai toiset työskentelevät satunnaisesti tai harrastusluonteisesti työssä, joka sopii elämäntyyliin eli työssä on lyhyt työaika, työ tarjoaa mieluisia sosiaalisia kontakteja ja työ sijaitsee lähellä kotia. Kotikeskeisen henkilön työskentelyn motiivina voi olla myös taloudellinen välttämättömyys tai tärkeä perheen tavoite. Kotikeskeisellä henkilöllä saattaa kuitenkin olla hyvä koulutus, vaikka hän ei hyödyntäisikään sitä työmarkkinoilla. Työkeskeisille naisille sitoutuminen työhön on keskeistä elämässä. Työkeskeiset naiset ovat investoineet paljon koulutukseensa.

Työkeskeisillä ei välttämättä ole lapsia, mutta jos heillä on, lastenhoito ei ole heille keskeistä elämässä. (Hakim 2000, 158-159, 164-165, 274, 280.)

Sopeutajat tasapainottelevat työn ja perheen välillä. Sopeutajat haluavat yhdistää työn ja perheen, mutta kumpikaan ei ole ensisijainen. Sopeutajat saattavat valita ammatin, joka on helposti yhdistettävissä perhe-elämään. Sopeutajat saattaavat ratkaista työn ja perheen yhteensovittamisongelmat rajoittamalla lapsiluvun yhteen lapseen. Sopeutuvat naiset erottaa työkeskeisistä naisista suhde työhön: sopeutajat eivät sitoudu työhön alusta alkaen kuten työkeskeiset naiset. Sopeutujiin kuuluu naisia, joille tarjoutuu suunnittelemattomia uramahdollisuuksia sattuman kautta sekä naisia, jotka ottavat vastaan työmahdollisuuksia kun niitä sattuu kohdalle. Sopeutujilla ei välttämättä ole asetettuja tavoitteita työuran suhteen. Sopeutujien työura saattaa riippua myös puolison työurasta eli sopeutuja saattaa tukea puolison uraetenemistä vähentämällä panostusta omaan uraansa tai jos puolisoilla on vaatimattomammat tulot, sopeutuja saattaa työskennellä nostaakseen perheen tulot korkeammalle tasolle. Sopeutujan työaika- ja työtilanne saattaa vaihdella elämän ja perheen eri vaiheissa. Sopeutajat eivät välttämättä menesty työmarkkinoilla, koska he eivät tähtää siihen, vaan suosivat tasapainoista elämää. Sopeutujien ryhmä on yleensä määrältään suurin eri maissa. (Hakim 2000, 158, 165-166, 276, 280.) Preferenssiteoriaa on kritisoitu muun muassa individualistisesta ihmiskäsityksestä, joka ei huomioi ihmisten preferenssien ja valintojen sosiaalista määrittynytä (esimerkiksi Lewis & Guillari 2005) sekä siitä, että se ei riittävästi huomioi niitä rakenteellisia ja tilannekohtaisia tekijöitä, joissa elämäntyylejä koskevia preferenssejä tehdään (esimerkiksi Turunen 2009, 7). Rationaalisen valinnan teorioiden lähtökohdista ja preferenssiteoriasta haetaan uutta näkökulmaa analyysin toiseen vaiheeseen.

2.7 Työn ja perheen välisen vuorovaikutuksen teoriat

Rantanen ja Kinnunen (2005) esittelevät teoreettisia lähtökohtia psykologiselle ja sosiologiselle työn ja perheen vuorovaikutuksen tutkimukselle. Tutkijat jakavat lähtökohdat varhaisiin ja nykyisiin vuorovaikutusmalleihin. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia ovat nykyiset vuorovaikutusmallit. Nykyisiä vuorovaikutusmalleja ovat 1) mallit moniroolisuudesta 2) mallit työn ja perheen vuorovaikutuksen syistä ja seurauksista sekä 3) mallit työn ja perheen välisen rajapinnan hallinnasta (Rantanen & Kinnunen 2005, 229-232.)

1) mallit moniroolisuudesta kuvaavat työ- ja perheroolien yhteensovittamista koskevia

lähtökohta oletuksia. Moniroolisuudessa on tutkittu miten työ vaikuttaa perheeseen ja miten perhe vaikuttaa työhön. Kun työn ja perheen vuorovaikutus on kielteistä ja työ- ja perheroolien yhteensovittaminen on ongelmallista, puhutaan roolien kuormittavuudesta. Voimavarojen (aika, energia, sitoutuminen) jakaminen usean roolin kesken on kuormittavaa, koska toiseen elämänalueeseen käytetyt voimavarat vähentävät toiseen elämänalueeseen käytettävissä olevia voimavaroja. Kun työ- ja perheroolien yhteensovittaminen on vaivatonta ja palkitsevaa, puhutaan roolien vahvistamisesta. Moniroolisuuden tutkimukseen kuuluvat myös mallit roolien välisestä tasapainosta. (Rantanen & Kinnunen 2005, 232-239.) Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen on Pittmanin (1994) näkemys koetusta työn ja perheen välisestä yhteensopivuudesta. Pittman tutki sotilastyötä tekevien miesten ja heidän vaimojensa asenteita ja kokemuksia ja etsi miehen työhön liittyvien tekijöiden yhteyttä avioliitossa mahdollisesti olevaan jännitteeseen. Pittman päätyi siihen, että tutkittaessa työn ja perheen yhteensopivuutta, tärkeää on kokemus yhteensopivuudesta eli yksilöt punnitsevat työn perheelle asettamia vaatimuksia suhteessa työstä saataviin hyötyihin ja vaatimusten sekä hyötyjen välinen suhde määrittää työn ja perheen välisen koetun tasapainon tai epätasapainon. Kokemus vaihtosuhteen tasa- tai epätasapainosta määrittelee millaiseksi työn ja perheen yhteensovittaminen koetaan. Olennaista on työ- ja perheroolien muodostama kokonaisuus, jossa tasapaino ja epätasapaino perustuvat vaihtosuhteeseen työn ja perheen välillä: kun yksilö on tyytyväinen työn ja perheen vaatimusten ja hyötyjen väliseen vaihtosuhteeseen, työ- ja perhe ovat tasapainossa hänen elämässään. (Pittman 1994, 187, 202-207; Rantanen & Kinnunen 2005, 239.) Tässä tutkimuksessa koettu työn ja perheen välinen tasapaino/epätasapaino toimii näkökulmana yhteenvedolle.

2) mallit työn ja perheen vuorovaikutuksen syistä ja seurauksista pyrkivät kuvaamaan niitä olosuhteita ja tapahtumaketjuja, joiden seurauksena työn ja perheen vuorovaikutus koetaan kielteisenä tai myönteisenä. Tiettyjen työn ja perheen ominaisuuksien oletetaan vaikuttavan kokemukseen työn ja perheroolien yhteensovittamisen helppoudesta tai vaikeudesta. Tämän kokemuksen taas oletetaan vaikuttavan yksilön hyvinvointiin ja työkykyyn. 3) työn ja perheen välisen rajapinnan hallinnan malleissa korostetaan yksilön aktiivista roolia työ- ja perheoloihin sopeutujana ja niiden muovaajana eli työn ja perheen rajan hallinnassa. Mallit huomioivat yksilön ominaisuuksien ja yksilöllisten elämäntilanteiden vaikutuksen. (Rantanen & Kinnunen 2005, 232-249.)

3. KERROTTU KOKEMUS TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Narratiivisuus viittaa tutkimuksessa lähestymistapaan, joka huomioi kertomukset tiedon välittäjänä ja rakentajana: tutkimus käyttää usein materiaalina kertomuksia, toisalta se voidaan nähdä kertomuksen tuottamisena maailmasta (Heikkinen 2007, 142). Narratiivisuuden käsite on peräisin latinan kielestä, jossa substantiivi ”narratio” tarkoittaa kertomusta ja verbi ”narrare” kertomista. Englannin kielessä kantasanat ovat muuntuneet substantiiviksi ”narrative” ja verbiksi ”narrate”. Suomenkieleen käsitteelle ei ole vakiintunut nimitystä, vaan käsitteiden narratiivi, tarina, kertomus, elämäntarina ja elämäkertomus käyttö on vakiintumatonta ja epäyhtenäistä. (Heikkinen 2001, 142-144; Kujala 2007, 25.) Hänninen (1999) käyttää sanaa tarinallisuus narratiivisuuden synonyymina. Hyvärinen (2006) kutsuu narratiivista tutkimusta kerronnalliseksi tutkimukseksi. Sosiaalitieteissä ei välttämättä tehdä käsitteellistä eroa kertomuksen ja tarinan välille, vaan valitaan kieleen paremmin sopiva ilmaus (Hyvärinen 2006, 2-3).

Narratiivisuudella on pitkä perinne filosofiassa, kirjallisuustieteessä ja kielitieteessä. Viime aikoina kiinnostus narratiivisuutta kohtaan on kasvanut ja laajentunut eri tieteenaloille. (Heikkinen 2007, 142.) Sosiaalitieteissä ihmisten kertomukset elämästään, erityisesti omaelämäkerrat, ovat vuosikymmeniä olleet laadullisen tutkimuksen keskeistä materiaalia. Varsinainen narratiivinen käänne elämäkertatutkimuksessa tapahtui 1980-luvulla. (Hänninen 1999, 18.) 1990-luvulta alkaen on yleisesti puhuttu narratiivisesta käännteestä. Narratiivisuuden esiintulo on liitetty tiedon ja tiedekäsityksen muutokseen. Tietämisen prosessin on huomattu perustuvan paljolti kertomusten kuulemiseen ja tuottamiseen. (Heikkinen 2007, 142-144.)

3.1 Narratiivisuus tiedonprosessina ja tutkimusaineiston luonteena

Heikkisen (2007, 144) mukaan narratiivisuuden käsitettä on tieteellisessä keskustelussa käytetty ainakin 1) kuvaamaan tiedonprosessia ja 2) tutkimusaineiston luonnetta.

1) Narratiivisuudella voidaan viitata tiedonprosessiin eli tietämisen tapaan ja tiedon luonteeseen. Heikkisen edustamassa kasvatustieteellisessä tutkimusperinteessä narratiivisuus on liitetty konstruktivistiseen tiedonkäsitykseen. (Heikkinen 2007, 144-147.) Sosiaalitieteissä narratiivisuus on liitetty sosiaaliseen konstruktionismiin. Narratiivista menetelmää ohjaa sosiaalisen konstruktionismin ajatus, jonka mukaan todellisuus rakentuu ihmisten välisessä

vuorovaikutuksessa, joka hyödyntää olemassa olevia kulttuurisia resursseja (Saaramoinen 1999, 168). Sosiaalinen konstruktioismi on yksi sosiaalitieteen suuri nykysuuntaus. Sen määrittely ei ole yksiselitteistä psykologisena, sosiaalipsykologisena, sosiologisena tai yhteiskuntateoreettisena lähestymistapana. (Kuusela & Saaramoinen 2003, 7.) Sosiaalisen konstruktioismin nimellä tunnettu tiederajat ylittävä suuntaus määritellään yleensä suhteellisen väljästi ja käsitteen merkitystä ja kunnollista määritelmää saa etsiä suurennuslasin kanssa oppikirjoista tai tutkimuksista. Suuntaus on edustanut pyrkimystä uudenlaiseen tiede- ja tutkimuskäsitykseen sosiaalitieteissä. Sosiaalitieteissä ei ole yhtenäistä sosiaalisen konstruktioismin perinnettä, enemmänkin erilaisia näkökulmia ihmisen, sosiaalisen todellisuuden, kielen ja yhteisöjen suhteeseen. (Kuusela 2002, 49-50.) Sosiaalitieteellisenä tieteenperinteenä sosiaalisella konstruktioismilla tarkoitetaan moninaista joukkoa erilaisia ajattelutapoja, joille on yhteistä sosiaalisen todellisuuden kielellinen rakentuminen sekä kulttuurin ja historiallisuuden korostaminen. Sosiaalisen konstruktioismin sijasta voitaisiin puhua sosiokulttuurisesta näkökulmasta, jossa ihmisen toiminta ymmärretään kieleen, kulttuuriin ja historiaan sidoksissa olevana asiana. (Kuusela 2003, 19, 23; Kuusela 2002, 51, 55-56.)

Sosiaalinen konstruktioismi voidaan ymmärtää väljäksi yläkäsitteeksi näkemyksille, joiden mukaan todellisuus rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, joka hyödyntää olemassa olevia kulttuurisia resursseja. Sosiaalisen konstruktioismin mukaan maailma on tekstuaalinen, syntynyt kertomuksista ja merkityksistä ja sitä voidaan tulkita ja lukea kuin tekstiä. (Saaramoinen 1999, 168.) Sosiaalisen konstruktioismin näkökulmasta ajattelu on argumentaatiota eli ajattelussa tulkitaan, muotoillaan ja haastetaan sääntöjä. Ajattelu nähdään kannanottona sosiaalisessa yhteisössä käytävään julkiseen keskusteluun eli luonteeltaan sosiaalisena ilmiönä, joka tapahtuu ihmisten välillä. Tieto konstruoidaan kokemusten pohjalta. Kielenkäyttö nähdään seurauksia tuottavana toimintana, joka tuottaa tulkintoja todellisuudesta, kuvaa tilanteita, määrittelee yksilöiden asemaa sosiaalisessa maailmassa ja toimii ajattelun ilmaisuvälineenä. Kieli ei ole neutraali väline, vaan sillä myös perustellaan, oikeutetaan ja tuotetaan asioita. Muistamisen sosiaalinen konstruktioismi näkee luonteeltaan sosiaalisesti konstruoituneena: se mitä muistetaan on sosiaalisesti valikoitunutta ja noudattaa kulttuurisesti olemassa olevia malleja. (Kuusela 2003, 25- 28; Kuusela 2002, 57-59.) Sosiaalinen konstruktioismi määrittelee tarkasteltavat ilmiöt uudella tavalla. Erilaisia konkreettisia ilmiöitä tai asioita tarkastellaan sosiaalisen rakentumisen näkökulmasta, jolloin universaaleina, ulkoisina ja objektiivisina pidetyt ilmiöt nähdään sosiaalisesti rakentuneiksi ja siten ilmiöt nähdään enemmän kontekstisidonnaisina ja sosiaalisten yhteisöjen tuotteina. (Kuusela 2002, 63.)

2) Narratiivisuudella voidaan kuvata myös tutkimusaineiston luonnetta eli tutkimuksen materiaalia ja aineiston laatua. Tällöin voidaan viitata yleisellä tasolla kerrontaan tekstilajina. (Heikkinen 2007, 144, 147-148.) Kerrontaan perustuvaa narratiivista tutkimusaineistoa ovat haastattelut tai vapaat kirjalliset vastaukset, joissa tutkittavat voivat kertoa käsityksensä asioista omin sanoin. Tällainen narratiivinen tutkimusaineisto on siis suullisesti tai kirjallisesti esitettyä kerrontaa. Vaativassa merkityksessä narratiiviselta aineistolta voitaisiin edellyttää enemmän kertomuksen tunnuspiirteitä, kuten että tarinalla on alku, keskikohta ja loppu sekä ajassa etenevä juoni. (Heikkinen 2007, 147.) Narratiivista aineistoa voivat olla myös valmiit aineistot, kuten päiväkirjat, elämäkerrat tai muut dokumentit, joita ei välttämättä ole tuotettu tutkimusaineistoksi, kuten lehtiartikkelit. (Heikkinen 2007, 147; Eskola & Suoranta 1998, 24.) Narratiivista aineistoa voidaan saada myös kirjoittamalla esimerkiksi kirjoituskilpailun avulla (Eskola & Suoranta 1998, 24).

3.2 Narratiivinen lähestymistapa

Narratiivisessa tutkimusotteessa huomio kohdistuu yksilöiden elämään heidän itsensä kokemana ja merkityksiin, joita he antavat elämälleen tarinoiden välityksellä (Heikkinen 2007, 156). Samoin kuin muussakin laadullisessa tutkimuksessa, narratiivisessa tutkimuksessa pyritään tuomaan esiin ihmisten omaa tapaa antaa asioille merkityksiä. Narratiivisella tutkimuksella annetaan ”ääni” tutkittaville. ”Äänen antaminen” on aina kuitenkin suhteellista, sillä tutkija aina valikoi ja pelkistää aineiston rikkautta. On tärkeä tunnustaa, että tulkinnassa ja esityksessä on viime kädessä esillä tutkijan ääni. (Hänninen 1999, 34.)

Narratiivinen lähestymistapa sopii tarkastelemaan ihmistä aktiivisena, merkityksiä antavana toimijana sekä ihmiselämän ilmiöiden tarkasteluun prosessemaisina, kielellisesti tulkittuina ja aikaan sekä paikkaan sidottuina (Hänninen 1999, 125). Narratiivisen tutkimustavan aihe on usein elämäntilanteen kokonaisuutta laajasti kattava. Kiinnostuksen kohteena ovat tavat kokemuksellisesti rakentaa sosiaalisesti ja kulttuurisesti moniaineksisia elämänmuodollisia asoita, joten aiheet ovat luonnostaan laajoja. Tutkimustapa on kiinnostunut niistä merkitysten ketjuista, joista ihmisten ideaalinen elämäntilanne muodostuu ja se on omimmillaan sosiaalisesti jaettujen kokemusten tutkimisessa. Ihminen nähdään tietyn elämäntilanteen kautta maailmaan suhteessa olevana. (Perttula 2009, 142-152.) Sosiaalinen elämä on nähty ilmiönä, jota täytyy osata lukea ja tulkita suhteessa alati muuttuvaan kulttuuriin ja aikaan (Saastamoinen 1999, 165). Narratiivisuuden kautta kertomukset ilmentävät kulttuurista todellisuutta. Kertomusten sisältävien erilaisten narratiivisten rakenteiden kautta on mahdollista paljastaa erilaisissa yhteisöissä vallitsevia uskomuksia ja

moraalijärjestyksiä. (Huhtanen 2004, 20.) Kerronnallisessa lähestymistavassa todellisuus tuotetaan sosiaalisesti kielen avulla (Kujala 2006, 20).

Narratiivinen lähestymistapa ei muodosta yhtenäistä tutkimustapaa, vaan väljän tutkimuskehyksen ja eri tutkijat voivatkin tehdä hyvin erilaisia tutkimuksia (Erkkilä 2009, 196). Perttula (2009, 143-144) tulkitsee narratiivisen tutkimustavan näkevän tutkimustyön subjektiivisena ja tämän vuoksi jäseneltyjen analyysimetodien kehittämistä ei ole pidetty tärkeänä. Tutkimuskäytäntö perustuu tutkimuksellisen ymmärtämisen lähtökohtaan eli tutkimuksellinen ymmärrys rakentuu tutkijan tajunnallisessa suhteessa tutkimusaineistoon ja sen vuoksi tutkimustyö on tutkijan tulkintaa, siis subjektiivista.

Narratiivisessa tutkimuksessa on mahdollista kunnioittaa puhujan itse valitsemaa tapaa kertoa kokemastaan. Mielenkiinto kohdistuu kertojan läsnäoloon omassa kerronnassaan. Kertoja tekee monia tietoisia ja tiedostomattomia valintoja perustuen siihen, kuka hän on oman elämisen historiansa omaavana ihmisenä. (Huhtanen 2004, 18.) Narratiivi voi tarkoittaa muotoa, jossa kokemus kerrotaan tai se voi olla tarina, jonka muotoon tutkittava henkilö pukee tarinansa. Narratiiville on ominaista kyky vangita tapahtumia ja ilmiöitä niin, että lukija voi päästä tapahtumien äärelle, suorastaan tempautua mukaan. (Huhtanen 2004, 20-21.) Narratiivien avulla ihmiset organisoivat kielellisesti sosiaalisen elämänsä episodeja, tapahtumia, tekoja ja tekojen selityksiä (Saastamoinen, 1999, 167). Viime kädessä jokainen tutkija luo itse oman narratiivisen metodinsa toisten tutkijoiden viitoittaman tien pohjalta. Hän kehittää oman tapansa tavoittaa elämäkokonaisuuden kirjon niin, että hänen tuottamansa teksti houkuttelee lukijaa ja saa aikaan sijaiskokemuksia eli tunteita, että on itse ollut mukana kyseisen ihmisen elämässä. (Syrjälä 2007, 240.)

Tässä tutkielmassa narratiivisuus liittyy lähestymistapaan, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjinä ja rakentajina. Narratiivisuus liittyy tässä työssä myös tutkimusaineiston luonteeseen. Toisaalta tutkimus käyttää materiaalinaan kertomuksia ja toisaalta tutkimus tuottaa kertomuksia. Narratiivisuus liittyy tässä tutkimuksessa myös tiedonprosessiin. (Heikkinen 2007, 142, 144.) Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostavat narratiivinen lähestymistapa ja sosiaalinen konstruktionismi. Sosiaalisen konstruktionismin ymmärrän näkemyksenä, jonka mukaan todellisuus rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, joka hyödyntää olemassa olevia kulttuurisia resursseja (Saastamoinen 1999, 168). Vaikka tutkimuksessa lähestynkin äitien kokemuksia subjektiivisina kokemuksina, näen äitiyden sosiaalisesti rakentuvana (vrt. Lammi-

Taskula 2007, 166) sekä historiallisena ja kulttuurisena ilmiönä. Äitiydellä tarkoitan sukupuolittunutta käsitettä, joka tuotetaan sukupuolten välisissä (valta)suhteissa, äitiyden käytännöissä ja äitiydestä puhuttaessa (vrt. Kolehmainen & Aalto 2004, 13). Kuvan äitiydestä näen osana sosiaalista tarinavarantoa (vrt. Kujala 2007, 22, 24). Narratiivisuuden liittyviä käsitteitä käytän seuraavasti: käytän narratiivisuuden käsitettä puhuessani tutkimussuuntauksesta. Tutkimuksen aineistona käytettävistä kirjoituksista puhun kirjoituksina. Tutkimuksen tuloksena syntyneistä kertomuksista puhun kertomuksina. Kun lainaan jonkun toisen kirjoittamaan tekstiä narratiivisuuteen liittyen, käytän niitä käsitteitä mitä kirjoittaja on käyttänyt.

3.3 Kokemukset tutkimuksen kohteena

Narratiivinen tutkimus on fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusparadigman uusin tulokas (Kujala 2006, 18). Hermeneuttisen tutkimuksen periaatteena on tarkastella kutakin yksityiskohtaa kokonaisuuden osana. Narratiivinen tutkimus näyttäytyy hermeneuttisen tradition eräänä variaationa, jossa kerrottujen tapahtumien ja kokemusten tulkinnat saavat merkityksensä kertojan elämän kontekstista käsin. Kokemus merkityllistyy kertojan elämän kontekstista omaksuttujen merkitysrakenteiden kautta. Tarkasteltaviksi otetaan kerrotut kokemukset eli kokemusten repesentaatiot, jotka asetetaan vasten kertojan koko elämää ja siinä ilmeneviä laajempia merkitysyhteyksiä. Rakenteiden syntyyn vaikuttavat ympäröivä kulttuuri ja sille ominaiset tavat kertoa kokemuksista. Kokemusten representaatioista on mahdollista ymmärtää, miten kertoja on kokenut elämänsä tapahtumat ja mihin hänen merkityksellistämisen tapansa perustuu. (Huhtanen 2004, 3, 37.)

Kertominen on vanha tapa välittää tietoa ja kokemuksia (Kujala 2007, 33). Tarinan kertominen on osa elämänvaiheiden ja -tapahtumien arviointia, jossa yksilö muovaa käsitystä itsestään jäsentämällä ja järjestämällä elämänkulkunsa tapahtumia. Jäsennykset ja selitykset antavat elämälle mielekkyyttä, paikantavat itsen tässä ja nyt, sekä ennakoivat tulevaisuutta. Samalla tarinoiden kerronta on elämän esittämistä jollekin kuulijalle tai lukijalle. (Vilkkö 1997, 77.) Kertomusten kautta ihmiset järjestävät omaa elämäänsä ja kokemuksiaan ja sitä kautta tapahtumille annetaan merkityksiä (Coffey & Atkinson 1996, 68). Tarinallisessa lähestymistavassa ihminen nähdään ajallisena olentona, jonka nykyhetki on ladattu henkilöhistoriallisella menneisyydellä ja ennakoidulla tulevaisuudella. Nykyhetki saa merkityksensä molemmista. (Hänninen 1999, 58.)

Kertomus välittää kokemuksen: kerronnallisuutta voi olla enemmän tai vähemmän ja se voi olla tiheää tai ohutta sen mukaan, miten paljon kertomus välittää kokemuksellisuutta (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191-192). Jotta kokemuksia voidaan tutkia empiirisesti, tutkimukseen osallistuvien on kuvattava ja ilmaistava kokemuksiaan jollain tavalla. Tutkija ei ole kiinnostunut näistä ilmaisuista sinänsä, vaan kokemuksista. Kokemukset eivät ole empiirisesti tutkittavissa elämyksellisessä muodossaan. (Perttula 2009, 140.) Kun yksilö kertoo kokemuksestaan, kyseessä on elämys, joka on jo tulkittu kokemukseksi (Kujala 2007, 26). Koska toinen ihminen ei voi päästä käsiksi toisen kokemuksiin autenttisina, välittynyt kokemus on pikemminkin tunnetta, tunnelmaa ja merkityksiä (Kulmala 2006, 77).

Samalla kun kokemus on jotain ainutkertaista ja yksilöllistä, se rakentuu osana sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta ja myös rakentaa sitä (Jähi 2004, 58-61). Puhuessaan omasta elämästään ja kokemuksistaan, ihmiset käyttävät kulloiseenkin tilanteeseen sopivia puhetapoja ja yhteisesti ymmärrettyjä ilmauksia. Ilmentäessään yksilöllisiä kokemuksia puhuja hyödyntää samalla kulttuurissa vakiintuneita tapoja jäsentää kokemuksia. (Kulmala 2006, 20.) Tarinan kertominen tietyllä tavalla, tietyssä kontekstissa on sosiaalinen teko, jolla on monenlaisia päämääriä ja vaikutuksia. Tarinoimalla voidaan esimerkiksi rakentaa identiteettiä, hakea arvostusta, herättää sympatiaa ja antaa selityksiä. (Hänninen 1999, 108.) Kulttuurinen tarinavaranto eli yhteiskunnan mallitarinat toimivat resurssina kertomuksille, joita kokemuksissa kerrotaan (Kujala 2007, 22).

”Kertomalla tarinansa ihminen voi saada aikaan sosiaalisia vaikutuksia, jakaa kokemuksiaan, saada jäsenyyksille sosiaalista vahvistusta ja reflektoida kokemustaan” (Hänninen 1999, 22). Sosiaalitieteissä ihmisten kertomien tarinoiden ajatellaan ilmentävän kulttuurista todellisuutta. Yhteisön uskomuksia ja moraalisia jäsenyyksiä voidaan tuoda esiin osoittamalla minkälaisia tarinallisia rakenteita ihmisten kertomukset elämästään sisältävät. (Hänninen 1999, 18.) Kertomusten sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa tärkeitä ovat kulttuurisesti jaetut mallit, perinteet ja lajityypit. Kertominen on kulttuurisesti jäsentynyttä silloinkin, kun kerrotaan henkilökohtaisista kokemuksista. Kertomusten yksilöllinen merkitys avautuu vain avaamalla kertomuksen sosiaalisesti jaettu kerros. Kertomus on tärkeä kokemuksen välittäjä. (Hyvärinen 2006, 1-2.)

3.4 Merkitykset tutkimuksen kohteena

Elämme merkitysten maailmassa. Merkitykset ovat inhimillisen elämän olennaista ainesta. Ne ylläpitävät ja järjestävät päivittäistä elämää. Merkitysten osallistumista arjen rakentumiseen ei aina huomata merkitysten arkisuuden vuoksi. Ihmiset etsivät syitä, seurauksia ja tarkoituksia kaikesta kohtaamastaan ja tekevät maailmaa merkitykselliseksi pohtimalla kokemuksia, tarinoimalla, tulkitsemalla, tarkkailemalla ihmisiä ja ympäristöä sekä tuottamalla niitä koskevia oletuksia. Ihmisten toiminnassa on koko ajan mukana merkitysten antaminen ja tuottaminen: päätelmiä tehdään todellisuudesta, sosiaalisista tilanteista sekä itsestä ja tätä kautta tuotetaan itselle ja toisille käsityksiä siitä, mikä tämä maailma on ja mikä on meidän osamme siinä. Merkitykset muodostuvat kielessä. Koska merkitykset muodostuvat ihmisen toiminnassa, ne ovat tilapäisiä, epävakaista ja alttiita muutoksille. (Lehtonen 1996, 13-16, 20, 72 .)

Inhimillinen todellisuus on täynnä merkityksiä. Merkitykset ovat kontekstiherkkiä, koska asioilla tai esineillä ei ole itsessään merkitystä, vaan asiat joudutaan merkityksiä etsiessä suhteuttamaan toisiin asioihin. Merkitysten tulkinta edellyttää herkkyyttä havaita vivahteita. Merkitykset ovat osittain tiedostettuja, mutta myös osittain piileviä. Merkitykset myös liittyvät toisiinsa eli muodostavat merkitysrakenteita. Vaikka yksittäiset merkitykset olisivatkin tiedostettuja, niiden välinen yhteys saattaa olla piilossa. Merkityksen tulkinnassa ei ole kyse yksittäisen merkityksen merkityksenannon selvittämisestä, vaan merkitysten verkon hahmottamisesta. Merkitysten välittämisessä viesteinä ja viestien ymmärtämisessä on kysymys tulkinnasta. Viestin tulkitseja tulkitsee viestin omista lähtökohdistaan käsin eli aiempien tietojensa ja kokemuksensa pohjalta. Tutkijan ymmärrys tutkimuskohteesta ei välttämättä vastaa tämän itseymmärrystä, sillä inhimillinen todellisuus on monimerkityksellistä. Kun etsitään merkityksiä, etsitään henkilökohtaisia merkityksenantoja, kyseisen yksilön tapaa kokea asia. Henkilökohtaiset merkityksenannot rakentuvat kulttuurissa vallitsevien toimintatapojen ja tarinoiden varaan. Eri kulttuureissa taas on erilaisia yhteisöllisiä merkityksiä. (Moilanen & Räihä 2007, 46-49.)

4. TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykset, analyysimetodina käyttämäni teoriaohjaavan sisällönanalyysin ja aineiston analyysin ensimmäisen vaiheen. Kerron myös tutkimusaineistosta ja sen keruusta.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on selvittää suurten perheiden äitien kertomia kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisen arjesta sekä mitä merkitystä kerrotuilla kokemuksilla on äideille. Tutkimuksessa olen kiinnostunut myös siitä, minkälaisia erilaisia ratkaisuja äidit ovat tehneet yhdistääkseen työn ja perheen.

Tutkimuksessa etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Minkälaisia kokemuksia suurten perheiden äideillä on työn ja perheen yhteensovittamisesta?
2. Minkälaisia merkityksiä erilaiset yksilölliset taustatekijät saavat suurten perheiden äitien elämäkokonaisuudessa ?

4.2 Aineiston keruu ja kuvaus

Aineisto koostuu yhdestätoista työssäkäyvän suuren perheen äidin kirjoittamasta kirjoituksesta. Saarikoski (2001, 74) kutsuu kirjoittamista annetusta aiheesta teemakirjoittamiseksi. Jo itse kirjoitustilanne on omiaan luomaan intiimin tilanteen, jossa kirjoittaja helpommin kertoo asioista, joista ei ehkä tulisi maininneeksi haastattelussa. Kirjoitustilanteen intiimiyttä lisää se, että kirjoittaja voi valita sopivan hetken kirjoittamiselle. Kirjoitustilanteessa kirjoittaja voi vaivattomasti uppoutua omiin ajatuksiinsa ja muistoihinsa. (Kärki 2001, 29-30.) Kirjoittajan ei myöskään tarvitse huolehtia niin paljon omien sosiaalisten kasvojensa säilyttämisestä kuin henkilökohtaisessa kontaktissa (Saarikoski 2001,75). Kirjoittaessaan omasta elämästään tutkittavat kirjoittavat tapahtumista, joita itse pitävät merkittävinä, eikä vuorovaikutussuhde häiritse heitä (Eskola & Suoraranta 1998, 123-124). Kertoja on aina aktiivinen subjekti, jolla on mahdollisuus päättää mistä puhuu tai kirjoittaa.

Hän kertoo niistä tapahtumista ja kokemuksista, joita pitää merkittävänä ja jättää kertomatta vähemmän tärkeän tai mitä ei halua muistella. (Huhtanen 2004, 4.)

On tärkeää huomata, että kertomukset eivät kerro tarinaa kokonaan, vaan vain katkelmia siitä. Tarinaa kerrottaessa sen muotoutumiseen vaikuttaa myös sosiaalinen prosessi, jonka kautta tarina muotoutuu ja jäsentyy. (Hänninen 1999, 55.) Elämäntarina voidaan ilmaista suullisesti tai kirjallisesti kertoen, kokonaistarinoina tai elämän osien kuvauksina (Vilkko 1997, 74). Tässä tutkimuksessa suurten perheiden äitien kirjoittamat kirjoitukset eivät kerro kokonaista elämäntarinaa, vaan keskittyvät pääsääntöisesti tämän hetkiseen elämään tai lähimenneisyyteen. Tekstit kertovat yhden teemallisen osan kirjoittajan elämästä, eivätkä muodosta selkeää kokonaiskuvaa kirjoittajan elämästä (Kärki 2001, 39-40). Kirjoituksia ei nähdä suorana heijastuksena tapahtuneesta, vaan konstruoituina tietystä henkilökohtaisesta näkemyksestä käsin tämänhetkisen elämäntilanteen mukaisesti. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita kirjoittajan oman elämän arvioinnista ja arvoista, miten kirjoittaja näkee oman elämänsä tapahtumat. (Eskola & Suoranta 1998, 126.) Kirjoituksia ei nähdä suorana kuvana todellisuudesta, mutta ne nähdään kirjoittajilleen tosina (Erkkilä 2009, 199, 201, 207).

Vilkko (1992, 82-83) näkee omaelämäkerrat yksilö- ja tilannesidonnaisina, elämäntapahtumista tehtynä konstruktiona, jonka yksilö muokkaa tilanteeseen sopivaksi tarinaksi. Omaelämäkerta on myös kulttuurisidonnainen: ”elämäkulkua jäsentävien kertomisen tapojen ja temaattisten aiheiden ”varanto” on yhteistä omaisuuttamme, kulttuuriamme. Elämä kerrotaan kullekin kulttuurille sopivilla tavoilla ja elämän kuvat ovat tietyn yhteiskunnan kuvia.” Kirjoitetun elämäkerran vuorovaikutustapahtuma on välillistä ja elämää kuvataan eri muodossa ja eri tavoin kuin välittömässä vuorovaikutuksessa. Välillinen vuorovaikutuskin sisältää eri vaiheita ja osapuolia. Ensinnäkin kirjoituksen tuottaville henkilöille on kertynyt elämänsä aikana tietoisuutta omasta elämästään ja kyky välittää sitä eteenpäin. Kertomisen tapahtuma on jo toinen vaihe sosiaalista vuorovaikutusta ja kolmannella vuorovaikutuksen tasolla on tulkintatapahtuma, jossa lukija antaa kertomukselle omat merkityksensä. ”Kirjoitetulle puheelle” on ominaista pyrkimys johdonmukaisuuteen ja yhtenäisyyteen, se on harkittua, kuin hitaasti puhuttua (Vilkko 1992, 88).

Keräsin aineiston kirjoituspyynnön (liite 1) avulla. Kirjoituspyynnössä kerroin etsiväni vastaajiksi työssäkäyviä, vähintään kolmen lapsen äitejä, joiden lapsista ainakin yksi on koulussa. Laitoin maaliskuun 2010 lopulla kirjoituspyynnön Meidän Perhe-lehden nettisivuille ja Plaza-keskustelun Ellit-sivustolle. Lisäksi keräsin aineistoa eräänlaisella modernilla sovelluksella niin sanotusta

lumipallo-otannasta, jossa avainhenkilö johdattaa tutkijan toisen tiedonantajan pariin (Tuomi & Sarajarvi 2009, 86). Lähetin kirjoituspyynnön sähköpostilla kahdeksalletoista äidille ympäri Suomea ja pyysin heitä välittämään viestiä eteenpäin. Sähköpostiviestiin määrittelin kerääväni kirjoituksia 31.5.2010 asti. Huhtikuun 2010 loppuun mennessä olin saanut neljä kirjoitusta ja muutamia lupauksia kirjoittamisesta. Toukokuun 2010 alussa uudistin kirjoituspyynnön Plaza-keskutelussa ja sähköpostin kautta. Meidän Perhe-lehden sivulle kirjoituspyyntöä ei ollut tarve uusina. Toukokuun 2010 loppuun mennessä olin saanut kahdeksan kirjoitusta. Kolme äitiä ilmaisi tarpeen saada lisää aikaa ja jatkoin heidän osaltaan kirjoitusaikaa kesäkuun 2010 loppuun asti. Kesäkuun 2010 lopulla oli koossa aineiston yksitoista kirjoitusta. Yhdessä kirjoituksessa oli maininta vastaamisesta netti-ilmoituksen perusteella, muiden kymmenen päättelin saapuneen sähköpostikyselyn kautta.

Kaikki kirjoituspyyntöön vastanneet äidit olivat mukana työelämässä. Olin pyytänyt äitejä kirjoittamaan vapaamuotoisen kirjoituksen elämästä suuren perheen äitinä ja työssä käyvänä naisena sekä miten he ovat nämä kaksi roolia yhdistäneet. Lisäksi kirjoituspyyntöön oli määritelty kysymyksiä, joita äidit voivat halutessaan käyttää kirjoituksen apuna. Kaikki äidit toivat esille, että heillä on käytettävissään rajallisesti aikaa kirjoituksen kirjoittamiseen ja että he siksi vastaavat lähinnä esittämiini kysymyksiin. Toiset olivat vastanneet kysymyksiin siinä järjestyksessä kuin ne oli esitetty, toiset olivat vastanneet vapaamuotoisemmin. Kaikki kirjoitukset olivat hyvin erilaisia ja erilaisilla tyyleillä kirjoitettuja. Kirjoitukset olivat pituudeltaan 1- 4 sivua (arvioitu fontti 12, riviväli 1,5). Yhteensä tekstiä kertyi 21 sivua. Suurten perheiden äideille tyypillistä on hyvin tehokas tapa kirjoittaa. Äitien kirjoitukset olikin kirjoitettu keskittyen tiukasti olennaiseen ja siihen asiaan mistä oli kyse. Vaikka tekstiä ei sivumääräisesti ole paljon, aineisto oli kuitenkin tämän työn tarpeisiin täysin riittävä tiheiden kuvausten ansiosta (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191-192).

Kirjoittajat olivat melko hyvin ilmoittaneet taustatietonsa. Yksi äiti ei ollut ilmoittanut tarkkaa koulutustaan, ammattiaan ja asuinpaikkaansa. Kymmenen äideistä sijoittui ikähaarukkaan 35-45 vuotta, yksi kirjoittaja oli tätä nuorempi. Neljällä äidillä oli koulutuksena korkeakoulututkinto ja kuudella äidillä ammatillinen koulutus. Äidin, joka ei ollut ilmoittanut tarkkoja koulutus- ja ammattitietojaan, päättelin käytettävissäni olevilla tiedoilla kuuluvan ammatillisen koulutuksen omaavien ryhmään. Äidit olivat työllistyneet koulutustaan vastaaviin tehtäviin. Kokopäivätyötä teki viisi äitiä ja osa-aikaista työtä neljä äitiä. Osa-aikatyötä tekevistä äideistä kaksi työskenteli vuorotyössä. Yksi äiti toimi yrittäjänä kotinsa yhteydessä ja toinen äiti työskenteli perheyrytyksessä kodin yhteydessä yrittäjän puolison ominaisuudessa. Kahden äidin työmatka oli noin 2h päivässä.

Perhemuodoista yleisin oli ydinperhe (9). Yksi perhe oli uusperhe ja yksi äiti oli yksinhuoltaja. Perheiden lapset olivat 1-18- vuotiaita. Lapsia perheissä oli yhteensä 39: kuudessa perheessä kolme lasta, neljässä perheessä neljä lasta ja yhdessä perheessä viisi lasta. Alle kouluikäisiä lapsia oli yksitoista, alakouluikäisiä kolmetoista, yläkouluikäisiä yksitoista ja peruskoulun päättäneitä neljä. Kahdeksan perhettä asui omakotitalossa, näistä seitsemän maalaiskunnassa ja yksi suuren kaupungin lähiössä. Yksi perhe asui rivitalossa suuressa kaupungissa ja kaksi perhettä kerrostalossa suuressa kaupungissa. Kymmenen äitiä, joilta minulla oli käytettävissäni tarkka asuinpaikka, asuivat eripuolella Oulun alapuolista Suomea. Yhden äidin, joka ei ollut ilmoittanut tarkkaa asuinpaikkaansa sijoitan käytettävissäni olleilla tiedoilla samalle alueella.

4.3 Tutkimuksen luotettavuus, yleistettävyyys ja eettisyys

Narratiivisen tutkimuksen uskottavuus ei pohjaudu perusteluihin ja väitelauseisiin, vaan sen kykyyn vakuuttaa lukija ja saada hänet eläytymään tarinaan ja kokemaan sen todentuntu. Tutkimuksen lukemisen jälkeen parhaimmillaan jotain on toisin kuin aikaisemmin sekä tutkijan että lukijan maailmassa. (Syrjälä 2007, 240.) Narratiivisessa tutkimuksessa totuus näyttäytyy vähitellen kehkeytyvänä ja juonellisenä tarinana, jossa on parhaimmillaan vahva todentuntu. Todentuntu on tunne jostakin sellaisesta, joka puhuttelee tarinan kuulijaa tai lukijaa sen kautta mitä hän on itse elämässään kokenut. Olennaista on, että tarinan maailma avautuu kuulijalle uskottavana niin, että kuulija eläytyy tarinan henkilöiden asemaan ja ymmärtää heidän toimintansa vaikuttimia niissä olosuhteissa, joissa henkilöt elävät. Parhaimmillaan kuulijalle avautuu kokonaan uusi ymmärrys maailmasta. (Heikkinen 2007, 153-154.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa olennaista on tutkimuksen pyrkimys selittää ilmiö tehden se ymmärrettäväksi (Alasuutari 1999, 237).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin lähtökohtana on sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksen keskeinen työväline. Luotettavuuden pääasiallisimpana kriteerinä on tutkija itse ja luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Luotettavuutta voidaan saavuttaa kuvaamalla tutkimustekstissä tutkimuskäytäntöjä mahdollisimman tyhjentävästi ja heijastamalla tutkimuskohdetta totuudenmukaisesti. Tutkimuskäytäntöjen raportointi on keino vakuuttaa arvioijat tutkimuksen oikeellisuudesta. (Eskola & Suoranta 1998, 211-222.) Tutkijan tulee reflektoida ja perustella omia analyttisiä menettelytapojaan, jotta lukija voi tarkistaa tekisikö hän aineistosta samanlaisia tulkintoja kuin tutkija. Tutkijan on pyrittävä varmistumaan siitä, ettei hän käytä aineistoa vain oman tarinansa kertomisen välikappaleena. (Hänninen 1999, 137.) Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimuksen toteuttamisen mahdollisimman tarkasti sekä

esittelen myös suoria lainauksia kirjoituksista empiirisessä osassa.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan jotakin tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jostakin ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Laadullisessa tutkimuksessa yleistämisestä voidaan puhua siirrettävyytenä; teoreettisten käsitteiden ja tutkimusten havaintojen soveltumisena toiseen toimintaympäristöön tai tutkimukseen. Tutkijan on tarjottava lukijalle riittävän tiheitä kuvauksia, jotta siirrettävyys on mahdollista. (Eskola & Suoranta 1998, 68.) Yleistämisessä keskeisiä ovat aineistosta tehtävät tulkinnat, niiden kestävyys ja syvyys (Eskola & Suoranta 1998, 67-68). Narratiivinen tutkimus ei tavoittele objektiivista tai yleistettävää tietoa, vaan paikallista, henkilökohtaista ja subjektiivista tietoa (Heikkinen 2007, 156).

Tutkijan on pohdittava miten hän kunnioittaa tutkimukseen osallistuvien yksityisyyttä, johon kuuluu anonymiteetin turvaaminen, tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä tietojen luottamuksellisuuden turvaaminen tietosuojalain mukaisesti. Yksityisyyden suojaamiseksi voidaan ymmärtää ihmisarvon kunnioittaminen, joka toteutuu ihmisten saadessa päättää itse tutkimukseen osallistumisestaan ja siitä, mitä tietoja he itsestään haluavat tutkimuskäyttöön antaa. (Kuula 2006, 124, 126.) Tutkimuksessa normien noudattamisen lisäksi on tärkeää osoittaa toimineensa reflektiivisesti. Narratiivisessa tutkimuksessa tämä voisi merkitä tutkimusongelmaan parhaiten soveltuvan menetelmän etsintää, kertojien lähtökohtien selvittämistä ja tutkittavan ilmiön laajempien suhteiden hahmottamista. Tutkijan on tärkeä tiedostaa oma esiymmärryksensä (Moilanen & Räihä 2007, 52.) Tutkijan on reflektoitava myös omia lähtökohtiaan: oman koulutuksen, aseman, mielipiteiden ja elämäkerran merkitystä tutkimuksessa (Saastamoinen 1999, 188-189). Tähän tutkimukseen kirjoittajat ovat osallistuneet vapaaehtoisesti ja ovat itse päättäneet mitä kirjoituksiin kirjoittavat. Tutkittavien anonymiteetin olen pyrkinyt suojaamaan muun muassa yhdistelemällä usean äidin kirjoituksia yhdeksi kertomukseksi. Olen myös kirjoittanut auki oman esiymmärrykseni ennen kertomusten kirjoittamista (Liite 3).

4.4 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin on tarkoitus luoda aineistoon selkeyttä ja tuottaa siten uutta tietoa tutkittavasta asiasta (Eskola & Suoranta 1998, 138). Perusanalyysimenetelmänä kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä pidetään sisällönanalyysia. Sisällönanalyysia voidaan yksittäisen metodin lisäksi pitää myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin

analyysikokonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Sisällönanalyysillä voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti sekä järjestää ja kuvailla tutkittavaa ilmiötä. Tutkittavasta ilmiöstä pyritään saamaan kuva tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Dokumentteja ovat esimerkiksi päiväkirjat, kirjeet, puheet, raportit, kirjat ja artikkelit. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-4.) Sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä. Tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavien heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104,113.)

Sisällönanalyysi on menetelmä, jonka avulla voidaan tarkastella asioiden ja tapahtumien merkityksiä, seurauksia ja yhteyksiä (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 21). Eskola (2007, 162) jaottelee laadullisen aineiston analyysin aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti aineistolähtöisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95). Tuomi ja Sarajärvi puhuvat teoriasidonnaisesta analyysistä teoriaohjaavana analyysinä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä on teoreettisia kytkeitä, mutta analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan. Analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta aikaisemman tiedon ohjaamana. Aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan uusia ajatusuria aukova. Aineiston analyysivaiheessa edetään aluksi aineistolähtöisesti, mutta loppuvaiheessa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, teoriaohjaavassa analyysissä tuodaan esiin valmiina, ilmiöstä jo tiedettynä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96-97, 117.) Teorialähtöinen sisällönanalyysi tukeutuu tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97).

Etukäteen olin ajatellut tekeväni aineistolähtöistä sisällönanalyysia, mutta kirjoituksia lukiessani totesin mahdollisuuden todelliseen aineistolähtöisyyteen olevan melko vähäistä. Olin muotoillut kysymykset kirjoituspyyntöön lukemani tutkimuskirjallisuuden perusteella ja äidit olivat vastanneet kirjoituspyyntöön hyödyntämällä esittämiäni kysymyksiä, joten tässä mielessä teoria on ohjannut työtä alusta alkaen. Kirjoituksia lukiessani analyysi alkoi hahmottua mielessäni ja päädyin tekemään teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, koska se näytti sopivan paremmin aineistoon.

Tutkijan on tunnettava aineistonsa hyvin ennen kuin ryhtyy sitä analysoimaan (Eskola & Suoranta 1998, 65). Vilkkonen (1992, 91) kuvaa omaelämäkertojen luentaa monivaiheiseksi prosessiksi, jossa aineisto vähitellen luennan syventyessä täsmentää tutkimusasetelmaa. Tämä saavutetaan useiden luentakertojen avulla. Ensiluenta muodostaa mielikuvan ja lukeminen etenee tekstistä tehtävistä välittömistä havainnoista niiden systemaattisempaan lähilukuun. (Vilkkonen 1997, 188-189.) Aluksi

luin kirjoitukset läpi useaan kertaan. Aloitin analyysin aineistolähtöisen sisällönanalyysin ensimmäisellä vaiheella: aineiston pelkistämällä eli redusoinnilla (Tuomi & Sarajarvi 2009, 109). Suurten perheiden äideille on ominaista kirjoittaa tiukasti asiassa pysyen ja keskittyen olennaiseen, joten epäolennaisen tiedon karsimiselle ei ollut tarvetta. Ensimmäiseksi järjestelin aineistoa. Äidit olivat kirjoittaneet kirjoitukset jokainen omalla tyylillään, joten esimerkiksi taustatiedot löytyivät kirjoituksista toisilla alusta, toisilla lopusta ja joillakin ripoteltuna pitkin kirjoitusta. Merkitsin yliviivaustussilla taustatiedot jokaisesta kirjoituksesta. Tein yhteenvedon äitien taustatiedoista. Tämän jälkeen numeroin kirjoituspyynnössä olevat kysymykset numeroilla 1-13 (LIITE 2) ja merkitsin kirjoituksiin vastaukset kysymyksiin vastaavilla numeroilla. Analyysiyksiköksi muotoutui näin teema kunkin kysymykseen annetun vastauksen muodostaessa yhden teeman (Tuomi & Sarajarvi 2009, 109-110). Teemoittelussa aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan, jotta voidaan vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. Aineistosta etsitään tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Tärkeää on mitä kustakin teemasta on sanottu. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 93.) Olin varautunut käyttämään numeroa 14 teemoihin, jotka eivät sopisi mihinkään luokista 1-13 eli olisivat aineistolähtöisiä, mutta aineisto järjestyi sujuvasti luokkiin 1-13 ja sille ei löytynyt tarvetta. Kävin vielä läpi kaikki teemat ja erottelin eri värillä merkiten kustakin teemasta kuvailevan ja merkityksiä sisältävän tekstin.

Pelkistämistä seuraa ryhmittely eli klusterointi, jossa koodatuista alkuperäisilmaisuista etsitään samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia (Hämäläinen 1987, 35-36; Tuomi & Sarajarvi 2009, 110). Jatkoin tyypittelemällä aineistoa eli vertailin kirjoituksia etsien samankaltaisuuksia teemojen sisällöstä. Tyypittelyssä aineisto ryhmitellään tietyiksi tyypeiksi. Tiettyjen teemojen sisältä etsitään näkemyksille yhteisiä ominaisuuksia ja muodostetaan niistä eräänlainen yleistys, tyypiesimerkki. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 93,110.) Tyypittelyssä aineisto ryhmitellään tyypeiksi, selviksi ryhmiksi samankaltaisia tarinoita. Tyypit tiivistävät ja tyypillistävät. (Eskola & Suoranta 1999, 182.)

Tarkoituksenani oli yhdistellä kirjoituksia tunnistettavuuden vähentämiseksi ja kertomusten määrän kohtuullistamiseksi yhdistämällä samansisältöisiä teemoja. Ensimmäisenä ajatuksenani oli tyypitellä aineisto äitien ammatin tai työajan mukaan, mutta totesin, että tällä tavalla en saisi aineistoa järjestymään loogisesti, sillä äitien elämäntilanteet tyyppien sisällä olisivat olleet niin poikkeavat, että niissä ei taustatietojen lisäksi olisi ollut juuri muuta yhteistä. Päätin vaihtaa näkökulmaa ja kokeilla aineiston tyypittelyä samanlaisten kokemusten mukaan. Tämä tapa olikin hedelmällisempi. Kirjoituksia lukiessani olin alkanut hahmottaa mielessäni kuutta erilaista kertomustyyppiä. Määrittelin kertomustyypeille työnimet kertomustyyppin keskeisen piirteen

mukaan: A) Elämäänsä tasapainon löytänyt B) Lapsiperheen arkea elävä C) Yrittäjän arkea elävä D) Työssä taloudellisesta pakosta E) Pätkätyöläisen arkea elävä/kotiäitiyttä painottava F) Yksin arjesta selviytyvä. Valitsin kullekin kertomustyypille yhden kirjoituksen peruskertomukseksi ja etsin kirjoituksista samanlaisia kokemuksia sisältäviä teemoja ja merkitsin kaikkiin kirjoituksiin teemat marginaaliin kirjaimilla A-F eli mihin kertomustyypin kyseinen teema liittyisi. Tein myös lyhyen hahmotelman kertomustyypin keskeisistä piirteistä. Tyypiteltyäni aineiston totesin, että kertomustyypit tulisivat esittelemään myös kaikki aineiston äitien erilaiset työaikamuodot, mitkä olivat aineistossa melko merkittäviä. Tämän jälkeen tarkistin tutkimuskysymykset ja muokkasin niitä paremmin vastaamaan aineistoa.

Seuraava vaihe aineistolähtöistä sisällönanalyysia olisi ollut teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. Abstrahoinnissa muodostetaan yleiskäsitteiden avulla kuvaus tutkimuskohteesta. (Hämäläinen 1987, 35-36; Tuomi ja Sarajärvi 2009, 111-112.) Abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 113). Jatkoisin työtä soveltaen. Valitsin aineiston esittelymuodoksi narratiivisuuden, koska halusin esitellä äitien elämäntilanteet kokonaisina kertomuksina. Tarkoitukseni oli muotoilla kirjoituksista esimerkkikertomuksia kuvaamaan suurten perheiden äitien kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisesta, joten aloitin seuraavaksi kertomusten kirjoittamisen. Jatkoisin analyysia nostamalla kustakin kertomustyypistä esiin keskeisimmät teemat. Keskeisimmiksi teemoiksi määrittelin ne, joille oli annettu eniten merkityksiä tai joihin kirjoitus tuntui keskittyvän. Tein kustakin kertomustyypistä lyhyen hahmotelman keskeisistä teemoista. Aloitin kertomusten kirjoittamisen taustatiedoista ja jatkoisin teemoilla. Pyrin kirjoittamaan teemasta ensin kuvailevaa tekstiä ja sen jälkeen merkityksiä sisältävää tekstiä.

Lopuksi annoin luomieni kertomusten päähenkilöille fiktiiviset nimet. Nimet valitsin sillä perusteella, että ne ovat melko yleisiä tässä ikäryhmässä. Näin syntyivät Katin, Katjan, Minnan, Jaanan, Tiinan ja Tuijan kertomukset. Nimesin aluksi kertomukset työnimien mukaisesti: Kati: Elämäänsä tasapainon löytänyt, Katja: Lapsiperheen arkea elävä, Minna: Yrittäjän arkea elävä, Jaana: Työssä taloudellisesta pakosta, Tiina: Pätkätyöläisen arkea elävä / kotiäitiyttä painottava ja Tuija: Yksin arjesta selviytyvä. Päätettyäni käyttää Pittmanin (1994) koetun työn ja perheen välisen tasapainon/epätasapainon käsitettä, Katin kertomuksen elämän tasapainoon viittaava nimi alkoi vaivata minua ja muutin kertomuksen lopulliseksi nimeksi Joustavasti työtä ja perhettä yhteensovittava. Katjan kertomuksen nimi oli vaivannut minua alusta asti. Äiti, jonka avomies teki kahta työtä, kuvaili elämäänsä tavalliseksi elämäksi. Näin hänen arkensa kuitenkin keskimääräistä

haastavampana ja lopulta muutin kertomuksen lopulliseksi nimeksi Tavallista haastavampaa lapsiperheen arkea elävä. Katin kertomukseen on otettu aineksia kolmesta kirjoituksesta, Katjalle kuudesta kirjoituksesta, Minnalle viidestä kirjoituksesta, Jaanalle neljästä kirjoituksesta, Tiinalle neljästä kirjoituksesta ja Tuijalle kahdesta kirjoituksesta. Yksi kirjoitus on siis saattanut toimia aineksena useampaan kertomukseen: neljää kirjoitusta käytin vain yhden kertomuksen ainesosina, kahdesta kirjoituksesta ammensin kahteen kirjoitukseen, neljästä kirjoituksesta ammensin kolmeen kertomukseen ja yksi kirjoitus toimi neljän kertomuksen ainesosina.

Luvussa 5 esiteltävillä kuudella kertomuksella pyrin tuomaan esiin sitä, miten erilaiset elämäntilanteet luovat suurten perheiden äideille erilaiset mahdollisuudet yhteensovittaa työtä ja perhettä sekä kuvaamaan, millaisina äitien kertomat kokemukset työn ja perheen yhteensovittamisen arjesta heidän kirjoituksissaan näyttäytyivät. Jokainen kertomus esittelee erilaisen näkökulman työn ja perheen yhteensovittamisen kokemuksiin. Samaan kertomustyyppiin valikoituneiden äitien koulutuksellinen ja ammatillinen tausta eivät välttämättä ole yhtenäiset, vaan merkittävää on ollut kokemusten samankaltaisuus. Kursivoidut tekstiosuudet ovat kirjoittajien omia ilmaisuja. Silloin kun en ole pystynyt sovittamaan kirjoittajan tekstiä suoraan kirjoittamaani kertomukseen, olen hieman muokannut tekstiä: olen muuttanut joitakin sanan taivutuksia, aikamuotoja tai sanojen järjestystä kertomuksen sujuvuuden parantamiseksi. Olen myös jättänyt pois joitakin tarpeettomia sanoja sekä korjannut muutamia kirjoitusvirheitä. Nämä muutokset ovat kuitenkin olleet hyvin pieniä, eivätkä ole vaikuttaneet tekstin sisältöön.

Äidit olivat käyttäneet aviomiehistään tai avomiehistään jokainen omaa, toisinaan värikästäkin, tapansa kutsua puolisoaan. Koska tapa kutsua puolisoa voisi toimia tekijänä, josta kirjoittajan voisi tunnistaa, puhun kertomuksissa yksinkertaisesti aviomiehestä tai avomiehestä. Kertomuksissa olen yrittänyt pysyä mahdollisimman lähellä kirjoittajien omaa tapaa ilmaista asioita. Olen pyrkinyt välttämään omien mielipiteiden esiin tuomista ja pitäytynyt tiukasti aineistossa, joten kaiken, jonka olen aineistosta analyysissä esittänyt, on joku äideistä kirjoituksessaan ilmaissut. Nämä kuusi kertomusta sisältävät kaikkien yhdentoista äidin kirjoituksissa kertomat kertomukset, mitään olennaista ei jää kertomusten ulkopuolelle. Äitien anonymiteetin suojaamiseksi jokaisessa kertomuksessa on aineksia usean äidin kirjoituksesta, joten missään kertomuksessa ei ole kyse yhden tietyn äidin kertomuksesta. Olen muuttanut tai poistanut kaikki anonymiteetin säilymisen kannalta olennaiset tiedot.

5. SUURTEN PERHEIDEN ÄITIEN KOKEMUKSIA TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMISEN ARJESTA

5.1 Kati: Joustavasti työtä ja perhettä yhteensovittava

Kati on 37-vuotias toimistopäällikkö, joka työskentelee tällä hetkellä lyhennetyllä työajalla. Hänellä on myös liukuva työaika. Aviomies työskentelee asiantuntijatehtävissä ja hänellä on myös sekä lyhennetty että liukuva työaika. Pääkaupunkiseudulla rivitalossa elävässä ydinperheessä on kolme lasta: yksi alakouluikäinen, yksi esikoululainen ja yksi alle kouluikäinen. Esikoululainen jää esikoulun jälkeen päivähoidon, nuorin lapsi on päivähoidossa.

Kati kokee työnsä *haastavaksi, vaativaksi, vastuulliseksi ja usein kiireiseksi*. Kati on myöhemmin katunut sitä, että vei lapset melko pienestä hoitoon ja *on yrittänyt kompensoida tätä sillä, että on tehnyt koko ajan lyhennettyä työviikkoa*. Molemmat vanhemmat yrittävät *pitää päivät melko lyhyinä*. Kati on onnistunut aviomiestään huonommin pitämään kiinni lyhennetystä työajasta, mutta toivoo saavansa pidettyä ylityötunnit pidennettynä lomana. Katin työaika *on joustava* ja hän *hoitaa aamutouhut* aviomiehen lähtiessä työhön aamulla aikaisemmin ja Kati itse aloittaa työt myöhemmin. Iltapäivällä roolit vaihtuvat. Aviomies lopettaa työt aiemmin ja hakee lapset päivähoidosta. Kati työskentelee myöhempään korvatakseen aamun myöhäisen työn aloituksen. Järjestely *tietää* hänelle *myöhempää kotiintuloa, mutta lyhentää lasten hoitoaika*. Kati tekee *aika usein etätöitä* ja pitää tauon töistä kun koululainen tulee koulusta kotiin. Tarpeen vaatiessa koululainen on pieniä aikoja yksin kotona. Työ merkitsee Katille *mahdollisuutta elättää perhe, käyttää päätä ja tavata aikuisia ihmisiä*. Työ *on täydellistä vastapainoa kodin töille*.

Perhe merkitsee Katille vaihtelevia tunnetiloja: *iloa, naurua, välillä huutoa ja raivoamista, suukkoja, halauksia*. Perheen kanssa voi kokea uudelleen samoja tunteita kuin aiemmin lapsuudenperheessä, esimerkiksi perheen kokoontuessa katsomaan yhdessä televisiota. Perhe *on osa identiteettiä* ja Katille *erittäin tärkeä*. Hän *on ylpeä perheestään*. Perhe-elämä *on aitoa ja ihanaa ja samalla niin raskasta ja uuvuttavaa*.

Kati kokee arkensa *kiireisenä palikoiden yhteen sovittamisena*. *Arki on suorittamista; aamulla kiire töihin, illalla kotiin*. Arjen täyttävät rutiinit; *kuljetetaan lapsia harrastuksiin, tehdään ruokaa, katsotaan telkkaria, luetaan iltasatuja ja yritetään pitää kämpä edes jotenkin kunnossa*. Kati on

kuitenkin sopeutunut kiireeseen ja *on erittäin tyyväinen tilanteeseen*, koska *ei osaisi olla tekemättä mitään*. Kati *nauttii viikonloppujen tuomista tauoista*. Vanhempien välinen *työnjako on tasapuolistunut lasten kasvaessa*. Molemmat vanhemmat *osallistuvat tasapuolisesti lastenhoitoon ja kotitöiden tekemiseen*. *Kauppareissut ja pikkuuskareet hoituvat usein yhdessä lasten kanssa*. Perheellä *käy kerran kahdessa viikossa siivooja*. *Remonttityötä* perhe on myös teettänyt muutaman kerran. Satunnaisesti on myös palkattu tuttuja nuoria vähäksi aikaa lapsenvahdiksi nuorimmalle lapselle. Pääkaupunkiseudulla asuntojen hinnat ovat kovat, mutta koska *molemmilla on kohtuullisen hyvät tulot* ja lainaa ei enää ole hirveästi, Kati kokee perheen taloudellisen tilanteen *hyvänä*. Vanhemmat ovat *olleet opiskelijoita ja eläneet tiukoilla niin pitkään, että kulutus on opittu pitämään pienenä*. Lyhennetyin työajan aiheuttamia tulonmenetyksiä on kompensoitu säästäväisyydellä eli *ostamalla mahdollisimman paljon käytettynä, lainaamalla tavaroita, vaihtamalla lasten vaatteita, ostamalla kaupasta päiväystuotteita ja käyttämällä ilmaisia palveluja kuten kirjastoa*. Perheellä *oli palkattuna lastenhoitaja puolentoista vuoden ajan*, mutta järjestely oli *todella rasittava* esimerkiksi lastenhoitajan sairastuessa. *Oma palkka kului lastenhoitajan palkkaan ja muihin lakisääteisiin kuluihin*. Päivähoitopaikkojen saaminen olikin *huippuhetki*.

Kati *ei pidä liikunnasta*, mutta pyrkii harrastamaan sitä kerran viikossa. Kati kuitenkin *pitää liikuntaa tärkeänä ja toivoo, että lapset oppisivat jo lapsena liikkumaan ja nauttimaan liikunnasta*. Vanhin lapsi harrastaa kolme kertaa viikossa, keskimäinen lapsi kaksi kertaa viikossa. *Käytännössä lasten harrastukset merkitsevät kuljettamista, kimpakyydeistä sopimista ja harrastuksiin liittyvissä tapahtumissa käymistä*.

Perheellä on hyvä tukiverkosto. Heillä on *iso perhe*, johon kuuluvat isovanhemmat ja vanhempien sisarrukset perheineen. *Perhe ei ole pelkästään oma perhe*. *Molempien vanhemmat auttavat hoitamalla lapsia*. Katin vanhemmat asuvat lähellä perhettä. Lastenhoitoapua saadaan toisinaan myös vanhempien sisarruksilta. Mikäli vanhemmat eivät pysty jäämään sairaan lapsen kanssa kotiin, isovanhemmat yleensä auttavat. Vanhemmilla on myös mahdollisuus toisinaan lähteä kaksistaan muutaman yön kestäville rentoutumislomille. Kati on kiitollinen, *että jaksavat auttaa*. Kati rentoutuu taapaamalla ystäviään. Perheellä *käy usein vieraita ja he vierailevat itsekin mielellään*. Ystävän seura rentouttaa, vaikka mukana olisivatkin molempien lapset. Kati kokee, että *ei saa arjessa tarpeeksi lepoa*. Kati viettäisi mielellään omaa aikaa lasten mentyä nukkumaan lukemalla kirjaa tai katselemalla televisiota. Tämä toive kuitenkin kariutuu usein lasten nukkuman menon pitkittymiseen. Usein hän meneekin *nukkumaan samaan aikaan lasten kanssa*, koska ei jaksaa *kukkua*. Tällöin hän saa lepoa riittävästi, mutta oma aika vähenee.

5.2 Katja: Tavallista haastavampaa lapsiperheen arkea elävä

Katja on 34-vuotias toimistotyöntekijä. Hän työskentelee kokopäiväisesti, työaika on liukuva. Katjan avomies työskentelee kokopäiväisesti sähkömiehenä. Omakotitalossa maalaiskunnassa asuvassa ydinperheessä on kolme lasta: yksi alakouluikäinen, yksi esikoululainen ja yksi alle kouluikäinen. Koululainen jää koulun jälkeen iltapäiväkerhoon, esikoululainen jää esikoulun jälkeen päivähoidon ja nuorin lapsi on päivähoidossa.

Katjalla jäi lukion jälkeinen ammatillinen koulutus kaupallisella alalla kesken ensimmäisen lapsen syntymän vuoksi. Osallistuakseen perheen elatukseen, hän lähti pyrkimään työelämään ensimmäisen lapsen ollessa melko pieni. Katjan elämässä vuorottelivat kotiäitiys (muiden lasten syntymän yhteydessä), työttömyys (jolloin hän katsoo myös ollensa kotiäitinä) ja työelämä. Katja *oli kokeilemassa työntekoa* määräaikaisin työsopimuksin siivoajana ja kouluavustajana. Hän oli koko ajan *etsinyt sitä oikeaa ammattia*. Lopulta Katja sai toimistotyöntekijän sijaisuuden. Sijaisuuden jälkeen työ jatkui samassa työpaikassa hänen suorittaessaan oppisopimuksen avulla keskeytyneet opintonsa loppuun. Katja on työskennellyt oppisopimuksen jälkeen samassa työpaikassa jo useamman vuoden määräaikaisella työsopimuksella.

Katja kokee, että *työtä on pakko tehdä, että pystyy elättämään ison perheen*. Työajan joustavuutta hän pitää hyvänä asiana, *joskus voi tehdä pidemmän päivän, kun taas joskus lähteä aikaisemmin*. *Tosin nykyään kovin kiireistä on työelämässäkkin molemmilla vanhemmilla*. Katja on iloinen siitä että molemmilla on töitä, mutta haaveilee silti lyhemmästä työajasta, sillä *nyt työt vievät koko päivän*. Toisaalta työ on *ihan eri maailma, joka antaa vastapainoa kodille ja kotiympyröille*. Katja on kasvanut ainoana lapsena ja hän on halunnut *omille lapsille luoda perhettä ja sisarruksia*. Hänelle *perhe on tärkein, mutta joskus jotkut sovitut asiat on hoidettava, vaikka se onkin pois perheen yhteisestä ajasta*. *Perhe antaa paljon, mutta se myös ottaa paljon*.

Katjan arki on kiireistä, *aika tavallista elämää*. *Arki on melko raskasta tällä hetkellä*. Katja kokee kuitenkin olevansa onnellinen. *Pakolliset kotityöt tehdään päivittäin, muita arkiaskareita tehdään jos ehditään*. *Aamulla ennen töihin lähtöä tehdään kotitöitä ja kotitöiden kimppuun palataan taas heti töiden jälkeen*. Perheen taloudellisen tilanteen Katja näkee, että *pärjätään jotenkuten, mutta kovin paljon on nykyään kaikki kalliimpaa kuin ennen*. *Vaikka on kaksi normaalisti työssäkäyvää vanhempaa, tulot eivät meinaa riittää menoihin*. Katjan avomiehelle harrastuksesta on tullut toinen

ammatti ja *toinen työ vie usein illat eli avomies tekee lähes aina töitä iltaisin silloin kun jaksaa.* Katja toivookin, että perheen taloudellinen tilanne olisi parempi, jotta avomiehen *ei tarvitsisi tehdä toista työtä.* Katja tekee suuremman osan kotitöistä ja lastenhoidosta, avomies osallistuu kyllä aktiivisesti aina silloin kun ei ole työssä. Avomiehen päivittäisiin tehtäviin kuuluu lasten hakeminen iltapäivähoidosta ja päivähoidosta. Harrastuksiin kuljettaminen on Katjan vastuulla, koska avomies työskentelee usein iltaisin. Perhe asuu taajama-alueen ulkopuolella ja lasten harrastaminen edellyttää harrastuksiin kuljettamista ja harrastusten loppumisen odottamista. Katja kokee positiivisena asiana sen, että heillä on *tukiverkko tässä lähellä.* Perhe saa apua Katjan avomiehen vanhemmilta ja Katjan sisarelta. Katjan omat vanhemmat ovat vielä työelämässä ja heillä riittää omia menoja. Heiltä perhe ei juuri saa apua. Perhe ei ole ostanut palveluja iltapäivähoidon ja päivähoidon lisäksi.

Katjan kahdella vanhimmalla lapsella on urheiluharrastuksia. Hänen mielestään harrastukset ovat *tärkeitä sosiaalisia toimintoja, jotka kehittävät lasta niin henkisesti kuin fyysisestikin.* Hän on valmis kuljettamaan ja maksamaan harrastuksista *ihan kiltisti niin kauan kuin ne lapsista ovat kivoja ja haluavat harrastaa. Liikaa ei tosin saa olla, lapsella täytyy olla myös omaa aikaa olla kotona ihan rauhassa.* Katja itse harrastaa lapsen harrastuksessa ohjaajana toimimista, mistä hän saa *itselle erilaista toimintaa ja uusia ystävyysuhteita. "omaa" vapaa-aikaa, jolloin huollettavana ei ole lapsia, hänellä ei juuri ole, koska kaikki aika mitä jää työn ja lasten harrastusten jälkeen menee kokolaille niihin pakollisiin kotitöihin.* Katja on kuitenkin oppinut ottamaan lasten harrastukset rentoutumisaikoina kaikesta muusta ja nauttimaan niistä seuraamalla harrastuksia tai seurustelemalla harrastusten aikana muiden vanhempien kanssa. Myös työn hän kokee vapaa-aikana lapsista ja kotitöistä.

Katja pyrkii mahdollisuuksiensa mukaan harrastaamaan myös itse joskus liikuntaa, *jotta saisi hieman pidettyä kuntoa ja terveyttä yllä ja saisi edes pienen tauon kotihommiin ja jatkuvaan suorittamiseen.* Vapaa-aika on hänelle myös sitä, että istuu tietokoneella. Lapset tekevät sillä aikaa *mitä tykkäävät ja pian talo on aivan sekaisin. Sitten, kun joskus Katjalla on vapaa-aikaa, hän osaa ottaa sen todellisena vapaana. Mieluisin tapa rentoutua hänelle olisi viettää rauhallinen päivä kotona tekemättä mitään perheen kanssa.* Käytännössä se on kuitenkin usein vaikea toteuttaa. Katja nauttii myös perheen yhteisestä harrastuksesta luonnossa liikkumisesta. Iltaisin hän yrittää ottaa hetken omaa aikaa katselemalla televisiota tai lukemalla ennen nukkumaanmenoa. Usein kuitenkin väsymys vie voiton ja oma aika vaihtuu nukkumiseen. Katja menee yleensä aikaisin nukkumaan ja pitkien yöunien ansioista hän kokee kuitenkin saavansa tarpeeksi lepoa.

5.3 Minna: Yrittäjän arkea elävä

Minna on 42-vuotias kampaamoalan yrittäjä. Minnan liiketilat sijaisevat kodin yhteydessä. Minna työskentelee myös iltaisin ja lauantaisin, mikäli asiakkailla on tarvetta saada palvelua näinä aikoina. Minnan aviomies työskentelee rakennusalan yrittäjänä. Maalaiskunnan taajamassa omakotitalossa asuvassa uusperheessä on viisi lasta: vanhin ammatillisissa opinnoissa, yksi lukioikäinen, kaksi yläkouluikäistä ja yksi alakouluikäinen. Perheeseen kuuluu myös lemmikkieläimiä.

Minnalle *työ merkitsee tosi paljon henkisesti, kun pääsee muiden ihmisten seuraan*. Minna kokee, että *työajat voisivat olla paremmat molemmilla, mutta yksityisyrittäjällä ei ole työaikoja jos meinaa tehdä töitä. Työ asettaa myös vaatimuksen, että kotona on oltava paljon*. Minna ei koe sitä *pahana asiana*, koska viihtyy kotiympyröissä. Arki kuitenkin *sujuu, kun tekee töitä kotona. Mutta aika pitkälle työajat soveltuvat perheen menoihin molemmilla vanhemmilla, välillä vanhemmat tekevät pitkää päivää, mutta lyhyttä kun tarve vaatii*. Työn jälkeen *illalle jäävä aika on aika lyhyt ja siitä taas menee yleensä 2-3 tuntia jonkun lapsen harrastukseen kuljettamiseen tai harrastuksista odottamiseen lähes joka ilta. Työajat ovat huonot harrastamisen kannalta, mutta harrastuksiin on pyritty pääsemään venymisellä ja järjestelyillä*.

Perheen merkitys on Minnalle suuri. Minnan läheisen ihmisen kuolema korosti tarvetta huolehtia siitä, että *omalla porukalla kaikki on hyvin*. Minnalle on tärkeää saada pitää läheiset ihmiset ympärillä. Minna mietii välillä kuitenkin *onko panostus perheeseen liian suuri, kun hän vain haluaa että kaikki sujuu ja kaikilla on asiat hyvin ja järjestyksessä*. Minna kuitenkin *uskoo ja toivoo*, että panostus lapsiin on kannattanut, jos saa *lapset sosiaalisina ja tervejärkinä maailmalle*. Minna toivoo, että lapsilla olisi *unelmia, toiveita, positiivista elämäkatsomusta ja haaveita, jotka toteutuvat, eivätkä lapset aina menisi siitä mistä aita on matalin*. Välillä Minnaa *harmittaa, kun ei ehdi vaikka jutella jonkun lapsen kanssa, vaikka hänellä olisi jotain asiaa*. Minna yrittää kuitenkin aina kysellä mitä lapsille kuuluu ja kuunnella mitä heillä on kerrottavaa.

Minnan perheen arki on *hallitua ja vähemmän hallitua kaaosta*. Minnan mielestä *täytyy olla pieni toimitusjohtaja ja tyranni, että kaikki palikat pysyvät kasassa ja kaikki asiat tulevat hoidettua. Mutta kaikki kuitenkin toimii aika hyvin*. Minna tekee kotitöistä *suurinpiirtein kaiken*. Minna kuitenkin *jakelee tehtäviä muille ja muut tekevätkin muutaman pyytämisen jälkeen, jos Minna ei ole jo itse työtä tehnyt*. Aviomieskään ei ole *toimeton*, hänelle lankeavat suuremmat projektit, *joita on koko ajan meneillään*. Molemmat vanhemmat osallistuvat lasten harrastustoimintaan. Joihinkin

harrastuksiin lapset kulkevat omatoimisesti, joihinkin lapsia kuljetetaan varustuksen vuoksi. Minnalla ei ole ollut *laajaa isovanhempiverkostoa, joka olisi hoitanut lapsia. Lapset ovat yleensä kulkeneet mukana paikasta toiseen.* Kun lapset olivat pienempiä, lastenhoitoasioiden kanssa *painittiin todella,* koska suku asuu kaukana, eikä pystynyt auttamaan ja kaikki piti *itse sumplia ja järjestellä asiat täysin.* Alle kouluikäisten lasten kanssa helpotusta toi päivähoito. Nyt kaikki lapset ovat jo *isompia ja pärjäävät vähän aikaa omatoimistekin, isommat auttavat nuorempiaan.* Minna kuvailee olevansa *jääräpäinen luonne,* jonka *pitää pärjätä itse* ja jonka *on vaikea pyytää apua.* Minna kokee *kärsivänsä* tästä asiasta. Taloudellisen tilanteen Minna näkee että *pärjätään. Kaikki lapset harrastavat ja kaikki maksaa eli kaikki menee lasten harrastuksiin.* Minna kuitenkin uskoo, että tämäkin panostus kannattaa, kun lapsilla on mielekästä tekemistä, eivätkä *potki mummoja kylillä ja keksi muuta tarpeetonta.* Minna ei ole ostanut palveluja ja on ollut sitä mieltä, että *kaikki pitää tehdä itse,* mutta sen verran *luonto on* alkanut *antaa periksi,* että *pullaa on ostettu kaupasta.* *Siivousapua* Minna on joskus harkinnut.

Kaikki perheen lapset harrastavat. Minna uskoo, että *joku harrastus pitää olla.* Niin kauan kun *harrastus on* lapsesta *kiva,* harrastukset ovat *perheen yhteisiä ihan kivoja juttuja.* Minnan mielestä on *hyvä, että on harrastuksia, mutta välillä ne tuntuvat olevan rasite siinä kaiken muun arjen keskellä.* Illat ovat yleensä kiireisiä perheen palattua harrastuksista ja iltarutiinit odottavat. Vapaa-aika on Minnan mielestä *suhteellinen käsitys.* Minna pohtii, että vapaa-aikaa toki on, jos *sitä ottaa.* Minna miettii, että kai se on vapaa-aikaa, kun *siivoaa tai möyrii kukkapenkissä.* Minna katsoo harrastavansa kotitöitä ja on aina tykännyt tehdä niitä, vaikka väsyneenä se ei enää olekaan hauskaa. Minnalla on toisinaan lemmikkieläimiin liittyvää harrastustoimintaa, jossa hän kokee *pääsevänsä irti sekä kodista että työstä.* Minna kokee tärkeäksi saada joskus hetken omaa aikaa ja pyrkii lenkkeilemään aina kun ehtii. Minna arvelee saavansa tarpeeksi lepoa, vaikka *välillä tuppaa päivät venyä.*

5.4 Jaana: Työssä taloudellisesta pakosta

39-vuotias Jaana työskentelee vuorotyössä myyjänä huoltoaseman kahvilassa. Jaanan työmatka on päivässä yhteensä kaksi tuntia ja Jaana tekee työtä osa-aikaisesti, jotta saa pidettyä työaikansa työmatkan kanssa yhteensä normaalissa kahdeksan tunnin työpäivässä. Jaanan aviomies työskentelee palomiehenä kokoaikaisessa vuorotyössä. Vanhemmat työskentelevät myös viikonloppuisin. Maalaiskunnan maalaismiljöössä omakotitalossa asuvassa ydinperheessä on neljä lasta: kaksi yläkouluikäistä ja kaksi alakouluikäistä. Lemmikkieläiminä perheellä on koiria.

Jaana on *sosiaalinen ihminen* ja pitää työstään. Työ on merkinnyt Jaanalle vuosien saatossa paljon, mutta tällä hetkellä hän kärsii siitä, että on paljon iltaisin työn vuoksi poissa kotoa. Aviomies huolehtii yleensä lapsista Jaanan ollessa työssä, mutta hoitaa esimerkiksi lasten läksyasiat vähän miten kuten ja Jaanalla on kokoajan tunne, että pitäisi olla kotona ja pidellä kaikki langat käsissä, niin hommat hoituisivat. Työajat ovat Jaanan mielestä ikävät ja vievät rutkasti työhaluja. Saman viikon aikana saattaa olla sekä aamua että iltaa ja vielä viikonlopputyötäkin. On hyvin sekalaista herätä yhtenä aamuna viideltä töihin ja sitten seuraavana päivänä ollakin töissä iltayhdeksään. Vuorotyö onkin alkanut rasittamaan Jaanaa. Häntä rassaa kovasti myös se, että vaikka hän on työsopimuksessa sopinut tekevänsä osa-aikaista työtä, käytännössä töitä on jatkuvasti kuitenkin enemmän. Molempien vanhempien vuorotyön vuoksi perheen yhteistä aikaa ei juuri ole, sillä useimmiten vanhemmat eivät ole yhtäaikaan kotona, vaan jompi kumpi vanhemmista on töissä. Jaana kokee lasten kärsivän siitä ja tuntee huonoa omaatuntoa lasten vuoksi, koska ei voi olla heidän kanssaan niin paljon kuin tahtois. Hänestä tuntuu, ettei perheelle ole aikaa oikein missään välissä. Kun on viikonloppuisin useimmiten töissä, ei ole mitään mahdollisuutta vaikkapa reissata jossain.

Perhe merkitsee Jaanalle kaikkea. Oma perhe ja koti ovat hänelle tällä hetkellä tärkeysjärjestyksessä ykkösiä elämässä. Jaana ei pidä siitä, että nyt ne jäävät vaille ansaitsemaansa huomiota. Jos ei taloudellisesti tarvitsisi tehdä töitä, hän olisi kotona ja antaisi enemmän aikaa lapsille ja itselleen. Jaana olisi halunnut olla pidempään lasten kanssa kotona silloin, kun lapset olivat pieniä, mutta aviomies teki silloin vain pätkätöitä ja asuntovelkojen vuoksi oli taloudellisesti pakko lähteä töihin.

Arki on kiireistä. Koska omakotitalossa on aina joku ”projekti” menossa ja on vähän viljelyksiäkin ja metsätöitä, ei oikeasti jää aikaa hoitaa aina kaikkea mitä haluaisi. Arki tuntuu todella sekavalta työaikojen takia, unirytmii on ihan kummallinen ja perhe kärsii kun ei ole rutiineja. Lastenhoitoon perhe ei juurikaan ole saanut apua, koska isovanhemmat asuvat kaukana ja sukulaisia ei ole lähellä auttamassa. Tällä hetkellä se vanhemmista, joka on kotona, huolehtii lapsista tai isommat lapset valvovat lyhyitä hetkiä pienempiä lapsia. Jaanalla on usein viikolla vapaapäivä ja silloin hän pyrkii tekemään kotitöitä ja hoitamaan juoksevia asioita. Jaana on usein töihin palatessa väsynyt, yksi vapaapäivä ei paljon levon kannalta auta. Hänellä on harvoin kaksi vapaapäivää peräkkäin. Jaana sinänsä pitää siitä, että iltavuorojen aikaan on aikaa itselle aamuisin, kun kaikki lapset ovat koulussa., vaikka sekin aika kuluu yleensä kotitöihin ja juokseviin asioihin. Iltavuorosta kotiin tullessa lasten pitäisi olla jo nukkumassa, mutta usein alkaa ramppaus, kun kaikilla lapsilla on

asiaa äidille. Jaana ei pidä siitä, että jos tekee useamman päivän iltavuoroa peräkkäin, tulee hyvin helposti tunne, ettei näe lapsia juuri lainkaan päiväkausiin. Aamuvuoroissa aamurumban hoito jää useimmiten aviomiehelle, joilloin asiat yleensä hoituvat. Jos kotiin jää lapsia lähtemään itsekseen kouluun, töistä tullessa useimmiten avain on ulko-ovessa sekä juusto ja voi pöydässä. Jaana kokeekin myös aamuvuorot ajoittain huonoina asioina. Aamuvuoron jälkeen hän on myös usein sen verran väsynyt, että kotityöt eivät tahdo oikein luistaa.

Hyvin suuri osa perheen kotitöistä on Jaanan harteilla, vaikka aviomies osallistuukin perheestä huolehtimiseen. Jaana maksaa laskut, käy kaupassa, tekee ruoat, siivoaa, pesee pyykkiä ja hoitaa lasten kouluasiat. Ajoittain kotityötaakka yhdistettynä työviikkoihin on liikaa ja silloin keskustellaan kovaäänisesti siitä, mikä on kenenkin homma kotona. Toisinaan Jaana vaatii, että voi jäädä kokonaan kotiin huolehtimaan perheestä, koska joutuu kaiken kotityönkin tekemään. Jaana kokee, että mikäli kotityöt jaettaisiin vanhempien kesken tasapuolisemmin, työssäkäynti ei olisi hänelle niin vastentahtoista. Jaana on jo luopunut toiveista aviomiehen tyylin muuttumisesta kotitöiden suhteen ja on miettinyt tosimelellä kotiin jäämistä tai alan vaihtoa. Rahatilanne on kuitenkin se, mikä jarruttelee ja laittaa miettimään asioita uudelleen. Aviomies ei halua Jaanan jäävän kotiin, koska se vaikuttaa niin paljon rahallisesti, eikä hän itsekään välttämättä haluaisi siinä niukkuudessa elää. Myös Jaanan haaveet uusille urille suuntaamisesta ja koulutuksesta tuntuvat tyssäävän rahaan. Jos hän saisi valita, hän olisi ehdottomasti kotona. Jaana haluaisi olla paikalla, kun lapset aamulla lähtevät kouluun ja iltapäivällä kun he sieltä palaavat. Hän haluaisi pitää kiinni ruoka-ajoista ja iltarutiineista, sillä nyt ne iltavuorojen aikana hoidetaan miten sattuu ja milloin sattuu. Jaana haaveilee työstä jota voisi tehdä kotoa käsin. Silloin voisi tehdä työtä ja ansaita rahaa perheelle sekä huolehtia kodista ja lapsista kunnolla. Jaana kokee työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeaksi. Hän tuntee tekevänsä molemmat puolinaisesti. Jaana tahtoisii pitää kaikki langat käsissä, mutta kokee sen tällä hetkellä mahdottomaksi ja asia kaihertaa mielessä kaiken aikaa.

Lapsilla on jonkin verran harrastuksia, mutta Jaana ei pysty heitä vakituisesti kuljettamaan vuorotyön vuoksi ja aviomies ei ole innokas kuljettamaan mihinkään. Lasten harrastukset ovatkin kaikki lähellä kotia, mihin lapset pystyvät kulkemaan omatoimisesti. Jaana itse ei harrasta mitään vuorotyön vuoksi. Hän haluaisi ehtiä myös itse harrastamaan jotain säännöllistä, mutta nyt se tuntuu mahdottomalta vaihtelevien työaikojen takia. Tällä hetkellä Jaana harrastaa koirien lenkittämistä. Vapaa-ajat perhe on vain yhdessä ja nauttii niistä harvoista yhteisistä hetkistä. Kesällä pystytään yleensä järjestämään pari viikkoa vanhempien yhteistä lomaa, talviloma ei

useinkaan ole samaan aikaan.

5.5 Tiina: Pätkätyöläisen arkea elävä / kotiäitiyttä painottava

Tiina on 40-vuotias opettaja, joka on tehnyt määräaikaisilla työsopimuksilla yhden työajaltaan kokoaikaisen ja kaksi osa-aikaista opettajansijaisuutta. Tiina on ollut työelämässä muutaman vuoden. Tällä hetkellä hän työskentelee määräaikaisessa työsuhteessa osa-aikaisesti. Tiina on suorittanut kaksi maisteritasoista yliopistotutkintoa. Pääasiallisesti hän katsoo olleensa kotiäitinä noin 10 vuotta. Tiinan aviomies työskentelee yrittäjänä asiantuntijatehtävissä. Aviomiehen työpäivät ovat keskimääräistä kokopäivätyötä pidempiä. Perhe asuu omakotitalossa suuren kaupungin lähiössä. Ydinperheeseen kuuluu neljä lasta: kaksi yläkouluikäistä ja kaksi alakouluikäistä. Perheellä on myös lemmikkieläimiä.

Tiina on pohtinut paljon työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä ja hänen vastauksensa niihin on ollut jäädä kotiäidiksi todella pitkäksi ajaksi. Tiinasta tuntuu välillä, että hän on aika yksin näiden ajatusten kanssa. Mahdollistaakseen kotiäitiyden jatkumisen Tiina opiskeli toisen yliopistotutkinnon, joka ei mitenkään liittynyt ensimmäiseen tutkintoon eikä hyödyttänyt "urakehitystä" mitenkään. Syy toisen tutkinnon suorittamiseen oli pieneltä osin uudenlaisen ammattipätevyyden hankkiminen, pääosin se oli keino mukavalla tavalla jatkaa kotona oloa myös viimeisen lapsen kanssa. Tiina on hoitanut kaikki lapset kotihoidontuella ja opintorahalla sekä tietenkin pääasiassa aviopuolison ansiotuloin kouluikään saakka kotona. Lapset ovat käyneet toki maksuttomissa hoidoissa ja harrastuksissa kuten kerhoissa ja eskarissa. Tiina on jäänyt pitkäksi ajaksi kotiäidiksi, koska on halunnut tarjota kaikille lapsille samanlaisen lapsuuden.

Tiina koki olleensa henkisesti valmis töihin vasta, kun oli saanut toisen tutkinnon valmiiksi ja nuorin lapsi oli käynyt ekaluokan. Tiinan ensimmäinen työ oli määräaikainen, kokopäiväinen opettajan sijaisuus. Hänen mielestään kokopäiväinen työ oli liikaa perheen kannalta. Tiina oli tottunut rauhalliseen rytmiin ja omaan aikaan. Lähtö aikaisin aamulla bussilla ja lasten perään soittaminen oli rasittavaa. Hän jaksoikin oikeastaan vain sen voimalla, että tiesi työn olevan väliaikaista.

Pätkätyöiden välillä Tiina on ollut työttömänä työnhakijana. Kokopäivätyön jälkeen ansaittu ansiosidonnainen työttömyyskorvaus mahdollisti tervetulleen hengähdystauon. Tiina on hakenut joitakin sijaisuuksia, mutta vakihommia hän ei oikeastaan edes haluaisi. Hän ei ole erityisen kiinnostunut oman ammatin harjoittamisesta, vaan haluaisi tehdä mielummin jotain muuta;

kirjoittaa, hoitaa kotia, perhettä, itseään. Tiina miettii, että jos oma ammatti olisi itselle tärkeä, tilanne olisi varmasti toinen. Hän on saanut henkiset tarpeensa tyydytettyä opiskelemalla, kirjoittamalla ja monenlaisella harrastustoiminnalla. Tiina kokee kaipaavansa yksinäisyyttä, vaikka onkin ulospäinsuuntautunut seurassa. Tiinan mielestä hänelle sopisi parhaiten itsenäinen työ, jossa ei olisi kenenkään alainen tai esimies eikä edes tiimin jäsen. Hän kokeekin saavansa sosiaaliset tarpeensa tyydytettyä paremmin vapaa-ajalla kuin työn muodollisessa ympäristössä. Tiina haaveilee yrittäjän ammatista. Häntä ei ole työpaikanhaussa noteerattu mitenkään vähäisen työkokemuksen vuoksi. Tiinasta on epäreilua ja outoa, kuinka elämäkokemusta ei lainkaan arvosteta. Hänellä on usein ollut sellainen tunne, että on muiden mielestä ihan outo, kun on ollut pitkään kotiäitinä ja että hänen pitäisi esittää todistus siitä, että on ollut terveiden kirjoissa ja aktiivinen ihminen myös kotivuosina. Tulevaisuudessa Tiina on valmis ansisidonnaisen päivärahan päätyttyä tekemään mitä tahansa työtä jos oman alan työtä ei ole tarjolla.

Tiina on aina sanonut tehneensä työtä, vaikka ei olekaan ollut paljoakaan palkkatyössä. Tiina kokee, että hänellä on aina työtä piisannut, vaikei siitä olekaan maksettu. Tiina pohtii, että koska jonkun on kuitenkin hoidettava lapset kouluikänsä asti, miksi sen pitäisi olla joku muu kuin oma äiti. Tiina ei kuitenkaan ole sitä mieltä, että hoitajan välttämätä tarvitsee olla oma äiti, vaan kaikilla on vapaus valita itselle sopivin vaihtoehto. Hän kokee kuitenkin lastenhoidon ja kodinhoidon kunnan työksi ja näkee epäoikeudenmukaisena sen, että siitä vieraalle maksetaan palkkaa, mutta ei silloin, jos sitä tekee oman perheen hyväksi.

Perhe on Tiinalle tärkein asia elämässä ja hän voi itsekkin hyvin kun saa rauhassa olla perheen kanssa ja tehdä omilla ehdoilla kaikenlaista ja osallistua lasten juttuihin. Tiina kertoo olevansa perhekeskeinen ihminen. Kotiäitiyden etuna hän näkee sen, että on aikaa tehdä enemmän ruokaa alusta asti eikä tarvitse käyttää niin usein eineksiä. Parisuhteellekin on paremmin aikaa, kun ei ole niin väsynyt ja ainakin toisen aikataulut ovat joustavat. Kotiäitiyden ihanana puolena Tiina kokee myös sen, että on ollut mahdollisuus osallistua lasten tapahtumiin, juhliin ja lääkäriaikoihin riippumatta ajankohdasta. Työssä ollessa Tiina kaipasi eniten rauhallisia aamuja hiljaisessa talossa, kun koululaiset ovat lähteneet kouluun. Hän nautti myös niistä ajoista, kun voi olla kotona koululaisia vastassa kysymässä miten päivä on mennyt. Työssä ollessa kyselyt hoidetaan kännykällä. Tiinan mielestä työssä ollessa aika menee liian nopeasti eikä pysy lasten kuvioissa tarpeeksi mukana. Erityisesti murroikäisten hän näkee tarvitsevan aikuisen läsnäoloa. Pikkulapsilla on päivähoido, mutta kouluikäisillä ei mitään. Tiina kokee erityisesti kesäisin vaikeaksi olla töissä, kun lapset ovat ”hunningolla” kotona. Kotiäitinä olemisen etuja on myös se, että voi tehdä kotityöt

ja siivoamiset arkisin päivällä ja viikonloput jäävät vapaiksi. Työssä ollessa kotitöiden tekemiseen on vain pieni osa siitä kotiäitiäjästä ja energiaa kuluu työssäölooonkin. Tiina kertoo, että ei koe olevansa mikään marttatyyppe eli koti ei ole tiptop ja hän tekeekin kotitöitä tunnelmien mukaan. Tiinan mielestä kotiäitinä viihtyvän täytyy olla suurpiirteinen ja itsenäinen tyyppi, jotta sitä jaksaa tehdä.

Tiina kokee, että kaikki valinnat ovat olleet sekä hänen omiaan että aviomiehen kanssa yhteisiä projekteja. Aviopari on turvannut Tiinan tulevaisuuten maksamalla eläkevakuutusta ja hänen mielestään myös avioliito toimii suojana eron sattuessa. Tiinan aviomies oli iloinen että Tiina hoiti lapsia kotona heidän ollessan pieniä ja on antanut hänen itse päättää työssä ja kotona olosta. Aviomies kokee oman työn ja yrittäjän paineet aika raskaana. Tiina on aina yrittänyt miettiä mikä on parasta ja mielekästä sekä hänen itsensä että koko perheen kannalta. Tiinan mielestä nämä asiat kulkevat usein käsi kädessä. Tiina oli noin vuoden kotona ilman mitään tuloja ja hän menikin työhön pääosin rahan vuoksi. Raha on kuitenkin aina riittänyt kotiäitinä ollessakin. Joistakin asioista on tingitty, kuten uuden television, tietokoneen ja toisen auton hankinnasta. Tiinalle aika ja vapaus ovat rahaa tärkeämmät. Hän toteaa kuitenkin, että työskentelyn myötä taloudellinen tilanne on parempi kuin koskaan ennen ja se on mahdollistanut joidenkin lykättyjen haaveiden toteuttamisen.

Tiinan mielestä työssä ollessa arki on hektistä, mutta viikonlopuista nautti tosi paljon, koska on selvä ero arjen ja pyhän välillä. Hän on myös iloinnut suuresti muille työssäkäyville itsestään selvistä asioista, kuten virkistyspäivistä, sillä hänelle ne ovat olleet luksusta. Tiina kokee, että aviomiehelle on ollut tosi helppoa kun hän on ollut pitkään kotona. Tiinan ollessa kokopäivätyössä aviomiehen vastulla olivat lasten ja lemmieläinten aamutoimet. Lapset oppivat aiempaa itsenäisemmin lähtemään kouluun, tekemään välipalan (tai jättämään syömättä) sekä laittamaan oven kiinni. Yhdellä perheen lapsista on tarkkaavaisuushäiriö ja mikäli lapsi lähtee itsenäisesti kouluun, hän usein myöhästyy koulusta ja unohtaa ottaa lääkkeensä. Lapsen ensimmäinen syksy koulussa oli suurta tuskaa ennen kuin lapsen vaikeuksille saatiin diagnoosi. Sellaisina aikoina, kun kumpaakaan vanhemmista ei ole kotona, lapset ovat kamujen kanssa ja touhuavat kotona pelaillen, lukien ja hoitaen lemmikkejä. Ongelmatontakaan lasten itsenäinen kotona oleminen ei aina kuitenkaan ole. Lapsilta tuntuu usein hukkuvan avaimet tai unohtuvan jotain. Tiina kokee, että koulunkäynti käy joskus työstä aikuisellekin. Koulusta tulee joka viikkoa jotain lappusta, johon pitäisi reagoida. Asunnon ulko-ovi on täynnä näitä teipattuja muistilappuja. Tiinasta usein tuntuu, että vanhempia moititaan joko liian vähästä osallistumisesta tai liiasta passaamisesta. Vanhempien

välisen työnjaon suhteen Tiina on tyytyväinen. Hänen *käydessään työssä vastuu jakantuu tasaisemmin kuin kotona ollessa. Kumpikin vanhemmista tekee mitä parhaiten osaa.* Vanhemmat jakavat Tiinan *työssä ollessa* lasten lääkäri- ja harrastuskuljetukset.

Perheen *illat menevät harrastuksissa melkein joka ilta.* Jokaisella lapsella on 1-2 harrastusta ja vanhemmillakin on omaa harrastustoimintaa. Tiina kokee, että *työn ja perhe-elämän pystyy yhdistämään, mutta huonona puolena siinä on iltojen venyminen ja vapaa-ajan täyttyminen perheen huoltotoimilla.* Koska lapset ovat jo melko isoja, hänen mielestään *kummallakin vanhemmalla on riittävästi omaa ja yhteistä aikaa.* Lasten ollessa *pieniä perhe sai lastenhoitoapua Tiinan äidiltä. Palkattua apua hän ei ole koskaan käyttänyt.* Tiinan mielestä *vapaa-aika on tärkeää ja sitä tarvitsee jokaisen lapsen kanssa erikseen, koko perheen kanssa yhdessä, vanhempien kesken ja aikuiset ihan yksin.* Hän kokee, että heillä tämä on toteutunut hyvin pitkän kotiäitiyden ansioista.

5.6 Tuija: Yksin arjesta selviytyvä

Tuija on 44-vuotias kokopäiväisesti työskentelevä palveluneuvoja. Tuija huolehtii yksinhuoltajana kolmesta lapsestaan: vanhin lapsi on ammatillisissa opinnoissa ja kaksi muuta lasta ovat yläkouluikaisia. Perhe asuu kerrostalossa suuressa kaupungissa.

Tuijasta *oma työ on haastavaa ja mukavaa.* Kokoaikaisen *työajan* hän kokee *vähän liian pitkäksi.* Työ merkitsee Tuijalle *rahaa ja aikuista seuraa.* Hän on iloinen siitä, että *saa tehdä sitä työtä, josta haaveili nuorena.* Tuija kertoo, että *työpaikalla on aina joustettu ja kohdeltu häntä hyvin.* Hän *pääsi aina ajoissa hakemaan lapset tarhasta, sillä joku muu työkaveri jatkoi hänen työtään tai työ siirrettiin seuraavaan päivään.* Tuija on myös *pystynyt ottamaan useana vuotena lomarahat vapaana* ja saanut näin pidemmän kesäloman ja enemmän talvilomaa, jotta on voinut olla enemmän lasten kanssa koulujen loma-aikoina. Tuija kokee, että hänen *työkaverinsa ovat ymmärtäneet hänen tilanteensa, eikä hänen ole tarvinnut riidellä lomista.* Koska Tuijan työkaverit *ovat joustaneet hänen lomatarpeidensa mukaisesti,* hän on myös *omalta osaltaan joustanut heidän lomatarpeilleen muina aikoina.* Tuija on kiitollinen siitä, että hänellä on *hyviä naispuolisia työkavereita, joiden omat lapset ovat jo aikuisia sekä ymmärtävä esimies.*

Tuijalle *lapset ovat tärkeintä elämässä.* Hän kertoo, että *kun lapset olivat päiväkotikäissä, työssäkäynti oli helpompaa,* koska päiväkodin *tädit hoitivat siihen asti, kunnes hän haki lapset kotiin.* Alakoululaisina *he soittivat usein työhön ja katkaisivat joko ajatuksen tai työn.*

Murrosikäisinä he soittavat vain, jos on tärkeää asiaa. Tuijalle lastenhoitojärjestelyt eivät aina ole olleet helppoja, sillä lasten isä ei osallistu lasten hoitoon, eikä Tuija ole saanut häneltä apua, vaikka on häneltä monta kertaa apua pyytänyt. Tuija kantaa päävastuun lapsista ja kodista yksin. Hän on saanut lastenhoitoapua vain eläkkeellä olevalta äidiltään, joka asuu lähellä. Tuija pohtii, että jälkikäteen mietittynä hänen olisi pitänyt ostaa lastenhoitoapua silloin kun lapset olivat pieniä ja hän itse oli tosi väsynyt. Mutta koska siihen aikaan oli vielä asuntolainaa, ei ollut varaa ostaa lastenhoitoapua. Siivousapua hän ei ole koskaa edes miettinyt, koska haluaa itse hoitaa kotinsa. Remonttitoita Tuija on teettänyt useamman kerran kotitalousvähennyksen avulla. Tuija kertoo, että silloin kun oli vielä asuntolainaa, rahatilanne oli tosi tiukka. Hän selvisi näistä ajoista pitämällä kirjanpitoa menoista ja tuloista monta vuotta. Sen jälkeen kun hän sai asuntolainan maksettua, rahatilanne helpotti. Tällä hetkellä perhe tulee hyvin toimeen ja rahaa jää säästöönkin.

Kolmen koululaisen äitinä olon Tuija koki aika työlääksi silloin kun lapset olivat pienempiä. Illalla piti jo tosi paljon ennakoida seuraavaan koulupäivään tarvittavia asioita ja tarkistaa, että repusta löytyi avain. Urheiluvälineet piti laittaa valmiiksi ja ensin joka kauden alussa piti tarkistaa kenelle mikäkin urheiluväline sopii ja mitä uutta pitää hankkia. Jos oma työ on vielä vaativaa ja vie paljon aikaa, ei välttämättä voi joka asiaa muistaa. Kaikki lapset eivät välttämättä ole kovin itsenäisiä kovin nuorena.

Tuija kertoo elävänsä niin sanottuja ruuhkavuosia. Hän elää mielestään kiireistä, mutta hyvää elämää. Kun lapset olivat pienempiä, hänellä ei ollut vapaa-aikaa. Nykyään murrosikäiset lapset osaavat olla jo omissa oloissaan ja Tuija on pystynyt aloittamaan taas harrastamisen. Hän rentoutuu kotona ja harrastuksissa. Lapset hoitavat itse harrastuksensa ja niihin kulkemisen julkisilla kulkuneuvoilla. Tuija kokee saavansa arkisin tarpeeksi lepoa, mutta viikonloppuisin hän joutuu valvomaan siihen asti kun nuoriso tulee kotiin.

6. SUURTEN PERHEIDEN ÄITIEN ARJEN PALIKAT

Tässä luvussa jatkan analyysia liittämällä empiirisen aineiston aiempaan tutkimukseen ja teoriaan. Eräs kirjoituksen kirjoittanut äiti kuvaili arkeansa *kiireiseksi palikoiden yhteensovittamiseksi* ja toinen äiti puhui *kaikkien palikoiden pysymisestä kasassa*. Analyysin tavoitteena on selvittää millaisen merkityksen nämä erilaiset palikat eli yksilölliset taustatekijät (Turunen 2009) saavat suurten perheiden äitien elämänkokonaisuudessa ja minkälaisia erilaisia ratkaisuja äidit ovat tehneet arjen järjestelyissä yhdistääkseen työn ja perheen.

Rationaalisen valinnan teorioiden lähtökohdat toimivat väljänä kehyksenä analyysille. Rationaalisen toiminnan lähtökohtana on valintojen järkevyyt ja mielekkyys toimijan oman tulkinnan perusteella. Yksilön on haettava tasapainoa sen välille, kuinka paljon hän painottaa omia yksilöllisiä, henkilökohtaisia hyvinvoinnin preferenssejä ja kuinka paljon sosiaalisia preferenssejä. Merkityksellisiä ovat vaihtoehdot, jotka yksilö kokee itselleen mahdollisiksi. Sosiaalinen ympäristö, yhteiskunta ja yksilön oma elämäntilanne rajoittavat yksilön liikkumatilaa. Valintatilanteissa, joissa ei kyetä toimimaan kuten ennen, otetaan käyttöön arvot. Valinnat ovat riippuvaisia siitä, mitä arvoja halutaan korostaa ja mitkä tekijät koetaan tärkeiksi. Vastuurationaalinen toiminta on toiset perheejäsenet huomioon ottavaa toimintaa. Huolenpito itsestä voi olla myös huolenpitoa muista. Sosiaaliset rakenteet muodostavat kontekstin valinnoille ja omien arvojen mukainen toiminta ei aina olekaan mahdollista. (Hakovirta 47-51, 56-60, 157-167.) Ihmisten toiminnan ymmärtäminen edellyttää monenlaista yksilön sisäisten motivaatiotekijöiden sekä ympäröivän yhteiskunnan tarkastelua sekä näiden välisen vuorovaikutuksen tutkimista, sillä yksilöt toimivat aina tietyssä sosiaalisessa kontekstissa. (Hakovirta 2006, 60.) Koska tässä tutkimuksessa näkökulma on subjektiivisissa kokemuksissa, eikä aineistoa ole kerätty yhteiskunnallisesta näkökulmasta, tässä tutkimuksessa ei tarkastella yhteiskunnan vaikutusta yksilön toimintaan. Tässä tutkimuksessa tarkatellaan erilaisia yksilöllisiä taustatekijöitä, jotka vaikuttavat äitien toimintaan ja tekemiin ratkaisuihin työn ja perheen yhteensovittamisessa.

Analyysin lähtökohdaksi olen aiempien vanhempien tekemiä valintoja koskevien tutkimusten perustella ottanut tarkasteltaviksi seuraavat yksilölliset taustatekijät: 1) ansiotyö perheessä 2) äitien toivoma työmarkkina-asema Hakimin (2000) preferenssiteorian mukaisesti 3) lastenhoidon ja kotitöiden jakaminen perheessä 4) perheen avustavat verkostot ja 5) mahdollisuus vapaa-aikaan. Olen etsinyt kertomuksista kohtia, joissa kerrotaan näistä yksilöllisistä taustatekijöistä sekä työhön

ja perheeseen liittyvistä ratkaisuista ja niille annetuista merkityksistä ja verrannut niitä aiempaan tutkimukseen.

1) Ansiotyö perheessä

Erityisesti koulutuksen, mutta myös ammatin suhteen on saatettu tehdä ratkaisu tai niihin on saatettu tavalla tai toisella ajautua ennen kuin perheeseen on syntynyt lapsi. Perheen muututtua lapsiperheeksi ammatillisesti tehtyjen ratkaisujen yhteensopivuus perhe-elämän kanssa nousee väistämättä esiin elämäkokonaisuudessa. Toimistopäällikkönä työskentelevälle Katille työ on tärkeä osa elämää, mutta aiemmat kokemukset ovat vaikuttaneet siihen, että perheessä on nähty tärkeäksi vanhempien työaikojen sovittaminen perhe-elämän rytmiin. Aiemman tutkimuksen mukaan ylemmillä toimihenkilöillä on työntekijöitä paremmat mahdollisuudet joustavaan työaikaan sekä muita paremmat mahdollisuudet vaikuttaa työn tekemisen tapaan ja ajankäyttöön, mikä voi helpottaa arjen palapelin kokoamista (Malinen ym 2005, 82; Salmi 2004b, 119). Sekä Kati että hänen aviomiehensä ovat lyhentämällä työaika ja käyttämällä työn tarjoamia joustoja luoneet perheelle joustavat työn ja perheen yhteensovittamisen käytännöt. Kuten aiemmin on jo todettu, liukumien avulla on mahdollista lyhentää lasten hoitopäivän pituutta (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 59) sekä Katin perheessä pitää koululaisen yksinolo vähäisenä. Aiemmassa tutkimuksessa lyhennetyin työajan on osoitettu antavan mahdollisuuden olla enemmän lasten kanssa (Turpeinen & Toivanen 2008, 115). Kati tekee usein myös etätöitä vähentääkseen koululaisen yksinoloa. Vaikka työn ja perheen yhteensovittaminen perheessä on joustavaa, arki on myös kiireistä suorittamista sekä työssä että kotona. Myös aiemmassa tutkimuksessa arki on koettu kiireisenä ja suoritustyteisenä (Rönkä & Kinnunen & Saalinen 2005, 297). Kati ei kuitenkaan koe tilannetta ongelmana, vaan kertoo sopeutuneensa tilanteeseen, koska nauttii siitä että tekemistä riittää. Perhe on taloudellisesti selvinnyt työajan lyhentämisen aiheuttamista tulonmenetyksistä vanhempien hyvien tulojen ja säästäväisyyden ansiosta. Perheet usein sopeutuvatkin tulotasoonsa elämällä ”suu säkkiä myöten” (Salmi & Sauli & Lammi-Taskula 2009, 87).

Toimistotyötä tekevä Katja työskentelee kokopäivätyössä. Katja on pääteny pidemmäksi ajaksi työelämään monen vaiheen kautta ja osaa arvostaa sitä, että on työtä, mutta kokee kuitenkin tarvetta lyhempään työaikaan, koska työ vie suuren osan päivästä. Liukuva työaika tuo päivään kaivattua joustavuutta. Aiemmassa tutkimuksessa haastateltavat toivat esiin, kuinka vanhemmat ovat pakotettuja ensisijaisesti turvaamaan lapsen materiaaliset ja fyysiset tarpeet. Perheen taloudellisen toimeentulon turvaaminen esitettiin tilanteena, joka ei ole yksilöille moraalinen valintatilanne, vaan moraalinen pakko. Tämän pakon nähtiin ehdollistavan työn ja perheen yhteensovittamisen valintoja.

(Turpeinen & Toivanen 2008, 116.) Katjakin kokee työnteon taloudellisena välttämättömyytenä ison perheen elättämiseksi, sillä vaikka molemmat vanhemmat työskentelevät kokopäiväisesti ja avomies tekee lisäksi iltaisin toista työtä, tuloilla on vaikea kattaa menoja. Katja haaveileekin paremmasta toimeentulosta, jotta avomies voisi luopua iltatöistä. Työ tarjoaa kuitenkin Katjalle myös vastapainoa perhe-elämälle.

Minna toimii kampaamoalan yrittäjänä kodin yhteydessä olevissa liiketiloissa. Aviomies työskentelee yrittäjänä kodin ulkopuolella. Minna kokee hyväksi asiaksi sen, että molemmat vanhemmat voivat vaikuttaa työaikoihinsa. Toisaalta hän kokee huonona sen, että yksityisyrittäjällä ei varsinaisesti ole työaikoja ja Minnan työssä työaikoihin vaikuttavat suuresti asiakkaiden toiveet palvelun ajankohdasta (myös Salmi 1991, 124). Minna mielestä kuitenkin molempien vanhempien työajat on melko hyvin saatu sovitettua perheen menoihin. Työn jälkeen illalle jäävän ajan hän kokee lyhyeksi. Minna mielestä hänen työskentelynsä kodin yhteydessä on tekijä, jonka avulla arjen saa sujumaan. Aiemmassa tutkimuksessa kotona tehtävän ansiotyön etuna on nähty muun muassa mahdollisuus järjestellä oma työaikansa ja aikataulunsa, väljyys arkipäivän organisoinnissa, mahdollisuus sovittaa työ sopimaan muiden perheenjäsenten aikatauluihin sekä ansio- ja kotitöiden joustava yhteensovittaminen. Naiset ovatkin usein ratkaisseet työn ja perheen yhteensovittamisongelmia kotona tehtävän ansiotyön avulla. Kotona työskentely antaa joustavuutta, sillä kodin ulkopuolella työssä käyvä joutuu hoitamaan kotityöt ansiotyöajan ulkopuolella vapaa-aikana, kotona työskentelevä taas voi sijoitella kotitöitä joustavammin päivän mittaan. (Salmi 1991, 122-123, 151, 155.) Koska työpaikka sijaitsee kodin yhteydessä, Minna viettää paljon aikaa kotona, mutta ei koe sitä ongelmana, koska viihtyy siellä. Useampilapsisessa perheessä vanhempien elämä on muutenkin kotiin kiinnittyneempää (Malinen ym. 2005, 64). Aiemmassa tutkimuksessa kaikki yrittäjät eivät kokeneet yksinäisyyttä, koska tapasivat päivän mittaan asiakkaita tai työn tilaajia (Salmi 1991, 133). Myös Minnalle asiakkaiden tapaaminen on henkisesti tärkeää.

Jaana työskentelee myyjänä vuorotyössä. Hän tekee pitkän työmatkan vuoksi osa-aikatyötä ja työmatkan kanssa työhön käytetty aika vastaa kokopäivätyötä. Jaanan aviomies työskentelee kokoaikaisesti vuorotyössä. Molemmat vanhemmat työskentelevät myös viikonloppuisin. Aiemmassa tutkimuksessa vuorotyö on nähty erityisen vaikeaksi sovittaa yhteen perhe-elämän kanssa. Vuorotyössä koettiin rasittavana se, että itse oli vapaalla kun muu perhe oli työssä, päiväkodissa tai koulussa (Ristimäki ym. 2008, 56) ja vuorotyötä tekevän on myös sovitettava itsensä muun perheen ja perhevelvollisuuksien hoitoon liittyvien normaalia päivätyötä tekevien toimitahojen aikatauluihin ja rytmeihin (Turpeinen & Toivanen 2008, 107). Jaana kokee työaikansa

ikäväksi ja kärsii siitä, että on usein iltaisin työn vuoksi poissa perheen luota. Välillä Jaanasta tuntuu, ettei näe lapsiaan moneen päivään ja hän tuntee huonoa omaatuntoa siitä. Hän kokee ongelmallisina vaihtelevat ja epäsäännölliset työajat sekä työaikojen venymisen sovittua pidemmiksi (myös Rönkä & Kinnunen & Sallinen 2005, 296). Jaana kokee myös, että aika ei riitä kaikkeen tarvittavaan (myös Lammi-Taskula & Salmi 2004, 34-36) ja lisäksi vaihtelevat työajat tekevät arjesta sekavan ja Jaana kokee perheen kärsivän rutiinien puutteesta. Hän pitää työstään ja työ on ollut hänelle tärkeä, mutta tyytymättömyys työaikoihin vie työmotivaatiota. Molempien vanhempien vuorotyön vuoksi yleensä jompi kumpi vanhemmista on työssä. Aiemmassa tutkimuksessa osa haastateltavista koki työn ja perheen yhteensovittamisen henkisesti ja fyysisesti vaativana ja vaikeana tehtävänä, jopa ongelmana (Ristimäki ym. 2008, 56). Jaana kokee myös työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeaksi, koska tuntee, että ei tee kumpaakaan työtä kunnolla (myös Rönkä 2009, 275-276).

Naiset usein sopeuttavat työssäkäynnin perheen hyväksi (Kivimäki & Otonkorpi 2003, 25). Tiina on ollut (välillä) opiskelevana kotiäitinä kymmenen vuotta ja nyt kahden viimeisen vuoden aikana työskennellyt määräaikaisesti opettajan tehtävissä sekä kokoaikatyössä että osa-aikaisena. Tällä hetkellä Tiina työskentelee osa-aikaisesti. Aviomies työskentelee pitkää päivää yrittäjänä asiantuntijatehtävissä. Tiina on nähnyt neljän lapsen äitiyden kunnon työnä ja kokee aina tehneensä paljon työtä. Tiinan mielestä vähäinen työkokemus on haitannut hänen työnhakuaan ja hänestä on epäreilua, että kotiäititikokemusta ei arvosteta työnhaussa. Ansiotyöstä on tullut moraalinen ja identiteetin mitta, johon verrattuna lasten hoitaminen kotona on anteeksipyydeltävä olotila, eikä työn kanssa tasaveroista, hyödyllistä toimintaa. Yksilön ja kansalaisen laatua mitataankin työllä, työkyvyllä ja työllistyneisyydellä. Esimerkiksi lastenhoitoa kotona ei nähdä työn kanssa tasaveroisena toimintana. (Siltala 2007, 38-39.) Tiina on usein tuntenut tarvetta todistella, että hänen valintansa jäädä kotiäidiksi on ollut hänestä järkevä valinta. Nykyään nainen joutuukin anteeksipyytelemään ja selittelemään pikemminkin kotiäitiyden kuin ansiotyössä käynnin valintaansa (Pietilä 2010, 179). Hyvin koulutettu nainen ei normien mukaan saa ajatella, että haluaa työn, joka soveltuu perhe-elämän vaatimuksiin, vaan perhe-elämän on taivuttava työelämän vaatimuksiin (Järvinen 2010, 218). Tiina koki olevansa valmis työelämään vasta nuorimman lapsen aloitettua koulun. Kokopäiväisen työn hän koki rasittavaksi sekä perheelle että itselleen ja työn väliaikaisuus olikin tekijä, joka auttoi jaksamaan. Työttömyysjaksot Tiina on kokenut lepotaukona. Hän on miettinyt ammatinvaihtoaakin. Aviomiehen ansiotulot ovat pääsääntöisesti olleet perheen pääasiallinen tulonlähde. Tiina näkee, että rahat riittävät kotiäitinä ollessakin, mutta monista asioista tingittiin perheessä. Työhön hän hakeutui toimeentulon vuoksi ja kertoo pätkätoidenkin parantaneen

perheen taloudellista tilannetta. Työn hyvinä puolina Tiina mainitsee arjen rytmittymisen selkeästi, huonona taas työmäärän ja kiireen kasvun.

Tuija työskentelee kokopäiväisesti palveluneuvojana. Hän huolehtii kolmesta lapsestaan yksinhuoltajana. Tuija pitää työstään, mutta kokee työajan liian pitkäksi. Aiemmassa tutkimuksessa yksinhuoltajaäidit toivovat muita perhetyyppejä enemmän liukumismahdollisuuksia päivittäisiin työhöntulo- ja lähtöaikoihin sekä mahdollisuuksia vaihdella työaikaansa oman elämäntilanteen mukaan (Suhonen & Salmi 2004, 93-94). Työn tarjoama aikuinen seura on Tuijalle tärkeää sosiaalisesti (myös Suhonen & Salmi 2004, 95). Yksinhuoltajalla ei välttämättä ole samanlaisia mahdollisuuksia työn ja perheen yhteensovittamiseen kuin kahden huoltajan taloudessa (Turpeinen & Toivanen 2008, 179). Työn ja perheen yhteensovittamisen kannalta joustava ja tukea antava työyhteisö on ollut Tuijalle korvaamaton ja auttanut jaksamaan työelämässä ja helpottanut lapsista huolehtimista (myös Heimo & Nätkin 2007, 221). Tuija on kokenut, että päiväkotikäisten lasten kanssa työssäkäynti oli helpompaa kuin alakouluikäisten, jotka soittivat usein äidille töihin. Lasten koulunkäynnissä avustaminen vaati myös paljon työtä. Nyt kaikki lapset ovat murrosikäisiä ja työssäkäynti on taas helpottunut. Tuija kuvailee elävänsä kiireistä, mutta hyvää elämää.

2) Äitien toivoma työmarkkina-asema

Hakimin (2000) preferenssiteoriassa tutkittiin naisten henkilökohtaisia preferenssejä erilaisten työ- ja elämäntyylien välillä sekä preferenssien yhteyttä naisten valintoihin ansiotyön ja kotiäitiyden välillä. Hakim ryhmitteli naiset kolmeen ideaalityyppiin: kotikeskeisiin, työkeskeisiin ja sopeutujiin. Vaikka Kati on kouluttautumalla panostanut alusta asti työuraansa, sijoitan kuitenkin hänet sopeutujien ryhmään, koska hänen elämässään ei ole työ eikä perhe saanut ensisijaista asemaa ja Kati on tehnyt työajassaan myönnytyksiä perheen hyväksi. Työ toimii erityisesti akateemisille naisille myönteisenä vastapainona perheelle ja työssä on usein mukava olla vapaana perheen hälinästä. Akateemisilla naisilla työn ulkopuolinen aika on varsin perhekeskeistä ja työ antaa voimia olla lasten kanssa (Salmi 2004b, 122.) Katillekin työ on vastapainoa kodin töille, mutta toisaalta taas perhe toimii vastapainona vaativalle työlle.

Ainoana lapsena kasvanut Katja on halunnut antaa omille lapsille mahdollisuuden elää suuressa perheessä. Katja kokee saavansa paljon perheeltä, mutta myös antavansa paljon perheelle. Ammatillisesti Katja ei varsinaisesti ole luonut uraa, vaan on tarttunut tilaisuuksiin aina kun niitä on osunut kohdalle. Työmarkkinoille Katja on hakeutunut osallistuakseen perheen elättämiseen.

Katjan elämässä työllä ja perheellä molemmilla on oma paikkansa, eikä kumpikaan ole noussut toista tärkeämmäksi. Sijoitan myös Katjan sopeutujien ryhmään.

Minnalle perhe on tärkeä ja hän panostaa paljon perheeseen. Myös työ on Minnan elämässä suuressa roolissa. Koska sopeutajat saattavat valita ammatin, joka on helposti yhdistettävissä perhe-elämään, sijoitan Minnankin sopeutujien ryhmään.

Perhe on Jaanalle tärkeintä elämässä. Vaikka nainen arvotasolla preferoisi kotikeskeisyyttä, asuntolaina yhdistettynä puolison epävarmaan tai heikkoon työllisyystilanteeseen voi saada naisen preferoimaan kokoaikatyötä lainan takaisinmaksun varmistamiseksi (Hakim 2003, 228.) Jaana olisi halunnut olla pidempään lasten kanssa kotona kun lapset olivat pieniä, mutta aviomiehen pätkätyöt ja asuntovelka pakottivat Jaanan töihin. Myös aiemmassakin tutkimuksessa on todettu, että suurten asuntolainojen vuoksi monet vanhemmat eivät taloudellisista syistä voi jäädä kotiin hoitamaan lapsia tai tehdä osa-aikatyötä lasten ollessa pieniä (Turpeinen & Toivanen 2008, 109). Tällä hetkellä Jaanan osa-aikatyöstä muodostuu yhdessä työmatkojen kanssa kokopäiväinen työaika. Jaana haluaisi jäädä kotiin huolehtimaan perheestä, jotta voisi olla enemmän lasten kanssa ja huolehtia kodista kunnolla, mutta kokee, että se ei ole taloudellisesti mahdollista. Vaikka Jaana mielellään suosisi kotikeskeisyyttä, sijoitan Jaanan kuitenkin taloudellisen pakon ajamana sopeutujien ryhmään ajautuneeksi, sillä sopeutajat saattavat työskennellä nostaakseen perheen tulotaso.

Tiina kertoo olevansa perhekeskeinen ihminen ja kokee koko perheen voivan parhaiten kun hän itse ei ole työssä. Tiina jäi kotiäidiksi voidakseen tarjota kaikille lapsille samanlaisen lapsuuden. Tiinalle on kotiäitiyden aikana kehittynyt oma rytmi, jonka hän kokee häiriintyvän työssä ollessa. Tiina kertoo saavansa henkiset ja sosiaaliset tarpeet tyydytettyä työn ulkopuolella. Toisaalta Tiina kokee välillä olevansa yksin työn ja perheen kysymysten kanssa. Kotiäitiydessä Tiina näkee hyvänä joustavat aikataulut, mahdollisuuden osallistua aina lasten elämään ja olla läsnä kun lapset tarvitsevat. Tiinan kotiäitiys on antanut aviomiehelle tilaisuuden panostaa omaan uraansa. Tiinan voisi sijoittaa sopeutujien ryhmään, koska hän on tukenut miehensä työskentelyä vähentämällä panostusta omaan uraansa. Sijoitan Tiinan kuitenkin välillä työskentelevien kotikeskeisten naisten ryhmään, koska hän on ollut pitkään kotiäiti ja painottaa voimakkaasti kotiäitiyttä. Kotikeskeisellä naisella voi olla hyvä koulutus, vaikka hän ei panostaisikaan uraansa.

Tuijalle lapset ovat tärkeintä elämässä. Yksinhuoltajaäidillä elämä voi olla selviytymistä, jolloin ei ole varaa valintoihin ja ylellisyyksiin, kuten lapsen edun pohdintaan (Heimo & Nätkin 2007, 226).

Tuija pitää työstään, mutta työssäkäynti on myös ollut välttämätöntä perheen toimeentulolle. Katson Tuijan sijoittuvan työn ja perheen välillä tasapainoilevien sopeutujien ryhmään.

3) Lastenhoidon ja kotitöiden jakaminen perheessä

Hyvin toimiva työnjako puolisoitten kesken voi helpottaa työn ja perheen yhteensovittamista ja taas huonosti toimiva työnjako vaikeuttaa. Aiemman tutkimuksen mukaan naisen ammatillisella asemalla on vaikutusta työnjakoon perheessä: mitä vaativammassa työssä nainen työskentelee, sitä vähemmän hän ottaa yksin vastuuta kotiaskareiden teosta (Suhonen & Salmi 2004a, 84). Kati kokee, että heidän perheessään vanhempien välinen työnjako on lasten kasvetta tullut tasapuolisemmaksi. Lapsista huolehtiminen on jaettu äidin aamuvuoroon ja isän iltapäivävuoroon ja vanhempien ollessa yhtäaikaan kotona lastenhoito ja kotityöt jaetaan tasan vanhempien kesken. Aiemmassa tutkimuksessa haastateltavat arvioivat tasapuolisen työn- ja vastuunjaon perhevelvollisuuksien ja kotitöiden hoidossa arjen pyörittämistä helpottavaksi tekijäksi (Turpeinen & Toivanen 2008, 160).

Koska Katjan avomies työskentelee päivätyön ohella usein myös iltaisin, vastuu perheestä ja kotitöistä on suurelta osin Katjan harteilla ja hän kokeekin arkensa raskaaksi. Avomies hakee lapset päivittäin hoidosta ja osallistuu perheen arkeen aina kotona ollessaan. Isä ei voi käyttää aikaa lastenhoitoon ja kotitöihin, jos ei ole kotona (Lammi-Taskula 2007, 23).

Kotiansiotyöllä voi olla samanlainen vaikutus perheen työnjakoon kuin äitien pitkällä vanhempain- ja hoitovapailta, jotka luovat pohjan epätasaiselle työnjaolle perheessä (vrt. Lammi-Taskula 2007). Kotiansiotyötä tekevällä voi olla mahdollisuus tehdä kotitöitä sillä aikaa kun muu perhe on työssä ja koulussa. Minnakin kertoo tekevänsä suurimman osan kotityöstä, mutta jakaa töiden tekemistä muillekin perheenjäsenille. Viisilapsisessa perheessä kotityötä on väistämättä paljon, mutta aiemmankin tutkimuksen mukaan näin isoissa perheissä lapset osallistuvat kotitöihin (Aalto & Varjonen 2005) ja puolisollekin lankeaa oma osansa. Minna kuvailee hoitavansa toimitusjohtajan tehtäviä perheen työnjaossa. Jaettu ymmärrys ja arkipäivän käytännöt perheen työnjaossa voivat kehittyä vähitellen ikään kuin huomaamatta (vrt. Lammi-Taskula 2007, 118). Aiemmassa tutkimuksessa kotitöihin liittyviä ristiriitoja puolisoitten välillä oli erityisesti perheissä joissa oli yksi lapsi tai nuoret vanhemmat. Lammi-Taskula tulkitsee vanhempien vanhempien, joilla on jo useampi lapsi, ajan myötä sopeutuneen kotitöiden määrän kasvuun ja kehittäneen molempia vanhempia tyydyttävän työnjaon. (Lammi-Taskula 2007, 129.) Kaikki kotona viihtyvät ja suurimman osan koti- ja lastenhoitotöistä tekevät äidit eivät myöskään ole sisimmässään

tyytymättömiä (Huttunen 2001, 74). Aiemman tutkimuksen mukaan kotityöt eivät ole kaikille pakkoa, vaan ne voidaan kokea rentouttavaksi toiminnaksi, joka on vastapainoa anasiotyölle. (Raijas & Varjonen 2007, 277). Minnakin kertoo pitävänsä kotitöistä ja näkevänsä ne harrastuksenaan.

Jaana kokee kotiöiden olevan liikaa omilla harteillaan (myös Nieminen 2008, 66), koska hän tekee suuren osan perheen kotitöistä, joita nelilapsisessa perheessä on paljon. Välillä työnjaosta perheessä keskustellaan kovaäänisesti. Aiempien tutkimusten mukaan kotityöt ovat yleisin riidanaihe perheissä (Malinen ym. 2005, 16; Nieminen 2008, 48; Paajanen 2007, 45, 80). Jaana kokee, että tasisempi työnjako puolisoitten kesken auttaisi häntä jaksamaan työssä. Jaanan aviomies huolehtii lapsista Jaana ollessa työssä, mutta Jaana ei ole aina tyytyväinen aviomiehen tekemään työn määrään ja aviomiehen tapaan hoitaa työt. Aiemmassa tutkimuksessa naisten arvioitiin olevan usein tyytymättömiä miesten halukkuuteen tehdä kotitöitä sekä miesten tekemän kotityön määrään tai laatuun ja muun muassa siitä syystä tekevän kotityöt itse. Jos kotityöt tekee itse, ei puolisoa tarvitse patistella työntekoon, eikä korjailla toisen työn jälkeä. (Turpeinen & Toivanen 2008, 153.) Myös omakotitalon työt sekä viljelys- ja metsätyöt vaikuttavat aviomiehen ajankäyttöön. Jaana haluaisi pysytyä huolehtimaan kaiken sujumisesta kotona, mutta työn vuoksi se ei ole mahdollista. Myös aiemmassa tutkimuksessa osa haastateltavista koki elävänsä tiukan aikataulun mukaan, repivänsä itseänsä moneen suuntaan ja silti potevansa huonoa omaatuntoa siitä, ettei ehtinyt tehdä kaikkia tarvittavia asioita (Ristimäki ym. 2008, 56).

Tiina kertoo tehneensä omat ratkaisunsa elämässä miettimällä koko perheen etua. Silloin kun Tiina ei ole työssä, hän kantaa vastuun perheestä. Tiina ollessa työssä vanhemmat jakavat vastuuta perheestä tasapuolisemmin (myös Lammi-Taskula & Salmi 2009b, 54). Tiina on ollut perheen työnjakoon tyytyväinen. Tiinan mielestä aviomieskin on pitänyt perheen työnjakoa hyvänä asiana, koska kokee oman työnsä raskaana. Tiinan ollessa työssä lapsetkin oppivat huolehtimaan asioistaan itsenäisemmin. Tiina on kokenut, että lasten itsenäinen oleskelu ei aina ole kuitenkaan ongelmaton (myös Lammi-Taskula 2004, 59-74).

Tuija kertoo, että hänelle lastenhoitojärjestelyt eivät aina ole olleet helppoja, koska lasten isä ei osallistu lapsista huolehtimiseen (myös Hakovirta 2006, 156). Tuija ei ole saanut entiseltä puolisoiltaan apua vaikka on pyytänyt. Vastuu lapsista ja kodista on jäänyt Tuijalle yksin.

4) Onko perheellä avustavia verkostoja?

Työn ja perheen yhteensovittamista perheessä voivat helpottaa toimivat avustavat verkostot tai vaikeuttaa niiden puute. Katin perheellä on käytössään laajat avustavat verkostot. Kotitalouspalveluiden ostaminen on yksi tapa lisätä käytettävissä olevaa aikaa (Ristimäki ym. 2008, 109). Katin perheen hyvä taloudellinen tilanne on mahdollistanut vanhempien taakan vähentämisen palkkaamalla siivoojan käymään muutaman kerran kuussa. Kati on kiitollinen hyvistä sosiaalisista tukiverkostoista. Useimmiten satunnaiset lastenhoito-ongelmat ratkaistaan isovanhempien avulla (Paajanen 2007, 62). Myös Katin perheessä molemmat isovanhemmat hoitavat lapsia ja apua saadaan myös vanhempien sisarruksilta.

Katjalta löytyy myös asuinpaikkakunnalta tärkeä sosiaalinen tukiverkosto, joka muodostuu avomiehen vanhemmista ja Katjan sisaresta. Palveluiden ostaminen ei todennäköisesti ole perheelle taloudellisesti mahdollista. Monet lapsiperheet ovat aiemmassa tutkimuksessa kokeneet palvelut liian kalliiksi (Ristimäki ym. 2008, 110).

Minnalla ei ole käytettävissään sosiaalista tukiverkosta, koska molempien vanhempien suku asuu kaukana ja perheen onkin täytynyt oppia selviytymään omin voimin. Lasten ollessa pienempiä helpotusta arkeen toi päivähoito ja myös isommat lapset ovat auttaneet hoitamalla pienempiään. Minna kertoo kärsivänsä tarpeestaan pärjätä omillaan ja vaikeudesta pyytää apua. Äitiyteen liitetään perinteisesti käsityksiä työteliäisyydestä ja ahkeruudesta (Katvala 2001, 99). Aiemmassakin tutkimuksessa suuri osa vastaajista oli sitä mieltä, että kotityöt kuuluu ja pitää pystyä tekemään itse (Ristimäki ym. 2008, 66). Minna ei ole ostanut palveluja, koska kokee että työt pitää tehdä itse.

Myöskään Jaanalla ei ole käytettävissään sosiaalista tukiverkosta, koska sukulaiset asuvat kaukana. Jompi kumpi vanhemmista huolehtii lapsista ja tarvittaessa isommat lapset huolehtivat pienemmistä lapsista. Jaana kokee lasten itsenäisen oleskelun vaikeaksi, koska lasten jäljiltä asiat ovat usein rempallaan. Jaanan kertomuksessa ei kerrota palvelujen käytöstä. Oletan sen merkitsevän, että palveluja ei ole käytetty. Siihen voisivat olla syynä taloudelliset tekijät ja asuminen kaukana taajamasta.

Tiinan on saanut lastenhoitoapua äidiltään kun lapset olivat pienempiä. Perhe ei ole ostanut palveluita. Tiinan pitkä kotiäitiys on todennäköisesti vähentänyt tarvetta avustaville verkostoille.

Aiemman tutkimuksen mukaan viralliset hoivamahdollisuudet eivät kata kaikkia yksinhuoltajien hoivatarpeita ja erityisesti isovanhemmat ovat tärkeitä lastenhoitoavun lähteitä (Kröger 2005, 207, 211, 213). Tuijankin sosiaalisena tukiverkostona on toiminut lähellä asuva isoäiti. Tuija kokee, että olisi pitänyt ostaa lastenhoitoapua, kun lapset olivat pieniä ja hän itse oli väsynyt. Mutta asuntolainan vuoksi siihen ei ollut taloudellisia mahdollisuuksia, koska rahatilanne oli todella tiukka. Lapsiperheiden köyhyysriski liittyy erityisesti suureen lapsilukuun, perhetilanteeseen jossa lapset ovat alle kolme vuotiaita sekä yksinhuoltajuteen (Salmi & Sauli & Lammi-Taskula 2009, 86). Rahatilanne parantui kun Tuija sai asuntolainan maksettua. Asunnon remonttitoita Tuija on teettänyt kotitalousvähennyksen avulla. Siivousapua Tuija ei ole edes harkinnut, koska haluaa huolehti itse kodistaan (myös Ristimäki ym. 2008, 80).

5) Onko äideillä vapaa-aikaa?

Vapaa-aikana tulisi irtaantua ja palautua työstä esimerkiksi rentoutumalla ja lepäämällä. Naisilla kuitenkin on usein taipumuksena tinkiä omista tarpeistaan perheen hyväksi. Aiemman tutkimuksen mukaan 80 prosenttia huoltajista piti tärkeänä, että lapsella on harrastuksia (Paaajanen 2001). Myös Kati pitää lasten harrastamista tärkeänä ja kahdella vanhemmalla lapsella on muutamia harrastuksia. Lasten harrastuksiin kuljettaminen tuo kuitenkin haasteita perheen ajankäytölle lastenhoidon ja kotitöiden lisäksi. Kati pyrkii myös itse harrastamaan pari kertaa viikossa. Aiemmissa tutkimuksissa pikkulapsivaihe on nähty hyvin haasteelliseksi vaiheeksi äidin jaksamisen kannalta (esim. Rönkä & Malinen & Lämsä 2009a). Katin kolmesta lapsesta kaksi on vielä alle kouluikäisiä ja harrastusten jälkeen jäävä aika illalla täyttyy lasten iltatoimissa avustamisesta. Kati toivoisi saavansa illalla hetken omaa aikaa, mikä käytännössä onnistuu vain valvomalla myöhempään kuin lapset, jolloin Kati kokee, että ei saa tarpeeksi lepoa. Menemällä nukkumaan yhtäaikaan lasten kanssa Kati saa tarpeeksi lepoa, mutta menettää mahdollisuuden omaan aikaan. Vastapainona kiireiselle arjelle Kati arvostaa viikonloppujen tuomia taukoja. Aiemmassa tutkimuksessa ajan- ja energian puutteen vuoksi on oltu huolissaan omasta hyvinvoinnista ja korostettu sellaisen ajan tärkeyttä, jolloin ei tarvitse mennä minnekään eikä ole kiire (Rönkä & Kinnunen & Sallinen 2005, 297).

Katja kaksi vanhinta lasta harrastavat aktiivisesti ja miehen iltatöiden vuoksi lasten kuljetus jää Katjan tehtäväksi. Katja toimii myös itse harrastuksen ohjaajana. Pitkän kuljetusmatkan vuoksi lasten harrastuksiin kuluu paljon aika. Aiemmassakin tutkimuksessa on tullut esiin lasten harrastusten kuormittavuus kun välimatkat pitkiä (Malinen & Rönkä 2009, 196). Katin tavoin Katjakin kokee lasten harrastukset tärkeiksi ja on valmis panostamaan lasten harrastuksiin niin kauan kuin lapset haluavat harrastaa. Katja kokee, että työn ja lasten harrastusten jälkeen jäävä aika

kuluu pakollisiin kotitöihin. Katja on sopeutunut siihen, että hänelle ei juuri jää omaa aikaa ja hän kertoo kokevansa lasten harrastustenaikaisen odottelun rentouttavana ja myös työn vapaa-aikana kotiasioista. Katja toivoo saavansa illalla hetken omaa aikaa, mutta usein väsymys pakottaa nukkumaan. Pitkät yöunet auttavat jaksamaan.

Minnan perheen kaikki viisi lasta ovat koululaisia ja kaikki lapset harrastavat. Aiemman tutkimuksen mukaan, kun koululaisperheessä harrastavia lapsia on useita, illat täyttyvät harrastuskuljetuksista ja harrastuksiin valmistautumisista ja perheenjäsenten aikataulujen yhteensovittaminen voikin vaatia monenlaisia järjestelyjä, sillä illan aikana pitää ehtiä myös ruokailla, tehdä kotityöt ja levätä (Malinen & Rönkä 2009, 196). Minnankin perheen illat täyttyvät lasten harrastuksista. Katin ja Katjan tavoin myös Minna pitää lasten harrastamista tärkeänä, vaikka se onkin perheelle suuri taloudellinen ja ajallinen rasitus. Minna kuitenkin uskoo tämän panostuksen kannattavaksi, kun lapsilla on järkevää tekemistä ja pysyvät pois pahoilta poluilta (myös Paajanen 2001, 42). Minna toivoo ehtivänsä vaihtaa kuulumiset päivittäin jokaisen perheenjäsenen kanssa, mikä ei näin isossa ja kiireisessä perheessä ole aina yksinkertaista. Minna kuvaileekin perheen arkea kaaokseksi, joka on välillä hallitua ja välillä vähemmän hallittua. Minna pohtii oman vapaa-ajan olevan suhteellinen käsitys: vapaa-aikaa on, jos sitä ottaa. Minna kokee vapaa-ajaksi kodinpiirin työt, joista pitää. Minnalla on myös toisinaan harrastustoimintaa, jossa voi irroittautua sekä kodista että työstä. Minnalla usein päivät venyvät, mutta hän arvele silti saavansa tarpeeksi lepoa.

Jaana pitää siitä, että vuorotyö mahdollistaa ajoittain omaa aikaa, vaikka hän käyttääkin sen yleensä kotitöihin ja asioiden hoitamiseen (myös Ristimäki ym. 2008, 56). Naisten vapaa-aikaa luonnehtii usein kotitöiden teko (Salmi 2004b, 121) ja kotitöitä tehdäänkin entistä enemmän vapaa-aikana (Niemi & Pääkkönen 2001, 13). Myös Jaana käyttää viikolla olevan vapaapäivänsä kotitöihin ja asioiden hoitamiseen. Jaanalla on harvoin kahta vapaapäivää peräkkäin ja hän kokeekin, että yksi vapaapäivä ei riitä irtautumiseen työstä ja Jaana onkin usein töihin palatessaan väsynyt (myös Salmi 2004b, 116). Aiemmassa tutkimuksessa äidit kokivat usein ajan- ja energianpuutetta työn ja kotitöiden viemän ajan vuoksi (Rönkä & Kinnunen & Sallinen 2005, 297). Koska molemmat vanhemmat työskentelevät vuorotyössä ja ovat harvoin yhtä aikaa kotona, perheellä on vähän yhteistä aikaa, mistä Jaana kokee lasten kärsivän. Vuorotyötä tekevät kokevat erityisesti työn haittaavan perhe-elämää. Vuorotyö vaikeuttaa perhen yhdessäoloa, kun vanhempien työajat menevät usein ristiin eikä yhteistä koko perheen yhdessäoloa löydy helposti. (Paajanen 2001, 83.) Silloin kun perheellä on yhteistä aikaa, siitä osataan todella nauttia. Koska vanhempien ei ole

mahdollista kuljettaa lapsia säännöllisesti harrastuksiin, lapsilla on harrastuksia, joihin he voivat kulkea omatoimisesti. Jaana itse ei työaikojen vuoksi harrasta säännöllisesti muuta kuin lenkkeilyä.

Tiina on oppinut arvostamaan omaa aikaansa aamulla koululaisten lähdettyä silloin kun ei ole työssä. Perheen kaikki jäsenet harrastavat ja illat täyttyvät harrastusohjelmasta. Kotiäitinä kotityöt voi hoitaa arkena päivällä ja viikonloput jäävät vapaiksi. Työssä ollessa aikaa ja energiaa kotitöihin on vähemmän, illat venyvät ja vapaa-aika täyttyy perheen huoltotoimilla. Tiina kokee, että heidän perheessään kaikilla on ollut tarpeeksi vapaa-aikaa hänen vähäisen työskentelynsä vuoksi.

Lasten ollessa pienempiä Tuijalla ei ollut vapaa-aikaa. Murrosikäiset lapset pystyvät jo huolehtimaan itsestään ja Tuijakin on pystynyt uudelleen aloittamaan harrastustoiminnan. Lapset huolehtivat omatoimisesti harrastuksistaan. Tuija saa tarpeeksi lepoa arkisin, mutta viikonloppuisin kertyy univelkaa odotellessa nuorison kotiutumista.

7. SUURTEN PERHEIDEN ÄITIEN ARKI ON KIIREISTÄ SUORITTAMISTA, MUTTA KUITENKIN KAIKEN VAIVAN ARVOISTA.

-JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielman tavoitteena oli selvittää suurten perheiden äitien kertomia kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisen arjesta sekä mitä merkitystä kerrotuilla kokemuksilla on äideille. Tutkimuksessa olin kiinnostunut myös siitä, minkälaisia erilaisia ratkaisuja äidit ovat tehneet arjen järjestelyissä yhdistääkseen työn ja perheen. Tutkimuskysymyksinä halusin selvittää minkälaisia kokemuksia suurten perheiden äideillä on työn ja perheen yhteensovittamisesta sekä minkälaisia merkityksiä erilaiset yksilölliset taustatekijät saavat suurten perheiden äitien elämäkokonaisuudessa. Luvussa viisi olen esitellyt suurten perheiden äitien kokemuksia kertomusten muodossa. Luvussa kuusi olen tarkastellut erilaisten yksilöllisten taustatekijöiden merkitystä äitien elämäkokonaisuudessa ja erilaisia äitien tekemiä ratkaisuja arjen järjestämiseksi.

7.1 Yhteenveto

Kuten kaikilla perheillä, myös tässä tutkimuksessa jokaisella suurella perheellä oli oma yksilöllinen elämäntilanteensa ja jokaisella äidillä oli monista erilaisista tekijöistä koostuva yksilöllinen elämäkokonaisuutensa. Perheet myös elivät erilaisissa elämänvaiheissa; toisissa perheissä osa lapsista oli alle kouluikäisiä ja toisissa taas kaikki lapset olivat jo kouluikäisiä. Myös perhetyypillä on vaikutusta työn ja perheen yhteensovittamisen kokemuksiin. Kahden vanhemman perheissä vanhemmilla on mahdollisuus vuorotella lasten hoidossa, mutta yksinhuoltajaäidit joutuvat usein turvautumaan sukulaisten tai tuttavien apuun (Hakovirta 2006, 155). Työn ja perheen yhteensovittamisen tarpeet vaihtelevat myös perheiden sisällä elämän eri vaiheissa (Salmi & Lammi-Taskula 2004). Vaikka äitien kertomuksissa tulee esiin samanlaisia teemoja, äitien erilaiset elämäntilanteet ja -mahdollisuudet piirtävät jokaisesta kertomuksesta erilaisen kuvan (vrt. Kolehmainen & Aalto 2004, 10). Yhteistä kaikille tutkimuksen äideille oli perhemyönteisyys (Jalinoja 2006; 2009). Toiset äidit olivat tehneet perheystävällisiä ratkaisuja elämässään ja ne jotka eivät voineet näin syystä tai toisesta toimia, toivat esiin halunsa toimia perheen edun mukaisesti. Hakimin (2000) preferenssiteorian mukaan tulkitsin kaikkien muiden kertomusten äitien, paitsi kotikeskeisen Tiinan, sijoittuvan työn ja perheen välillä tasapainoilevien sopeutujien ryhmään. Perustelut, joilla äidit sinne sijoitin, olivat kuitenkin eri äitien kohdalla erilaiset. Tässäkin tutkimuksessa useimmissa kertomuksissa tuli esiin työn ja perheen yhteensovittamisen

sukupuolittuneisuus eli lastenhoito ja kotityöt kuormittivat pääsääntöisesti sekä kotiäitejä että työssäkäyviä äitejä enemmän kuin isiä (Niemi & Pääkkönen 2001; Miettinen 2008). Suuressa perheessä isän rooli vanhempien välisessä työnjaossa korostuu suuren työtaakan vuoksi ja jaetulle vanhemmuudelle olisi käytännön tarvetta. Kertomuksissa isillä oli hyvin erilaisia rooleja Katin kertomuksen osallistuvasta isästä Tuijan kertomuksen perheen luota poissaolevaan isään saakka.

Työn ja perheen yhteensovittamista pikkulapsiperheissä on tutkittu paljon ja tämä perhevaihe on todettu haasteelliseksi. Aiemmasta pikkulapsiperheitä koskevasta tutkimuksesta on löydettävissä tämän tutkimuksen kanssa yhteneväisiä teemoja työn ja perheen yhteensovittamisen haasteisiin liittyen. Esimerkiksi vuorotyö tai yksinhuoltajuus saattavat aiheuttaa ongelmia työn ja perheen yhteensovittamiseen perhevaiheeseen katsomatta. Kiire, ajankäytön ongelmat, tunne jatkuvasta suorittamisesta ja väsymys ovat teemoja, jotka halkovat työn ja perheen yhteensovittamisen kenttää kaikissa perhevaiheissa. Näiden haasteiden taustasta on löydettävissä myös eroja eri perhevaiheissa. Kun pikkulapsivaiheessa lasten hoitoon kuluva suuri aika luo paineita ajankäytölle, koululaisperheessä lasten tultua itsenäisemmäksi, tämä haaste on ohitettu, mutta se korvautuu harrastusten tuomalla lisätaakalla ajankäytölle. Ja mitä suuremmasta perheestä on kyse, sitä enemmän harrastustoimintaan kuluu aikaa. Pikkulapsiperheissä vietetään paljon aikaa kotona yhdessä perheen kanssa, koululaisperheessä vapaa-ajasta vietetään suuri osa kodin ulkopuolella harrastustoiminnassa. Kun työ ja harrastustoiminta vievät suuren osan arjesta ja kotona vietetystä ajasta suuri osa kuluu pakollisiin kotitöihin, syntyy tunne jatkuvasta suorittamisesta. Suuressa perheessä kotityötä on paljon ja kotitöiden jakamisella perheessä on vaikutusta äidin jaksamiseen ja mahdollisuuteen saada lepoa ja omaa aikaa, kuten myös sillä, onko perheellä käytettävissään avustavia verkostoja. Suurella perheellä menotkin ovat suuret, mikä heikentää perheiden mahdollisuutta ostaa palveluja. Suuressa perheessä myös perheen sisäinen kommunikointi eli kuulumisten vaihtaminen kaikkien perheenjäsenten kanssa vie enemmän aikaa kuin pienemmässä perheessä. Useamman lapsen vanhemmuuden tekee vaativammaksi myös se, että lasten välisiä ristiriitatilanteita on enemmän kuin pienemmässä perheessä (Malinen ym. 2005, 64).

Suurten perheiden äitien kertomuksista välittyi iän mukanaan tuoma aikasempaa rauhallisempi asennoituminen, joka tuo seesteisyyttä arkeen (Ristimäki ym. 2008, 56). Äidit kertoivat miten aiemmin oli ollut ongelmia, mutta ongelmat oli ratkaissut joko aika tai niihin oli löydetty muu ratkaisu. Perheisiin oli ajan mukana kehittynyt omat tapansa tehdä asioita. Jaanan kertomuksessa ongelmiin ei vielä oltu löydetty ratkaisua. Suurten perheiden äideillä on pitkä kokemus äitiydestä ja he ovat ajan myötä ehtineet sopeutua perhe-elämän velvoitteisiin. Haasteellisista elämäntilanteista

ja -vaiheista huolittamatta äidit usein kertoivat, että eivät kuitenkaan koe tilannetta ongelmallisena. Äidit osasivat myös nauttia kaikista pienistäkin elämän tarjoamista iloista.

Kinnusen, Malisen ja Laitisen (2009, 146) tutkimuksessa työn ja perheen yhteensovittamisessa onnistuminen liittyi ennen kaikkea tasapainoiseen suhteeseen eri elämänalueiden välillä. Pittman (1994) piti tärkeänä kokemusta työ ja perheen yhteensopivuudesta eli yksilö on joko tyytyväinen tai tyytymätön työn ja perheen vaatimusten ja hyötyjen väliseen vaihtosuhteeseen. Kun yksilö on vaihtosuhteeseen tyytyväinen, työ ja perhe ovat tasapainossa hänen elämässään. Taas mikäli yksilö ei ole tyytyväinen vaihtosuhteeseen, työ ja perhe ovat epätasapainossa hänen elämässään. Pittmanin näkemykset toimivat näkökulmana yhteenvedolle kertomuksista.

Katin perheessä tasapuolinen työnjako oli mahdollistanut molemmille vanhemmille yhtäläiset mahdollisuudet osallistua työelämään. Katille työn ja perheen yhteensovittaminen merkitsi kuitenkin arkipäivänä useita kertoja päivässä vaihtamista äidin roolista työrooliin ja takaisin. Molempien vanhempien työaikajärjestelyt ja joustavat työajat lyhensivät lasten hoitoaika ja pitivät koululaisen yksinolon vähäisenä, mitä Kati piti tärkeänä. Perheessä oli sopeuduttu työajan lyhentämisen aiheuttamiin taloudellisiin heikennyksiin. Perheellä oli myös hyvin toimivat avustavat verkostot. Työn ja perheen yhteensovittamisen järjestelyiden Kati koki olevan tasapainossa perheessä. Hän koki myös työn ja perheen tasapainottavan toinen toisiaan ja molemmat elämänalueet olivat Katille tärkeitä. Jonkin verran epätasapainoa Katin elämään toi perheen elämänvaihe, jossa nuorimmat lapset olivat vielä alle kouluikäisiä. Alle kouluikäisten lasten hoitoon kuluu enemmän aikaa kuin kouluikäisten (Aalto & Varjonen 2005), vanhempien keskinäisestä tasaisesta työnjaosta huolimatta suuressa perheessä on aina paljon kotityötä ja perheen harrastukset kuluttivat paljon aikaa. Työn ja perheen yhdistelmästä rakentui kiireinen aikataulu, joka sai elämän tuntumaan jatkuvalta suorittamiselta. Kati ei kuitenkaan kokenut kiirettä ja suurta työtaakkaa ongelmallisena. Perheen elämänvaihe ja kiireisyys asettivat Katin myös tilanteeseen, jossa iltaisin oli valittava joko hänen toivomansa oma aika tai riittävä lepo. Viikonloput toivat kaivatun tauon arkiseen suorittamiseen. Katin kertomuksesta välittyi sopeutuminen elämäntilanteeseen. Vaikka hänen elämässään kaikki asiat eivät olleet niin kuin hän toivoisi niiden olevan ja hän teki myönnytyksiä muiden perheenjäsenten hyväksi, tulkitsisin kuitenkin Katin kokevan työn ja perheen olevan melko hyvässä tasapainossa hänen elämässään.

Katjan perheessä käytettiin paljon aikaa ansiotyöhön avomiehen kaksinkertaisen työpäivän vuoksi. Perheen elannon turvaamiseksi tämä on kuitenkin ollut välttämätöntä, vaikka Katja toivoikin, että

avomies voisi lopettaa iltatöiden tekemisen. Katja koki tarvetta kokoaikatyötä lyhempään työaikaan, mutta se ei todennäköisesti ollut taloudellisesti mahdollista. Joustava työaika helpotti työn ja perheen yhteensovittamista. Katin tavoin Katja koki työn ja perheen toimivan vastapainona toisilleen ja molemmat elämänalueet olivat hänelle tärkeitä. Pääasiallinen vastuu ja työtaakka lastenhoidosta ja kotityöstä jäi Katjan kannettavaksi. Lisää haasteita hänelle toi perheen elämänvaihe, jossa kaksi kolmesta lapsesta oli vielä alle kouluikäisiä. Avomies auttoi kotona ollessaan ja perheellä oli myös toimiva sosiaalinen tukiverkosto. Katin tavoin Katjan koki arjen kiireiseksi suorittamiseksi. Lasten harrastamiseen ja kuljettamiseen kului paljon aikaa, mikä lisäsi kiireentuntua entisestään. Myös Katjan kertomuksesta välittyi sopeutuminen omaan elämäntilanteeseen. Hän oli oppinut ottamaan rentoutumisaikoja aina kun siihen jostain löytyy tilaisuus ja sopeutunut oman ajan puutteeseen. Jaksamisesta hän huolehti riittävästi yönä, vaikka se usein vei mahdollisuuden omaan aikaan. Vaikka Katja toivoikin monien asioiden olevan erilaisia hänen elämässään, näkisin kuitenkin Katjan kokevan työn ja perheen olevan enemmän tasapainossa kuin epätasapainossa hänen elämässään.

Minnan työ yksityisyrittäjänä antoi joustavuutta työn ja perheen yhteensovittamiseen. Hän pystyi vaikuttaa omiin työaikoihinsa, vaikka asiakkaatkin loivat raamit ajankäytölle. Iltaisin Minna koki olevan vähän työstä vapaata aikaa. Hän viihtyi kodin piirissä ja asiakaspalvelutyö antoi henkisesti vaihtelua elämään. Minna koki, että hänen työskentelynsä kodin yhteydessä mahdollisti perheen arjen pyörimisen. Myös Minnalle työ toi vaihtelua perhe-elämään. Perhe oli hänelle tärkeä ja hän panosti siihen paljon. Koska Minnalla todennäköisesti oli mahdollisuus ainakin välillä tehdä kotitöitä päiväaikaan, hänelle oli langennut myös pääasiallinen vastuu niistä. Hän ei kokenut sitä ongelmana, koska piti kotitöiden tekemisestä. Viisilapsisessa perheessä kotityötä on paljon ja Minnan työnjohdon alaisena kaikki perheenjäsenet osallistuivat kotitöihin. Koska kaikki lapset olivat jo koululaisia, lapset osasivat jo huolehtia itsestään itsenäisesti. Minnalla ei ole koskaan ollut käytettävissään sosiaalisia tukiverkostoja, joten kaikki tehtävät on jaettu perheen sisällä. Koska hän koki tärkeäksi töiden tekemisen omin voimin, palveluita ei ole ostettu arkea helpottamaan. Kaikki perheen lapset harrastavat ja harrastukset täyttivät perheen vapaa-ajan ja olivat myös suuri taloudellinen investointi. Minna toivoi kaiken panostuksen lapsiin tuovan lapsille hyvän pohjan elämälle. Hän koki vaikeaksi erottaa vapaa-ajan muusta elämästä ja näki, että vapaa-aikaa saa järjestämällä sitä itselleen. Vaikka päivät venyivät pitkiksi, hän uskoi saavansa tarpeeksi lepoa. Minnalla on pitkä kokemus äitiydestä ja todennäköisesti työn ja perheen yhteensovittamisestakin. Perheeseen on ehtinyt kehittyä tietyt tavat tehdä asioita ja Minna vaikutti sopeutuneen perheen elämäntapaan. Kiireisestä ja työntäyteisestä elämäntavasta huolimatta tulkitsen Minnan kokevan työn

ja perheen olevan aika hyvässä tasapainossa hänen elämässään.

Jaana koki vuorotyön haittaavan monella tavalla omaa ja perheen elämää erityisesti vaihtelevien työaikojen vuoksi. Hänen mielestään vuorotyön sovittaminen yhteen muun perheen elämän kanssa oli vaikeaa. Molempien vanhempien vuorotyön vuoksi perheellä oli harvoin yhteistä aikaa, mutta silloin kun sitä oli, siitä osattiin nauttia. Jaana tunsu laiminlyövänsä perhettä ja tunsu siitä huonoa omaatuntoa. Työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmat myös laskivat hänen työmotivaatiotaan. Jaana toivoi voivansa jäädä kotiäidiksi, jolloin hän voisi viettää enemmän aikaa lasten kanssa ja huolehtia kodista ja asioiden sujumisesta toivomallaan tavalla, mutta koki, ettei se ole taloudellisesti mahdollista. Jaana näki kotitöiden olevan liikaa omalla vastuullaan ja työnjaosta riideltiin myös perheessä. Jaanan aviomies huolehti lapsista Jaanan ollessa työssä, mutta Jaana ei aina ollut tyytyväinen asioiden sujumiseen. Aviomiehen aikaa kului myös talon ja ympäröivien maa-alueiden töissä. Myöskään lasten itsenäinen oleskelu ei aina sujunut toivotulla tavalla. Perheellä ei ollut käytettävissä sosiaalisia tukiverkostoja. Jaana käytti vapaa-aikansa kotitöihin sekä asioiden hoitoon ja oli usein töihin palatessaan valmiiksi väsynyt. Jaana kokikin, että tasaisempi työnjako perheessä auttaisi häntä jaksamaan työssä. Vanhempien vuorotyön vuoksi säännöllinen harrastaminen on perheessä hankalaa ja lapset harrastivat omatoimisesti. Jaanalla itsellään ei ollut harrastuksia vuorotyön vuoksi. Koska Jaanaa ajaa työmarkkinoille taloudellinen pakko ja hän kokee työn ja perheen yhteensovittamisen raskaaksi ja vaikeaksi, näen Jaanan kokevan työn ja perheen olevan hänen elämässään epätasapainossa.

Perhekeskeiseksi itsensä määrittelevä Tiina oli pitkään kotiäiti ja opiskelija. Hän on kokenut kotiäitiyden hyvänä ratkaisuna sekä itselleen että perheelleen. Tiina on nauttinut siitä, että voi osallistua kaikin tavoin lasten ja perheen elämään ja olla läsnä lapsille silloin kun ei ole työssä. Nelilapsisessa perheessä riittää työtä ja hän on kokenut aina tehneensä kovasti työtä. Tiina näki myös tukeneensa miehensä uraa kotiäitiydellä. Hän on ollut pettynyt siitä, että työmarkkinoilla ei arvosteta hänen elämäkokemustaan ja tekemiään ratkaisuja. Tiina onkin kokenut joutuvansa selittelemään jäämistään kotiäidiksi. Hän on nauttinut kotiäidin vapaudesta järjestellä oma elämänsä ja on kokenut erityisesti kokopäiväisen työn hankalana. Tiina on miettinyt ammatin vaihtamista paremmin itselleen sopivaksi. Hän on tehnyt mielellään ptkätyötä ja on kokenut työttömyysjaksot tervetulleina lepojaksoina. Tiina hakeutui työelämään saadakseen itselleenkin tuloja. Hän kertoi perheen taloudellisen tilanteen parantuneen hänen työskentelynsä myötä. Tiina on myös pitänyt siitä, että työ rytmittää elämän arkeen ja viikonloppuun sekä sellaisista työn tuomista eduista, joita ei ole mahdollista saada kotiäitinä. Hän on kokenut, ettei tarvitse työtä tyydyttääkseen henkiset ja

sosiaaliset tarpeensa. Perheeseen on muotoutunut työnjako, jossa Tiina kantaa vastuun kodista ollessaan kotona ja työnjakoa tasapuolistetaan hänen mennessään työhön. Tiina koki molempien vanhempien olevan tyytyväinen työnjakoon. Kaikki perheen lapset ovat jo kouluikäisiä ja myös lapset kantavat enemmän vastuuta Tiinan ollessa työssä. Toisaalta Tiina on kokenut, että lasten itsestään huolehtiminen ei ole aina sujunut ja hän on kokenut erityisesti työssä ollessaan hankalaa sen, että lasten koulunkäynnissä avustaminen vaatii vanhemmiltakin paljon työtä. Tiina näki vapaa-ajan tärkeänä ja koki, että hänen vähäisen työskentelynsä vuoksi heidän perheessään kaikilla on ollut melko hyvin vapaa-aikaa. Kaikki perheenjäsenet harrastavat ja illat täyttyivät harrastusohjelmasta. Tiina kokikin hankalana sen, miten työssä ollessa vapaa-aika täyttyy perheen huoltotoimilla ja voimiakin on vähemmän. Tulkitsen Tiinan kokevan oman ja perheen elämän olevan tasapainossa silloin kun hän ei ole työssä ja työn ja perheen yhteensovittamisen tuovan elämään hieman epätasapainoa.

Yksinhuoltajana elävä Tuija on viihtynyt työssään ja on kokenu työssä saatavan aikuisen seuran tärkeäksi. Työ on ollut myös yhden elättäjän perheelle taloudellisesti tärkeä. Työn ja perheen yhteensovittamista on helpottanut joustava työyhteisö, joka on ymmärtänyt Tuijan elämän haasteet. Hyvä työyhteisö on auttanut jaksamaan työssä sekä kotona ja joustavuus on helpottanut lapsista huolehtimista erityisesti lasten ollessa alakouluikäisiä. Vaikka lapset ovatkin jo kasvaneet murrosikäisiksi, elämä oli edelleen kiireistä. Tuija toivoikin lyhempää työaikaa. Hän ei ole saanut apua entiseltä puolisoiltaan pyynnöstä huolimatta ja Tuijan onkin ollut löydettävä keinot selviytyä omin avuin. Lastenhoitoapua hän on saanut äidiltään. Yksinhuoltajana Tuijalla on ollut vähemmän valinnanvaihtoehtoja kuin parisuhteessa elävillä, sillä perheen ainoana elättäjänä toimiminen on raamittanut hänen mahdollisuuksiaan. Tuija koki, että hänen olisi pitänyt ostaa lastenhoitopalveluja lasten ollessa pieniä helpottaakseen omaa väsymystään, mutta estävänä tekijänä toimi asuntolainan aiheuttama tiukka rahatilanne. Taloudellinen tilanne parantui kun Tuija sai lainan maksettua pois. Hän on ostanut remonttipalveluja, mutta siivouspalveluiden ostamista hän ei ole edes harkinnut, koska on halunnut huolehtia kodistaan itse. Lasten ollessa pienempiä Tuijalla ei ollut vapaa-aikaa, mutta lasten kasvettua isommiksi ja itsenäisemmiksi hänellä on ollut mahdollisuus rentoutua harrastuksissa. Murrosikäisten äidille on kertynyt viikonloppuisin univelkaa odotellessa lasten saapumista kotiin, mutta muulloin Tuija koki saavansa tarpeeksi lepoa. Tulkitsen, että työyhteisöllä on ollut tärkeä merkitys Tuijan työn ja perheen yhteensovittamista tasapainottavana tekijänä vaikeassa elämäntilanteessa. Lasten ollessa pienempiä työ ja perhe ovat olleet enemmän epätasapainossa Tuijan elämässä, mutta lasten kasvettua isommiksi työn ja perheen suhde on tasapainottunut.

7.2 Pohdinta

Kun narratiiviseen lähestymistapaan tutustuu ensimmäistä kertaa, se tuntuu ensin hämmäntävältä, koska ei ole tarkkoja sääntöjä ja ohjeita miten toimia, vaan jokainen tutkimus on oma yksilöllinen kokonaisuutensa. Mitä pidemmälle tässä tutkimuksessa olen edennyt, sitä suurempana rikkautena olen tämän sääntelemättömyyden kokenut. Narratiivinen lähestymistapa antoi mahdollisuuden tehdä tutkimusta aiheen ja tutkijan näkökulmasta luontevimmalla tavalla. Laadullisessa tutkimuksessa keskeisiä ovat aineistosta tehdyt tulkinnat. Vaikka olen pyrkinyt pitämään omat mielipiteeni ja kokemukseni erillään tutkittavien kokemuksista, näen Jähin (2004, 82) tavoin, että tulkintani kirjoittajien kokemuksista ovat väistämättä oman todellisuuteni läpäisemiä, tulkintoja oman maailmani ja kirjoittajien maailman kohtaamisesta. Läheinen suhde tutkittavaan aiheeseen voidaan nähdä uhkana tutkimuksen luotettavuudelle, mutta olen tässä tutkimuksessa kokenut henkilökohtaisen kokemuksen arvokkaaksi, eräänlaiseksi peiliksi ja pohjaksi tulkinnoille, jopa tavaksi tietää (Huhtanen 2004, 196). En Huhtasen (2004, 191) tavoin väitä omistavani totuutta kertomuksen kirjoittaneiden suurten perheiden äitien elämästä, vaan pidän tekemiäni tulkintoja mahdollisina, eräänlaisina ehdotuksina. Onkin hyväksyttävä se, ettei voi koskaan ymmärtää tai kuvitella ymmärtävänsä täysin toisen ihmisen kokemuksia (Kulmala 2006, 23). Olen pyrkinyt tuomaan näkyväksi erilaisia suurten perheiden äitien kokemuksia heidän erilaisista elämäntilanteistaan ja elämänvaiheistaan käsin. Ja näistä kokemuksista rakennettuihin kertomuksiin olen pyrkinyt sisällyttämään koetun todellisuuden. Narratiivisessa tutkimuksessa ei arvioida kerrottavan kokemuksen todenperäisyyttä, vaan nähdään kokemusten kuvaukset kertojilleen tosina (Erkkilä 2009, 201).

Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostivat narratiivinen lähestymistapa ja sosiaalinen konstruktionismi. Koin työn ja perheen yhteensovittamisen suuressa perheessä aiheeksi, joka olisi vaikea tuoda esiin ilman runsasta kuvailua. Narratiivinen lähestymistapa sopi tähän tehtävään mielestäni todella hyvin. Lisäksi koin narratiivisuuden itselleni luontevaksi tavaksi tehdä tutkimusta ja hyvin motivoivaksi. Konkreettisimmin sosiaalinen konstruktionismi tuli esiin tutkimuksessani niin, että kirjoituksia lukiessani kiinnitin huomiota kirjoittajien tapaan ilmaista asioita. Tulkitsin kirjoittajien kokeneen kirjoituksen aloittamisen ja lopettamisen vaikeaksi, koska näissä osioissa he usein turvautuivat yleisesti käytettäviin ilmauksiin, kuten puhuttiin elämän ruuhkavuosista tai lopetettiin ilmaisuun ”väsynyt mutta onnellinen”. Suurin osa äitien kirjoituksista oli kuitenkin aitoa kuvailua omasta kokemuksesta ja tunteista ja tällaisiin yleisesti käytettäviin ilmaisuihin turvaututtiin vain, kun ne parhaiten kuvasivat tilannetta tai asiaa. Kaikki kirjoitukset olivat myös

hyvin persoonallisia ja keskenään erilaisia.

Aineisto koostui yhdestätoista työssäkävyn suuren perheen äidin kirjoittamasta kirjoituksesta. Oma elämäntilanteeni asetti rajoituksia aineiston keruun tavoille ja todellisina vaihtoehtoina minulla olivat sähköpostihaastattelu tai kirjoitusten kerääminen. Koska halusin, että äidit saavat kertoa kertomuksensa vapaasti, valitsin kirjoitusten keräämisen. Kirjoitusten kerääminen oli eräänlainen riski aineiston saatavuuden kannalta, mutta minulla oli varasuunnitelmana kirjoitusten kerääminen tuttavilta, mikäli en saisi niitä riittävästi. Sähköpostissa kiertävä pyyntö osoittautui hyväksi tavaksi kerätä aineistoa ja sain lopulta yhden kirjoituksen enemmän kuin asetin tavoitteeksi. Aineistojen sisällöllinen rikkaus myös yllätti minut positiivisesti. Koin, että suurten perheiden äideille sopi hyvin aineistonkeräystapa, jossa he itse saivat päättää kirjoittamisen ajankohdan. Koska kirjoitusten pohjana oli vahvasti käytetty tekemiäni kysymyksiä, kirjoitukset eivät olleet täysin vapaasti kirjoitettuja. Koin kuitenkin kysymysten liittäminen kirjoituspyyntöön tärkeäksi, sillä minulle jäi kuva, että kysymykset olivat äitejä motivoiva tekijä eli ilman niitä kirjoittaminen olisi saattanut tuntua liian vaikealta ja voinut jäädä tekemättä. Uskoisin pääasiallisena äitien motivaationa kirjoitusten kirjoittamiseen olleen halu auttaa tutkijaa. Muutamissa kirjoituksissa tuotiin esiin halua jakaa tunteita tai koettiin olevan yksin työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyvien ajatusten kanssa. Äidit muistivat kirjoittaessaan, että kirjoitus oli osoitettu sitä pyytäneelle tutkijalle. Tämä näkyi alku- ja lopputervehdyksinä tutkijalle.

Analyysin toteutin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Vaikka minulla oli selkeä kuva mitä analyysiltä halusin, metodin löytäminen tuntui pitkään hankalalta. Kertomusten kirjoittaminen oli minulle hyvin mieluinen tehtävä. Koin kuitenkin halua päästä pelkkää kuvailua syvemmälle aiheeseen. Halusin myös liittää tutkimuksen empiirisen aineiston aiempaan tutkimukseen ja teoriaan. Koska halusin pitää kertomukset sujuvina ja ehjinä, en halunnut liittää niihin teoriaa. Päädyin jatkamaan analyysia ja hain uutta näkökulmaa rationaalisen valinnan teorioiden lähtökohdista. Yhteenvedossa ei ehkä ole välttämätöntä enää etsiä uusia näkökulmia, mutta halusin tarkastella aineistoa vielä koetun työn ja perheen välisen tasapainon/epätasapainon näkökulmasta, koska ajatus työn ja perheen tasapainosta tai epätasapainosta oli kulkenut mukanani analyysin alusta alkaen. Pienestä aineistosta ei ole mahdollista tehdä kovinkaan pitkälle vieviä yleistyksiä ja tässä tutkimuksessa onkin kuvattu kokemuksia, jotka pätevät tähän kyseenomaiseen aineistoon. Mutta kuten analyysissa tuli ilmi, samanlaisia kokemuksia oli löydettävissä aiemmastakin tutkimuksesta.

Kun tutkitaan henkilökohtaisia kokemuksia, eettisyys on vahvasti läsnä koko analyysin ajan. Erityiseen eettiseen ongelmaan törmäsin kirjoittaessani kertomuksia. Yhden äidin kirjoituksesta puuttuivat tiedot vanhempien tarkoista ammattinimikkeistä ja yhdeltä äidiltä tieto hänen etunimestään. Pelkäsin vahingossa käyttäväni heidän oikeita tietojaan tietämättäni. Halusin kunnioittaa kirjoittajien oikeutta valita kertomansa, enkä pyytänyt heiltä näitä tietoja. Lähetin äideille sähköpostit, joissa kerroin ongelmastani ja kerroin heille mitä tietoja olin ajatellut kertomuksissa käyttää ja pyysin vahvistusta sille, että en ollut osunut heidän oikeisiin tietoihinsa. Sain vahvistukset ja pystyin taas jatkamaan levollisin mielin analyysia. Kirjoitusten yhdistely uusiksi kertomuksiksi oli myös asia, joka mietitytti minua eettisesti. Yhdistämällä kirjoituksissa kerrottuja kokemuksia pystyin suojaamaan paremmin äitien anonymiteettiä, mutta negatiivisena puolena voi olla se, että joku kirjoittajista voi kokea kertomukselleen tehdyn väkivaltaa ja kertomuksista tuli myös keinotekoisia, koska kenenkään kertomusta ei kerrottu sellaisena kuin se oli kirjoitettu (Hänninen 1999, 33). Koin kuitenkin anonymiteetin suojaamisen tärkeimmäksi.

Pohdin usein analyysiprosessin aikana kirjoitusten sisällön määrällistä edustavuutta eli sitä, että valitsemallani tavalla tehdä analyysia tutkimuksestani ei tule ilmi kokemusten yleisyys. Tilastolliset yleistykset eivät ole laadullisessa tutkimuksessa keskeisiä ja hyväksyin tämän puutteen työssäni, sillä tavoitteenanihan oli esitellä erilaisia kokemuksia. Koin kuitenkin saaneeni melko hyvin aineistoon edustuksen erilaisista perhevaiheista, ammattialoista ja työajoista kuvaamaan aineistoa ja mahdollisuuksien mukaan määrittelin äitien iän sekä lasten iän ja määrään vastaamaan melko lähelle alkuperäistä aineistoa. Koin kuitenkin kokemusten sisällön näitä taustatekijöitä merkityksellisemmäksi tekijäksi. Olen kuitenkin pyrkinyt rakentamaan kertomukset mahdollisimman lähelle alkuperäisiä kertomuksia.

Jos aloittaisin nyt tämän tutkimuksen tekemisen uudelleen alusta, tekisin useita muutoksia kirjoituspyyntöön. En halunnut paisuttaa kirjoituspyynnön kysymyslistaa niin pitkäksi, että se veisi halun vastata pyyntöön. Jos kirjoittaisin nyt kirjoituspyyntöä, tämänkin uhalla tekisin kysymyslistasta hieman pidemmän. Sinänsä olin kysymyksiini tyytyväinen. Sijoitin osan kysymyksistä johdanto-osaan, mutta nämä kysymykset jäivät vähimmälle vastaukselle. Esimerkiksi kysymykseen, onko työn ja perheen yhteensovittamisesta keskusteltu puolison kanssa, sain melko vähän vastauksia. Nyt jälkiviisaana sijoittaisin kaikki kysymykset samaan listaan.

Kymmenen uutisissa 19.10.2010 yhtenä uutisaiheena oli lapsiperheiden vaikeudet saada kunnallisia lastenhoito- ja kotiapalveluja. Olin tuolloin jo kerännyt oman aineistoni ja oivalsin vasta tuolla

hetkellä, että arkitiedon pohjalta olin pitänyt itsestään selvänä, että kunnallisia palveluja ei ole saatavissa useimmille lapsiperheille, enkä ymmärtänyt tutkittavilta asiasta kysyä. Yhdessäkään kirjoituksessa ei tuotu julkisia palveluja esiin. Sinänsä asia on mielenkiintoinen. Suurissa perheissä mitä ilmeisemmin olisi tarvetta ja kysyntää julkisille palveluille ja ne olisivat kustannustasoltaan todennäköisesti näille perheille parhaiten hankittavissa. Tulevissa tutkimuksissa olisikin mielenkiintoista selvittää onko suurten perheiden mahdollista saada julkisia lastenhoito- ja kotiapupalveluja?

Tiedustelin äideiltä palveluiden ostamisesta. Harkinnan jälkeen jätin pois kysymyksen palveluiden käyttämättä jättämisen syistä. Analyysia tehdessä kuitenkin mietin tätä kysymystä. Olisin toki voinut ottaa vielä yhteyttä tutkittaviin, mutta en kokenut kysymystä niin keskeiseksi tutkimuksen kannalta, että olisin näin toiminut. Myöhempään tutkimukseen kysymyksen liittäminen kannattaa kuitenkin harkita. Suurelle perheelle palveluiden saatavuus voi olla keskeistä, koska monelle lapselle ei välttämättä aina ole helppo löytää halukasta hoitajaa lähipiiristä ja suurta kotityötaakkaa voi työssäkäyvillä vanhemilla olla tarpeen keventää.

Tässä tutkimuksessa näkökulma oli äitien kokemuksissa, mutta usein viitattiin myös suurten perheiden isiin. Heidänkin kokemuksensa olisivat varmasti mielenkiintoiset tutkia. Tässäkin tutkimuksessa tuli jonkun verran esiin miten eri perheissä voi olla hyvin erilainen työnjako vanhempien kesken ja miten työnjako voi ajan myötä muuttua perheen sisälläkin. Voisi olla mielenkiintoista tutkia onko työnjako vanhempien kesken muuttunut yksittäisen perheen eri vaiheissa lasten määrän lisääntyessä?

Suurten perheiden äideistä välittyi kuva perhemyönteisinä henkilöinä. Perhemyönteisyys on tänä päivänä muutenkin yleistä, mutta mietin usein, että ovatko suurten perheiden äidit jo alun alkaen perhemyönteisiä vai tuleeko heistä perhemyönteisiä ajan myötä perheen kasvaessa? Minulle välittyi suurten perheiden äideistä myös kuva melko samanlaisesta arvomaailmasta. Mietinkin, että valikoituuko suuren perheen äidiksi tietyn tyyppisiä ihmisiä?

Aloittaessani tätä tutkimusta minulla oli kokemusta työelämästä, perhe-elämästä ja opintojen aikana karttui kokemusta opintojen ja perheen yhteensovittamisesta, mutta minulla ei ollut juuri kokemusta työn ja perheen yhteensovittamisesta. Tutkimuksen loppumetreillä palasin työelämään ja olen saanut kokemusta työn ja perheen yhteensovittamisesta. Olin ehtinyt tehdä analyysit valmiiksi ennen työhön paluuta ja minusta on ollut mielenkiintoista lukea niitä uudelleen sillä silmällä, että

ovatko ajatukseni jotenkin muuttuneet oman kokemuksen myötä. Näin ei kuitenkaan ole käynyt, todennäköisesti koska aiempi kokemukseni äitinä oli riittävää, sillä en työhön paluun yhteydessä ole kokenut mitään, mitä en olisi jo aiemmin kokenut. Olen puhunut useasti tästä tutkimuksesta työnä. Oman haasteellisen elämäntilanteeni vuoksi ilmaus on tuntunut luontevalta. Tämä on ollut työ, joka on ollut kokoajan mielessä, vaikka ei käytännössä olisi työtä pystynyt tekemäänkään juuri sillä hetkellä. Koska tämän työn tekemiseen ei aina ole ollut helppo löytää aikaa ja etenkin työrauhaa, tämän työn valmiiksi saattaminen tuntuu arvokkaalta saavutukselta, suoranaiselta itsensä ylittämiseltä.

LÄHTEET:

- Aalto, Kristiina & Varjonen, Johanna (2005) Hoituuko kaksi lasta samalla kuin yksi? Kotityöaika erikokoisissa perheissä. Teoksessa Hannu Pääkkönen (toim.) Perheiden ajankäyttö. Helsinki; Tilastokeskus, 21-39.
- Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Anttila, Timo & Nätti, Jouko & Väisänen, Mia (2007) Työ, perhe ja aikapulan hallinta. Janus 15(3), 245-260.
- Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöliitto. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D48/2008. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/42524/diss2008berg.pdf?sequence=1>. Viitattu 15.1.2011.
- Bihan, Blanche Le & Martin, Claude (2005) Atypical Working Hours: Consequences for Childcare Arrangements. Teoksessa Teppo Kröger ja Jorma Sipilä (toim.) European Families Up Against the Demands of Work and Care. Malden: Blackwell Publishing, 9-33.
- Bittman, M & Pixley, J (1997) The double life of the family: Myth, hope and experience. Sidney: Allen and Unwin.
- Coffey, Amanda & Atkinson, Paul (1996) Making sense of qualitative data. Complementary research strategies. Lontoo: Sage Publications.
- Erkkilä, Raija (2009) Narratiivinen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Juha Perttula ja Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkintaymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 195-226.
- Eräranta, Kirsi & Käsälä, Marja (2007) Työ, perhe ja yhteensovittaminen. Katsaus tutkimuksiin ja käsitteisiin. Janus 16(3), 184-199.
- Eskola, Jari (2007) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 159-183.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Hannele (2003) Johdanto: Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 7-15.
- Haataja, Anita (2005) Lasten hoitomuodon valintaoikeudet – mahdollisuuksia ja riskejä? Teoksessa Pentti Takala (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki: Kela. 80-108.
- Hakim, Catherine (2003) Models of the Family in Modern Societies. Ideals and Realities. Hants: Ashgate Publishing Limited.
- Hakim, Catherine (2000) Preference Theory. Worklifestyle Choices in the 21 st Century. Oxford: Oxford University press.

- Hakovirta, Miia (2006) Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinavalinnat. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 45/ 2006.
http://www.uta.fi/laitokset/sostut/tutkimus/labournet/pdf/Yksinhuoltajaaeitien_tyoellisyys_Hakovirta.pdf. Viitattu 5.1.2011.
- Hakovirta, Mia & Salin, Milla (2006) Valinta vai pakko? Kansainvälinen vertailu äitien preferoiman ja toteutuneen työmarkkina-aseman yhteydestä. *Janus* 14 (3), 255-271.
- Heimo, Taija & Nätkin, Ritva (2007) Valintojen mosaiikki. *Janus* 15(3), 215-228.
- Heikkinen, Hannu L.T. (2007) Narratiivinen tutkimus -todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmiaaloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 142-158.
- Huhtanen, Kaija (2004) Pianistista soitonopettajaksi. Tarinat naisten kokemuksen merkityksellistäjinä. <http://ethesis.siba.fi/ethesis/files/isbn9525531111.pdf>. Viitattu 12.4.2010.
- Hulkko, Laura (2007) Lasten vanhemmat ja työ. Teoksessa *Suomalainen lapsi*. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 247-267.
- Huttunen, Jouko (2001) Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005) Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 189-222.
- Hyvärinen, Matti (2006) Kerronnallinen tutkimus. http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf. Viitattu 4.4.2010
- Hänninen, Vilma (1999) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto. *Acta Universitas Tamperensis* 696.
- Hämäläinen, Juha (1987) Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadullisen sosiaalitutkimuksen ”käsityötaitoon”. Kuopion yliopiston julkaisuja. *Yhteiskuntatieteet. Tilastot ja selvitykset* 2/1987. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Jallinoja, Riitta (2009) Perhe yhdessä vapaa-aikana. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 2009, 49-77.
- Jallinoja, Riitta (2006) Perheen vastaisku. *Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (1996) *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Tampere: Gaudeamus.

Julkunen, Raija (2008) Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija (1994) Suomalainen sukupuolimalli -1960-luku käänteenä. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 179-202.

Jähi, Rita (2004) Työstää, tarinoida, selviytyä. Vanhemman psyykkinen sairaus lapsuuden kokemuksena. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5993-8.pdf>. Viitattu 5.4.2010.

Järvinen, Katriina (2010) Naisten kesken. Teoksessa Katriina Järvinen ja Tuulikki Pietilä: Vapaa nainen törmää todellisuuteen. Tutkimusmatkoja tosielämään. Helsinki: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa/ Kirjapaja, 215-230.

Kartovaara, Leena (2007a) Lapset hajoavissa perheissä. Teoksessa Suomalainen lapsi. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 91-108.

Kartovaara, Leena (2007b) Lasten perheet. Teoksessa Suomalainen lapsi. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 47-70.

Katvala, Satu (2001) Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 186.

Kauhanen, Merja (2005) Työssäkäynnin ja taloudellisen syrjäytymisen dynamiikka. Työpoliittinen tutkimus 276. http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt276.pdf. Viitattu 15.1.2010.

Kela (2010) Perheen etuudet lapsen syntyessä ja kasvaessa. Helsinki: Kela.

Kinnunen, Ulla & Mauno, Saija (2002) Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa Anna Rönkä ja Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 99-118.

Kinnunen, Ulla & Malinen, Kaisa & Laitinen, Katja (2009) Työn ja perheen yhteensovittaminen: perheiden kokemuksia ja ratkaisuja. Teoksessa Anna Rönkä, Kaisa Malinen ja Tiina Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Juva: PS-kustannus, 125-147.

Kivimäki, Riikka (2003) Perhe tuli työelämään. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 186-201.

Kivimäki, Riikka & Otonkorpi-Lehtoranta, Katri (2003) Pomot ja perheet. Työelämä ja perheiden hyvinvointi. Helsinki: Edita.

Kolehmainen, Jari & Aalto Ilana (2004) Johdanto isyyksien tutkimiseen. Teoksessa Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 9-25.

Kröger, Teppo (2005) Hoivaköyhyys yksinhuoltajaperheissä: kenelle lastenhoito-ongelmat kasautuvat? Teoksessa Pentti Takala (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki: Edita Prima, 206-232.

Kujala, Tiina (2006) ”Ei pirise enää koulun kello”. Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymiskokemuksista. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6791-4.pdf>. Viitattu 11.4.2010.

Kujala, Tiina (2007) Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymisestä. Teoksessa Eija Syrjäläinen, Ari Eronen ja Veli-Matti Värri (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampere university press. 13-19.

Kulmala, Anna (2006) Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6615-2.pdf>. Viitattu 5.4.2010.

Kuula, Arja (2006) Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen ja Irma sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124-140.

Kuusela, Pekka & Saastamoinen, Mikko (2003) Esipuhe. Teoksessa Pekka Kuusela ja Mikko Saastamoinen (toim) Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Kuopio: Kuopion yliopiston selvityksiä E7.

Kuusela, Pekka (2002) Sosiaalipsykologian maailmanhypoteesit. Tieteenalan historia ja sosiaalisen konstruktionismin muodot. Helsinki: Unipress.

Kuusela, Pekka (2003) Sosiaalisen konstruktionismin liike sosiaalitieteissä. Teoksessa Pekka Kuusela ja Mikko Saastamoinen (toim) Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Kuopio: Kuopion yliopiston selvityksiä E, 17-44.

Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa (1999) Sisällönanalyysi. Hoitotiede 11, 3-12.

Kärki, Anita (2004) Sivusta seuraten. Sanomalehti lukijoiden kertomuksissa. Jyväskylä: Minerva Kustannus.

Lammi-Taskula, Johanna (2007) Parental Leave for fathers. Gendered Conceptions and Practices in Families with Young Children in Finland. Tutkimusraportti 166. Helsinki: Stakes.

Lammi-Taskula, Johanna (2004) Pienet koululaiset. Teoksessa Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 58-74.

Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2004) Aikaa työlle, aikaa perheelle. Teoksessa Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 30-39.

Lammi- Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2009a). Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen ja Salme Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 38-47. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f>. Viitattu 21.11.2009.

- Lammi- Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2009b). Työnjako ja tyytyväisyys parisuhteeseen pikkulapsiperheissä.. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen ja Salme Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 50-57. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f>. Viitattu 21.11.2009.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna & Parrukoski, Sanna (2009) Työ, perhe ja tasa-arvo. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:55. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1082856&name=DLFE-10783.pdf. Viitattu 23.1.2011.
- Lammi-Taskula, Johanna & Varsa, Hannele & Yli-Pietilä, Päivi & Karttunen, Aija & Kivimäki, Riikka & Salmi, Minna (2004) Työn ja perheen yhteensovittamista yhdellätoista suomalaisella työpaikalla. Teoksessa Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 139-171.
- Larsen, Trine P. (2005) Work and Care Strategies of European Families: Similarities or National Differences? Teoksessa Teppo Kröger ja Jorma Sipilä (toim.) European Families Up Against the Demands of Work and Care. Malden: Blackwell Publishing, 95-117.
- Lainiala, Lassi (2010) Perhepolitiikan uudet tuulet -Perheen paluu. Perhebarometri 2010. Väestöntutkimuslaitos -katsauksia E39/2010. Helsinki: Väestöliitto.
- Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen Liisa (2003) Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Sirpa Janhonen ja Merja Nikkonen (toim.) laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY, 21-43.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2008). Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977-2008. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/isbn_978-952-467-930-5.pdf. Viitattu 21.11.2009.
- Lehtonen, Mikko (1996) Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Lewis, Jane & Guillari, Susanna (2005) The Adult Worker Model Family, Gender Equality and Care: the Search for new Policy Principles and the Possibilities and problems of a Capabilities Approach. *Economy and Society* (34) 1, 76-104.
- Malinen, Kaisa & Rönkä, Anna (2009) Mihin aika riittää? Teoksessa Anna Rönkä, Kaisa Malinen ja Tiina Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylän PS-kustannus, 179-202.
- Malinen, Kaisa & Härmä, Senja & Sevón, Eija & Kinnunen, Ulla (2005) Miten meillä menee? Työssäkävien pienten lasten vanhempien kokemuksia perhe-elämästä ja työstä. Jyväskylän yliopiston perhetutkimuskeskuksen julkaisuja 15. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston perhetutkimuskeskus.
- Miettinen, Anneli (2008) Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E32/2008. http://www.vaestoliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/128924/file/Kotityotjatasaarvo_ebook.pdf. Viitattu 20.11.2009.
- Miettinen, Anneli & Manninen, Aino (2006) Sovittelua ja sopeutumista. Työn ja perheen yhteensovittamisen kysymyksiä määräaikaista tai osa-aikatyötä tekevien perheissä. Väestöntutkimuslaitoksenkatsauksia E23/2006. http://www.vaestoliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/134509/file/SovitteluajaSopeutumista_ekirja.pdf. Viitattu 20.11.2009.

- Moilanen Pentti & Räihä, Pekka (2007) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmiaaloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 46-69.
- Moisio, Pasi (toim.) (2005) Lapsierheiden taloudellisen tilanteen kehitys Suomessa 1990-2002. Stakesin raportteja 4/2005. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/Ra4-2005.pdf>. Viitattu 30.12.2010
- Moisio, Pasi (2006) Kasvanut polarisaatio lapsiperheiden parissa. Teoksessa Mikko Kautto (toim.) suomalaisten hyvinvointi 2006. Helsinki: Stakes , 36-56.
- Naiset ja miehet Suomessa (2009) Sukupuolten tasa-arvo 2010. Helsinki: Tilastokeskus.
- Niemi, Iris & Pääkkönen, Hannu (2001) Ajankäytön muutokset 1990-luvulla. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2001:6. Helsinki:Tilastokeskus.
- Nieminen, Tarja (2008) Tasa-arvobarometri 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:24. <http://pre20090115.stm.fi/hu1227593165232/passthru.pdf>. Viitattu 22.1.2011.
- Nousiainen, Kirsi (2004) Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. SoPhi 89. Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen julkaisusarja 3. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sospo/vk/nousiainen/lapsista.pdf>. Viitattu 22.1.2011.
- Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Helsinki: Gaudeamus.
- Paajanen, Pirjo (2001) Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos katsauksia E 12/2001. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/7f738e3f16155f66f2bd153c7ddb6da7/1295709250/application/pdf/237265/Perhebarometri%202001.pdf>. Viitattu 22.1.2011.
- Paajanen, Pirjo (2007) Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos katsauksia E30/2007. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/68fb472229e1cc6381d298d14e7c5734/1295723211/application/pdf/237278/Perhebarometri%202007.pdf>. Viitattu 22.1.2011.
- Piekkola, Hannu & Ruuskanen, Olli-Pekka (2006) Työtä eri elämänvaiheissa ja ajankäyttö. Äidit ikääntyvät. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:73. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Helsinki
- Pietilä, Tuulikki (2010) Kymppin työt ja nerot pojat. Teoksessa Katriina Järvinen ja Tuulikki Pietilä: Vapaa nainen törmää todellisuuteen. Tutkimusmatkoja tosielämään. Helsinki: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa/ Kirjapaja, 165-188.
- Perttula, Juha (2009) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula ja Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitystulkinta-ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 115-162.

- Piensoho, Tuula (2006) Perheestä voimaa työhön – työstä voimaa kotiin. Työssäkäyvien kokemuksia työn ja perheen tasapainosta.
<http://www.equal.fi/download/?f=210648&m=45877&a=77115&c=3653&x=0>. Viitattu 21.11.2009.
- Pittman, Joe F. (1994) Work/Family fit as a Mediator of Work Factors on Marital Tension: Evidence from the Interface of Greedy Institutions. *Human Relations* 47 (2), 183-209.
- Pulkkinen, Lea (2002) Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pykkänen, Anu (2007) Oikeus hoiva-aikaan. Teoksessa Anna- Maija Castrén (toim) Työn ja perheen tasapaino: sääntelyä, tutkimusta ja kehittämistä. Oppimisverkostot työn ja perheen tasapainon rakentajina –hankkeen julkaisuja, 38-54.
http://www.helsinki.fi/palmenia/hankkeet/2007/Artikkelikokoelma_Tyo_perhe_310507.pdf. Viitattu 21.11.2009.
- Pykkänen, Elina (2009) Yksinhuoltajaperheiden rankempi taakka. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen ja Salme Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 94-103. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f>. Viitattu 21.11.2009.
- Pälli, Pekka & Rissanen, Tapio (2006) Työ ja perhe. Teoksessa Mikko Jakonen, Jukka Peltokoski ja Akseli Virtanen (toim.) Uuden työn sanakirja. Helsinki: Tutkijaliitto, 41-49.
- Pääkkönen, Hannu (toim.) (2005) Perheiden ajankäyttö. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pääkkönen, Hannu & Niemi, Iris (2002) Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhannen vaihteessa. Helsinki: Tilastokeskus.
- Raijas, Anu & Varjonen, Johanna (2007) “Minä vastaan vaatteista, sinä autosta”. Muuttuuko kotitöiden jakaminen suomalaisissa lapsiperheissä? *Janus* 16(3), 261-279.
- Rantanen , Johanna & Kinnunen, Ulla (2005) Työn ja perhe-elämän vuorovaikutus. Teoksessa Ulla Kinnunen, Taru Feldt ja Saija Mauno (toim.) Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 229-264.
- Rautanen, Riikka (2007) Lasten koulunkäynti. Teoksessa Suomalainen lapsi. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 183-205.
- Reijo, Marie (2007) Lasten asuminen. Teoksessa Suomalainen lapsi. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 131-151.
- Repo, Katja (2009) Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito.
<http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7919-9.pdf>. Viitattu 7.3.2010.
- Repo, Katja (2005a) Combining Work and Family in Two Welfare State Contexts: A Discourse Analytical Perspective. Teoksessa Teppo Kröger ja Jorma Sipilä (toim.) *European Families Up Against the Demands of Work and Care*. Malden: Blackwell Publishing, 64-80.
- Repo, Katja (2005b) Muuttuvan työelämän äidit ja lastenhoidon merkitykset. *Janus* 13(4), 403-421.
- Reuna, Veera (1998) Vastuu perheen arjessa. *Perhebarometri 1998*. Väestötutkimuslaitos E4/1998. Helsinki: Väestöliitto.

- Ristimäki, Tiia & Meriläinen, Henna & Kylä-Setälä, Eeva & Holmberg, Milla (2006) Kotitalouspalvelut osana työn ja perheen yhteensovittamista. Tuloksia PALAPELI-perheiden arkea helpottavien palveluiden kehittämishankkeesta. Väestötutkimuslaitos Katsauksia E31/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (2009) Kun työstä tulee vieras perheessä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus. 83-105.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (2002) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla & Sallinen, Marjukka (2005) Lapset, vanhempien työ ja perheen arki. Teoksessa Ulla Kinnunen, Taru Feldt ja Saija Mauno (toim.) Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 229-309.
- Rönkä, Anna & Malinen Kaisa & Lämsä, Tiina (toim.) (2009a) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rönkä, Anna & Malinen, Kaisa & Lämsä, Tiina (2009b) Pikkulapsiperheiden arjen paletti. Teoksessa Anna Rönkä, Kaisa Malinen ja Tiina Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 11-124.
- Rönkä, Anna & Malinen, Kaisa & Sevön, Ulla & Kinnunen, Ulla & Poikonen, Pirjo-Liisa & Lämsä, Tiina (2009) Arki elämänalueiden leikkauspisteessä: johtopäätökset ja ehdotuksia perheiden arjen tukemiseksi. Teoksessa Anna Rönkä, Kaisa Malinen ja Tiina Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 273-295.
- Saarikoski, Helena (2001) Mistä on huonot tytöt tehty? Helsinki: Tammi.
- Saastamoinen, Mikko (1999) Narratiivinen sosiaalipsykologia - teoriaa ja menetelmiä. Teoksessa Jari Eskola (toim.) Hegelistä Harréen, narratiivista nudistiin. Kuopio: Kuopion yliopiston selvityksiä E, 165-192.
- Sallinen, Marjukka (2006) Nuoret perheessä: päiväkirjatutkimus perheen arjesta työssäkäyvien vanhempien ja heidän kouluikäisten lastensa kokemana. Teoksessa Terhi-Anna Wilska ja Jaana Lähteenmaa (toim.) Kultainen nuoruus. Kurkistuksia nuorten hyvinvointiin ja sen tutkimiseen. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=475.
- Viitattu 19.11.2009
- Salmi, Minna (1991) Ansiotyö kotona-toiveuni vai painajainen? Kotiansiotyö Suomessa työntekijän arkipäivän kannalta. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 225. Helsinki.
- Salmi, Minna (2004a) Arkielämä kokoaa yhteen työn ja perheen. Teoksessa Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 11-28.
- Salmi, Minna (2004b) Joko-tai vai sekä-että: työn ja perheen suhde korkeakoulutetuilla. Teoksessa Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 113-128.
- Salmi, Minna (2004c) Työn ja perheen yhteensovittamisen foorumit. Teoksessa Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 129-137.

- Salmi, Minna (2004d) Työn ja perheen yhteensovittamisen kentät. Teoksessa Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 1-9.
- Salmi, Minna & Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi (1996) Lapset ja lama. Stakes raportteja no. 197. Helsinki:Stakes.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (toim.) (2004) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2009) Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ ja yrittäjyys 24/2009. http://www.tem.fi/files/22983/TEM_24_2009_tyo_ja_yrittajyys.pdf. Viitattu 23.1.2011.
- Salmi, Minna & Sauli, Hannele & Lammi-Taskula, Johanna (2009) Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen ja Salme Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveystieteiden tutkimuskeskus, 78-92. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f>. Viitattu 21.11.2009.
- Savolainen, Jarna & Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2004). Elämän kirjoja työpaikoille. Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes.
- Siltala, Juha (2007) Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivalttioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun. Helsinki:Otava.
- Sinkkonen, Merja & Kinnunen, Ulla (1996) Vapaa-aika ja tyytyväisyys elämään. Teoksessa Lea Pulkkinen (toim.) Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä: Atena Kustannus, 90-102.
- Sipilä, Jorma & Kröger, Teppo (2005) Editorial Introduction: European Families Stretched between the Demands of Work and Care. Teoksessa Teppo Kröger ja Jorma Sipilä (toim.) European Families Up Against the Demands of Work and Care. Malden: Blackwell Publishing, 1-8.
- Suhonen, Anna-Stina & Salmi, Minna (2004a) Kahden kauppa: puolison merkitys. Teoksessa Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 74-88.
- Suhonen, Anna-Stina & Salmi, Minna (2004b) Yksin vastuussa arjesta. Teoksessa Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 89-97).
- Syrjälä, Leena (2007) Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Takala, Pentti (2000) Lastenhoito ja sen julkinen tuki. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Kansaneläkelaitos KELA. Tutkimuksia 110. Saarijärvi: Gummerus.
- Takala, Pentti (2005) Selittävätkö puolisoitten tuloerot kotitöiden jakoa? Teoksessa Hannu Pääkkönen (toim.) Perheiden ajankäyttö. Helsinki: Tilastokeskus , 83-102.
- Tammelin, Mia (2009) Työaika ja perheen aika-poisjättäytymistä vai ulosheittämistä. Janus 17(2), 176-183.
- Tilastokeskus (2010) Väestö 2010. Perheet 2009. Vuosikatsaus. http://www.tilastokeskus.fi/til/perh/2009/02/perh_2009_02_2010-11-30_fi.pdf. Viitattu 22.1.2011.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2009, 6. uudistettu laitos) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turpeinen, Merja & Toivanen, Minna (2008) Perhe työssä, työ perheessä. Työn ja perheen yhteensovittamisen rajat ja mahdollisuudet työorganisaatioimijoiden, perheen ja sukupuolen näkökulmasta. Monikko-hanke.

http://www.ttl.fi/fi/tyoura/tyon_ja_perheen_yhteensovittaminen/yhteensovittamisen_tukeminen_org/anisaatioissa/Documents/Perhe%20ty%C3%B6ss%C3%A4%20-%20ty%C3%B6%20perheess%C3%A4.pdf. Viitattu 16.1.2011.

Turunen, Teemu (2009) Nuorten palkansaajien työorientaatiot Suomessa. Tutkimus 18-29-vuotiaiden suomalaisten palkansaajien työkeskeisyyttä lisäävistä yksilöllisistä taustatekijöistä. Janus 17 (1), 4-19.

Työministeriö (2006) Työelämän suhteet ja työlainsäädäntö Suomessa. Helsinki: Työministeriö.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2010) MoniNainen ja Uudistuva Naisyrittäjäyys. Naisyrittäjyyden edistämistyöryhmän loppuraportti. Työ ja yrittäjyys 4/2010.

http://www.tem.fi/files/25810/TEM_4_2010.pdf. Viitattu 23.1.2011.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2009) Yrittäjyyskatsaus 2009. Työ ja yrittäjyys 54/2009.

http://www.tem.fi/files/25013/TEM_54_2009_tyo_ja_yrittajyys.pdf. Viitattu 23.1.2011.

Vilkko, Anni (1992) Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

Vilkko, Anni (1997) Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5065-5.pdf>. Viitattu 22.1.2011.

LIITTEET

LIITE 1

KIRJOITUSPYYNTÖ

Oletko työssäkäyvä vähintään kolmen lapsen äiti ja lapsista ainakin yksi on koulussa? Olen itse kolmen lapsen äiti ja sosiaalipolitiikan opiskelija Tampereen yliopistosta. Teen pro gradu-tutkielmaa suurten perheiden äitien kokemuksista työn ja perheen yhteensovittamisesta. Toivon että kirjoitat vapaamuotoisen kirjoituksen elämästäsi suuren perheen äitinä ja työssä käyvänä naisena sekä miten olet nämä kaksi roolia yhdistänyt. Olen kiinnostunut ajatuksistasi, kokemuksistasi ja tunteistasi. Oletko miettinyt työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä? Oletko keskustellut työn ja perheen yhteensovittamisesta mahdollisen puolisosasi kanssa?

Voit kirjoittaa kirjoituksen nimettömänä tai nimimerkillä. Kirjoituksia käsitellään luottamuksellisesti ja niin ettei valmiista työstä voi tunnistaa henkilöllisyyttäsi. Kirjoituksia ei käytetä muuhun kuin opinnäytetyön aineistona.

Kirjoituksen taustatiedoksi pyydän sinua merkitsemään *ikäsi, koulutuksesi, ammattisi ja työaikasi* (osa-aikatyö/kokopäivätyö/vuorotyö jne.) *ja mahdollisen puolisosasi ammatin sekä työajan, perhemuodon* (ydinperhe/uusperhe/yksinhuoltaja) *lasten iät, perheenne asumismuodon* (kerrostalo/rivitalo/omakotitalo), *asuinpaikkakunnan koon* (maalaiskunta, pieni kaupunki/keskisuuri kaupunki/suuri kaupunki) *sekä asuinläänin*.

Halutessasi voit käyttää kirjoituksessasi apuna seuraavia kysymyksiä:

- Minkälaisena näet normaalin arkesi?
- Mitä perhe sinulle merkitsee?
- Millaisena näet omasi ja mahdollisen puolisosasi työn ja työajan? Mitä työ sinulle merkitsee?
- Millaisena näet perheesi lastenhoitojärjestelyt?
- Millaisena näet perheesi taloudellisen tilanteen?
- Minkälaisena näet työnjaon vanhempien kesken kodista ja lapsista huolehtimisessa?
- Onko sinulla vapaa-aikaa? Miten rentoudut? Saatko tarpeeksi lepoa?
- Onko perheesi jäsenillä harrastuksia tai muuta vapaa-ajantoimintaa? Mitä ne sinulle merkitsevät?
- Oletko saanut lastenhoitoapua esimerkiksi sukulaisilta tai ystäviltä?
- Oletko ostanut palveluja (esim. siivous, lastenhoito, remonttityö)?
- Onko elämässäsi ollut asioita, tilanteita tai tapahtumia, jotka ovat vaikuttaneet päätöksiisi työn tai perheen suhteen?

Kiitän jo etukäteen jokaista kirjoittajaa!

Saija Pajunen
saija.pajunen@uta.fi
Saija Pajunen, Ajosraitti 22, 34600 Ruovesi

TEEMAT KIRJOITUSPYYNNÖSSÄ

Oletko työssäkäyvä vähintään kolmen lapsen äiti ja lapsista ainakin yksi on koulussa? Olen itse kolmen lapsen äiti ja sosiaalipolitiikan opiskelija Tampereen yliopistosta. Teen pro gradu-tutkielmaa suurten perheiden äitien kokemuksista työn ja perheen yhteensovittamisesta. Toivon että kirjoitat vapaamuotoisen kirjoituksen elämästäsi suuren perheen äitinä ja työssä käyvänä naisena sekä miten olet nämä kaksi roolia yhdistänyt. Olen kiinnostunut ajatuksistasi, kokemuksistasi ja tunteistasi.

1) Oletko miettinyt työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä? **2)** Oletko keskustellut työn ja perheen yhteensovittamisesta mahdollisen puolisososi kanssa?

Voit kirjoittaa kirjoituksen nimettömänä tai nimimerkillä. Kirjoituksia käsitellään luottamuksellisesti ja niin ettei valmiista työstä voi tunnistaa henkilöllisyyttäsi. Kirjoituksia ei käytetä muuhun kuin opinnäytetyön aineistona.

Kirjoituksen taustatiedoksi pyydän sinua merkitsemään *ikäsi, koulutuksesi, ammattisi ja työaikasi* (osa-aikatyö/kokopäivätyö/vuorotyö jne.) *ja mahdollisen puolisososi ammatin sekä työajan, perhemuodon* (ydinperhe/uusperhe/yksinhuoltaja) *lasten iät, perheenne asumismuodon* (kerrostalo/rivitalo/omakotitalo), *asuinpaikkakunnan koon* (maalaiskunta, pieni kaupunki/keskisuuri kaupunki/suuri kaupunki) *sekä asuinläänin*.

Halutessasi voit käyttää kirjoituksessasi apuna seuraavia kysymyksiä:

3) Minkälaisena näet normaalin arkesi?

4) Mitä perhe sinulle merkitsee?

5) Millaisena näet omasi ja mahdollisen puolisososi työn ja työajan? Mitä työ sinulle merkitsee?

6) Millaisena näet perheesi lastenhoitojärjestelyt?

7) Millaisena näet perheesi taloudellisen tilanteen?

8) Minkälaisena näet työnjaon vanhempien kesken kodista ja lapsista huolehtimisessa?

9) Onko sinulla vapaa-aikaa? Miten rentoudut? Saatko tarpeeksi lepoa?

10) Onko perheesi jäsenillä harrastuksia tai muuta vapaa-ajantoimintaa? Mitä ne sinulle merkitsevät?

11) Oletko saanut lastenhoitoapua esimerkiksi sukulaisilta tai ystäviltä?

12) Oletko ostanut palveluja (esim. siivous, lastenhoito, remonttityö)?

13) Onko elämässäsi ollut asioita, tilanteita tai tapahtumia, jotka ovat vaikuttaneet päätöksiisi työn tai perheen suhteen?

LIITE 3

OMA VASTAUKSENI KIRJOITUSPYYNTÖÖN

Tutkijan on tärkeä tiedostaa oma esiyymmärryksensä (Moilanen & Rähä 2007, 52). Tutkijan on myös reflektoitava omia lähtökohtiaan: oman koulutuksen, aseman, mielipiteiden ja elämäkerran merkitystä tutkimuksessa. (Saastamoinen 1999, 188-189.) Päätin tuoda oman esiyymmärrykseni esiin vastaamalla itse kirjoituspyyntöön. Koska oma kokemukseni työn ja perheen yhtensovittamisesta on melko vähäistä, voin kirjoittaa lähinnä kokemuksistani perheen ja muun elämän (kuten opiskelu) yhtensovittamisesta sekä omista arvoistani ja asenteistani.

Olen 38-vuotias kolmen lapsen äiti. Lapsemme ovat tytär 10 vuotta (neljäluokkalainen), tytär 7 vuotta (ekaluokkalainen) ja poika neljä vuotta. Olen tällä hetkellä opintovapaalla vakituisesta virastani valtionhallinossa. Viimeisen kymmenen vuoden aikana olen pääsääntöisesti ollut äitiys-/vanhempain- tai hoitovapaalla. Työssä ollessani aviomieheni on ollut vuorotteluvapaalla huolehtimassa lapsista ja kodista. Aviomieheni työskentelee niin sanotussa reissutyössä eli hän on joka viikko neljä päivää pois kotoa työnsä vuoksi. Hän oli tässä työssä jo ennen lasten syntymää. Palaan työhöni tammikuussa 2011 ja aion osittaisen hoitovapaan avulla lyhentää työaikani osa-aikaiseksi, jotta päivittäisissä aikatauluissa olisi enemmän joustoa. Poikamme menee tammikuussa osa-aikaiseen päivähoitoon. Asumme ydinperheenä omakotitalossa pienessä maalaiskunnassa. Tyttäret laskevat perheeseemme kuuluvaksi myös kaksi lemmikkikaniaan.

Vaikka en ole ollutkaan viimeaikoina työelämässä paljoakaan, olen silti miettinyt paljon työn ja perheen yhtensovittamisen kysymyksiä. Koska minulla on vakituinen työ, olen tasaisin väliajoin käynyt läpi sitä, että palaanko työhön vai haenko vapaata ja miettinyt eri vaihtoehtoja. Olemme mieheni kanssa myös paljon yhdessä keskustelleet asiasta. Omista asoistani olen lopullisen päätöksen tehnyt itse. Yksi syy pitkään kotiäitiyteeni on puolisoni työ. Olen kokenut, että sekä työssäkäyminen että lapsista yksin huolehtiminen puolet viikosta olisi ollut liian raskasta kun lapset olivat pienempiä. Omat valintani olen tehnyt lähinnä realismin perusteella: koska mieheni tienaa huomattavasti enemmän kuin itse tienaan, hänen työskentelynsä on tuntunut järkevältä. Hänen tulonsa ovat myös mahdollistaneet kotiäitiyteni. En ole koskaan tuntenut uhrautuvani perheen hyväksi jäädessäni kotiäidiksi, vaan olen nähnyt sen tietoisena valintana. Koen valinneeni sen vaihtoehdon, joka tässä elämäntilanteessa on kohtuullinen itselleni velvollisuuksien määrän suhteen. Perheestä huolehtiminen on myös tuottanut minulle suurta iloa. Tulevaa eläkettäni olen

turvannut aloittamalla eläkesäästämisen kun esikoistytär oli vauva.

Ehdin olla työelämässä useita vuosia ennen esikoistyttären syntymää. Tuolloin olisin vastannut kysymykseen työn merkityksestä huomattavasti kunnianhimoisemmin. Tällä hetkellä työhön paluu merkitsee minulle ansioiden kasvua ja pitää huolen siitä, että elämä säilyy kiireisenä. Minulla on ollut koko kotiäitiajanjakson ajan hyvin vilkas sosiaalinen elämä, joten muiden seuran vuoksi en ole työhön kaivannut. Minulla on myös ollut useita yhteisöjä, joihin olen kuulunut esimerkiksi pienten lasten kerhojen ja muskarin kautta. Ehkä eniten odotan työltä erilaisia haasteita kuin tämän hetken elämässä. Olen pyytänyt saada työskennellä osa-aikaisesti, jotta pystyisin paremmin huolehtimaan lapsista puolisoni poissaollessa ja kohtuulistaakseni omaa taakkaani. Perheemme taloudellinen tilanne on ollut ihan hyvä lasten syntymän jälkeenkin.

Olin ennen lapsia hyvin työsuuntautunut henkilö. En olisi koskaan etukäteen uskonut, että minusta tulee kotiäiti. Arvomaailmani alkoi vähitellen muuttua perheellistymisen myötä. Ensimmäinen raskauteni ennen esikoistytärtä oli vaikea ja siitä en koskaan lasta saanut. Perhe sai aivan uuden merkityksen, kun ymmärsi, että nämä asiat eivät ole itsestäänselvyyskysymyksiä. Ensimmäisen tyttären syntymä mullisti maailmani positiivisella tavalla. Minusta tuntuu, että mitä kauemmin olen ollut äiti ja mitä suuremmaksi perhe on kasvanut, sen tärkeämmäksi perhe on minulle tullut. Tällä hetkellä perhe on elämässäni tärkein asia. Koen, että vaikka perheelle täytyy antaa paljon, saan kuitenkin enemmän takaisin.

Perheemme arki on aikataulutettua, kiireistä hässäkkää. Rutiinit pitävät päivät hallittavina, kun ei tarvitse miettiä joka asiaa alusta asti. Vastapainona arjelle pyrimme rauhoittamaan viikonloput ja lomat ylimääräisiltä menoilta lapsille. Vanhemmat käyttävät nämä ajat yleensä rästitöiden tekemiseen. Olemmekin todenneet, että perheen kiireetön yhdessäolo onnistuu ainoastaan poistumalla kodista esimerkiksi lomalle. Illat ovat kiireisimmät, kun täytyy katsoa, että lapset saavat huolehdittua kouluasiansa ja täytyy ehtiä syödä ennen kuin lähdetään harrastuksiin. Nykykoulussa vanhempainillan yksi anti tuntuu olevan esitelmät kaikista niistä tavoista, joilla vanhempien odotetaan osallistuvan lasten koulunkäyntiin. Ja kyllä lasten koulunkäynti ja harrastustoiminta aikuisia oikeasti työllistääkin, vaikka lapset olisivat omatoimisiakin. Työnjako meidän vanhempien kesken menee niin, että se tekee joka ehtii. Työnjaosta toki keskustellaankin, mutta vuosien myötä siihen on kehittynyt omat rutiininsakin. Viikolla mieheni ollessa poissa vastuu kaikesta mahdollisesta kodin ja lasten suhteen on minulla. Silloin kun arki sujuu, vastuu ei tunnu painostavalta. Esimerkiksi kaikkien lasten sairastuessa yhtä aikaa arki tuntuu kaatuvan päälle

hetkellisesti. Mieheni ollessa poissa asioiden hoituminen vaatii minulta usein joustamista ja venymistä perheen hyväksi. Toisaalta nyt opiskellessani perhe on joutunut joustamaan minun hyväseni. Lasten kasvaessa arjessa tuntuu kuitenkin olevan enemmän pelivaraa kuin ennen. Myös työnjako meidän vanhempien kesken on tasapuolistunut lasten kasvaessa ja perheen koon kasvaessa. Mieheni ollessa kotona jaamme kotityöt ja lastenhoidon vähintään tasan, nyt opiskellessani mieheni kantaa välillä suurempaakin taakkaa kuin minä itse.

Sekä oma äitini että mieheni äiti asuvat samalla paikkakunnalla kuin perheemme. Oma äitini on vielä työelämässä, hän auttaa joskus iltaisin, jotta minä itse pääsen harrastamaan tai saan jonkun lapsen harrastusasian järjestymään. Anoppi on jo eläkkeellä ja minulle arvokas hätävara. Hän on jo melko iäkäs, enkä voi pyytää apua paljon, enkä usein. Mutta tieto siitä, että voi pyytää anopilta apua jos tulee jokin hätä, on arvokas henkinen tuki. Olemme asuneet jo kauan samalla omakotialueella ja naapureilta saan ja olen saanutkin apua hädän hetkellä. Myös ystäviini voin turvautua tarpeen vaatiessa. Palveluja en ole ostanut. Lasten ollessa pieniä olisin varmasti tarvinnut enemmän apua kuin mitä pyysin. Kunnalista apua en koskaan edes kysynyt, koska äitiverkostosta kuulin esimerkkejä äideistä, jotka todella vakavissa tilanteissa olivat pyytäneet apua, mutta eivät olleet sitä saaneet. Äitiverkostosta myös opin, kuinka vaikeaa tai laadultaan epävarmaa palveluiden saatavuus ostopalveluina kotikunnassamme on: lastenhoitoapu on koululaisten varassa ja siivouspalvelut ovat olleet varatut vanhustyöhön sen jälkeen kun nämä työt eivät ole enää ole kuuluneet kodinhoitajien työnkuvaan. Siivoukseen meillä osallistuu koko perhe ja miehelläni on siinä kiitettävän suuri rooli. Mieheni työskentelee rakennusalalla, eikä ole innokas ostamaan alan palveluja. Suuressa perheessä kotityötä on väistämättä paljon ja omakotitalossa asuessa puhdetyötä on vielä enemmän. Nyt kun olen ollut paljon kotona, nämä työt ovat järjestyneet luontevasi. Työhön palatessani asiat täytyy opetella järjestämään eri tavalla.

Kun lapset olivat pienempiä, minulla ei ollut juurikaan vapaa-aikaa. Joskus kun tuntui, että pää hajoaa, tein yksistään ostosmatkan naapurikaupunkiin. Viimeisen parin vuoden aikana olen aloittanut uudelleen urheiluharrastuksia ja niistä on tullut todella tärkeitä irtiottoja arjesta. Lepo ja rentoutuminen ovat edelleen suhteellisia käsityksiä. En koe enää itseäni rättiväsyneeksi kuten silloin kun lapset olivat pienempiä. Nykyään väsymys on usein itseaiheutettua, kun ei malta mennä ajoissa nukkumaan tai täyttää päivän liialla ohjelmalla. Jollain tavalla jatkuvaan kiireeseenkin tottuu, siitä tulee ajan myötä normaali tapa elää ja ei enää väsykään kiireen vuoksi samanlailla kuin aluksi. Saan tarpeeksi lepoa, jos pidän huolen itse siitä että lepään. Lapsilla meillä on todella paljon harrastuksia. Pienessä maalaiskunnassa asumisen yksi etu on se, että lasten

harrastustoiminta tuotetaan talkootyönä ja on melko edullista kaupunkiin verrattuna, joten lapsilla on mahdollista olla paljon erilaisia harrastuksia. Iltani kuluvat lasten harrastuksiin kuljettamisessa. Lapsemme ovat hyvin aktiivisia ja kaipaavat tekemistä. Lapset ovat valinneet harrastuksensa itse, toki vanhempien siunauksella. Näen harrastukset lapsille tärkeinä ja hyvinä asioina. Olen nähnyt lasten harrastukset myös eräänlaisena lastenhoitoapuna itselleni. Huonona puolena on se, että illat ovat todella kiireisiä ja ohjelmoituja. Lasten harrastusten myötä on tullut paljon uusia ystäviä ja näiden ihmisten tapaamisesta on tullut yksi motivaatio vuodesta toiseen toimia lasten kuskina ja osallistua harrastuksiin.

Olen tehnyt omat valintani perheemme elämäntilanteen ehdoilla. En ole koskaan kuulunut kotiäitiyden tiukkoihin puolustajiin, vaikka esikoisen ollessa pieni varmaan suhtauduin kotiäitiyteen tunteikkaammin. Ajan ja kokemuksen myötä olen yhä enemmän oppinut ymmärtämään niitä, jotka valitsevat toisin tai niitä, joilla ei ole edes mahdollisuutta valita. Näen, että jokainen tekee oman valintansa työn ja perheen suhteen niillä ehdoilla, jotka oman perheen elämä asettaa sekä oman persoonansa mukaan ja että jokainen on oman elämänsä asiantuntija, eikä minulla ole oikeutta tuomita muiden tekemiä valintoja.